MEZIVÁLEČNÉ ČLÁNKY

ERNST JÜNGER

Ernst Jünger – Meziválečné články

PŘELOŽENO Z ANGLICKÉ PUBLIKACE OD WEWELSBURG ARCHIVES, DOPLNĚNO O DALŠÍ PÍSEMNOST (ČLÁNEK „O BOLESTI“), DOSTUPNÉ Z: https://archive.org/details/ernst-junger-interwar-articles/

Překlady podstupují průběžnou revizí, není tedy zaručena absolutní správnost překladu - i v rovině pravopisné a formátové.

Wewelsburg Archives
publication

Obsah

Úvod 5
Revoluce a idea 9
Revoluce a frontový voják 13
Rozlišení a spojení 20
Frontový voják a vilémovská éra 27
Válka materiálu 34
Válka jako vnitřní prožitek 40
Stroj 47
Předmluva ke knize F. G. Jüngera „Pochod nacionalismu” 53
Krev 58
Vůle 65
Charakter 71
Nacionalistická revoluce 77
Spojte se! 81
Spojte se! Závěrečné slovo 88
Čas osudu 95
Nový nacionalismus 101
Nacionalismus a moderní život 109
Nacionalismus a nacionální socialismus 116
O duchu 120
Náš bojový postoj 125
Totální mobilizace 131
O nebezpečí 152
O bolesti 159

„Je důležité si uvědomit, že právě ten nejenergičtější život se obětuje nejochotněji. Je lepší odejít jako explodující meteor, než odejít třesoucí se strachem.“

Úvod

Ernst Jünger (nar. 1895) se proslavil ve 20. letech 20. století jako přední kronikář „zkušeností z fronty“ („Fronterlebnis“) první světové války. Jeho téměř lyrické popisy zákopové války a velkých „bitev materiálu“ (Materialschlachten) – tedy aspektů, které tuto válku učinily jedinečnou v dějinách lidstva – v dílech jako In Stahlgewittern (1920) a Der Kampf als inneres Erlebnis (1922) mu vynesly pověst jakéhosi „estetika bojiště“. Jünger, který byl hluboce ovlivněn Nietzscheho kritikou „evropského nihilismu“, tak vnímal energii uvolněnou Velkou válkou jako hrdinský protipohyb k evropské světové únavě: jako zkoušku celé řady virilních válečnických ctností, které se zdály být ohroženy zánikem v rukou slabé, dekadentní a materialistické buržoazní civilizace. Válka v letech 1914–1918 však dokázala, že v moderní době závisí válčení spíše na hromadění technologických kapacit než na individuálních hrdinských činech, a toto poznání zanechalo hlubokou stopu ve všech Jüngerových spisech v podobě hlubokého amor fati. Jak tedy ukazuje následující pasáž z knihy Der Kampf als inneres Erlebnis (Válka jako vnitřní prožitek), válka v konečném důsledku nepřinášela tolik příležitostí k individuálním hrdinským činům, jako spíše možnost metafyzického střetu s určitými prapůvodními, chtonickými prvky: silami zničení, smrti a hrůzy: „Nadšení z mužnosti překračuje samu sebe do takové míry, že krev bouří, jak proudí žilami, a září, jak pění v srdci... [Válka] je opojení přesahující veškerá opojení, uvolnění, které rozbije všechna pouta. Je to zuřivost bez opatrnosti a omezení, srovnatelná pouze se silami přírody. Tam je jedinec jako zuřící bouře, rozbouřené moře a řvoucí hrom. Splynul se vším. Odpočívá u temných dveří smrti jako kulka,

která dosáhla svého cíle. A fialové vlny se přes něj valí. Dlouho si není vědom přeměny. Je to, jako by se vlna vrátila zpět do proudícího moře.“

Na konci dvacátých let Jünger publikoval přes 100 esejí v předních orgánech německého konzervativního revolučního hnutí (Arminius, Deutsches Volkstum, Vormarsch a Widerstand), čímž se spolu s osobnostmi jako Moeller van den Bruck a Oswald Spengler etabloval jako jedna z nejslavnějších a nejvlivnějších postav tohoto hnutí.

Potřeba této sbírky vznikla proto, že lidé ho soudí pouze na základě jeho autobiografií a románů, ale ty všechny vznikly až později. Meziválečné články a In Stahlgewittern (česky V bouřích ocele) jsou pravděpodobně nejdůležitějšími Jüngerovými spisy. Bohužel, ne všechny jeho meziválečné články jsou v této sbírce zahrnuty, ale to se v budoucnu může změnit.

Seznam obsažených článků:

1. Revoluce a idea (Revolution und Idee; Völkischer Beobachter, 23./24. září 1923)

2. Revoluce a frontový voják (Revolution und Frontsoldatentum; Gewissen, 31. srpna 1925)

3. Rozlišení a spojení (Abgrenzung und Verbindung; Die Standarte, 13. září 1925)

4. Frontový voják a vilémovská éra (Der Frontsoldat und die wilhelminische Zeit; Die Standarte, 20. září 1925)

5. Válka materiálu (Die Materialschlacht; Die Standarte, 4. října 1925)

6. Válka jako vnitřní prožitek (Der Krieg als inneres Erlebnis; Die Standarte, 11. října 1925)

7. Stroj (Die Machine; Die Standarte, 13. prosince 1925)

8. Předmluva ke knize Friedricha Georga Jüngera „Pochod nacionalismu" (Aufmarsch des Nationalismus; 1926)

9. Krev (Das Blut; Standarte, 29. dubna 1926)

10. Vůle (Der Wille; Standarte, 6. května 1926)

11. Charakter (Der Charakter; Standarte, 13. května 1926)

12. Nacionalistická revoluce (Die nationalistische Revolution; Standarte, 20. května 1926)

13. Spojte se! (Schließt euch zusammen!; Standarte, 3. června 1926)

14. Spojte se! Závěrečné slovo (Schließt euch zusammen! Schlusswort; Standarte, 22. července 1926)

15. Čas osudu (Die Schicksalszeit; Arminius, 2. ledna 1927)

16. Nový nacionalismus (Der neue Nationalismus; Völkischer Beobachter, 23./24. ledna 1927)

17. Nacionalismus a moderní život (Nationalismus und modernes Leben; Arminius, 20. února 1927)

18. Nacionalismus a nacionální socialismus (Nationalismus und Nationalsozialismus; Arminius, 27. března 1927)

19. O duchu (Vom Geiste; Widerstand, duben 1927)

20. Náš bojový postoj (Unsere Kampfstellung; Arminius, 5. června 1927)

21. Totální mobilizace (Die totale Mobilmachung; publikováno ve „Krieg und Krieger“, 1930)

22. O nebezpečí, předmluva k fotoalbu „Nebezpečný okamžik“ (Der gefährliche Augenblick, 1931)

23. O bolesti (Über den Schmerz, 1934)

Revoluce a idea

Völkischer Beobachter, 23./24. září 1923

Jsme mládež Německa, plná elánu a nadšení. Narodili jsme se a vyrostli ve svobodném myšlení, a proto slovo „revoluce“ v předvečer války v nás vyvolalo posvátné vzrušení. Ačkoli jsme žili v realitě korporátního státu, z historie jsme věděli, že přijde okamžik, kdy lidé již nebudou moci tolerovat stávající vládu, režim nebo právo. Velké okamžiky povstání, výbuchy násilí vyvolané útlakem, vznik nových myšlenek na barikádách doprovázený bubnováním a červenými vlajkami – to vše se odráželo v nás samých. Věděli jsme totiž, že v takových prchavých okamžicích, kdy lidé, strany nebo odhodlaní jednotlivci silou rozbili řetězy starých forem a vyhlásili nové právo, se v zemi objevily výhonky nového života a mladistvé síly. To vše však bylo založeno na jedné podmínce, která byla tak zřejmá, že by se o ní ani nemělo mluvit – existenci ideje, za kterou stojí za to bojovat.

Z historie velkých revolucí je zcela zřejmé, že nejprve se idea zrodí v hlavách jen několika málo lidí a poté v průběhu dlouhé a mučivé práce se připraví podmínky pro její uskutečnění. Vezměme si reformaci a s ní související hnutí, první francouzskou nebo nedávnou ruskou revoluci – všude vidíme předzvěsti blížící se bouře – velkolepou literaturu, proroky a mučedníky, kteří trpěli za myšlenku a prolévali za ni svou krev, i když byla mylná.

Zcela nečekaně jsme dostali příležitost zažít revoluci nebo hnutí v naší vlastní zemi, které se nazývalo revolučním. Bylo nám dáno v okamžiku, kdy byli lidé, ti nejlepší z nich, ze všech stran obklopeni mocnými nepřáteli a vedli zoufalou, poslední

bitvu. Tato skutečnost sama o sobě stačila k tomu, aby dala podnět k povstání. Každá revoluční organizace si vybírá čas pro povstání, kdy je stávající režim nejslabší – k realizaci ideje jsou zapotřebí příznivé podmínky. V našem případě však boj nevedla vláda: lid jako sjednocený celek bojoval za nový obraz světa a porážka v tomto boji ohrožovala nejen budoucnost země, ale i základní existenci všech jejích obyvatel.

Skutečnost, že válka byla s největší pravděpodobností prohraná tak jako tak, nic nemění, i kdyby podmínky byly jiné. Byly učiněny závažné chyby, a to jak před válkou, tak i během ní, ale zúčtování muselo přijít až po podpisu míru. Revoluce tedy nebyla ničím jiným než vzpourou na lodi během bitvy. Lidé, kteří se v nejtěžší chvíli chopili kormidla, tak na sebe vzali i největší odpovědnost. Historie ukázala, že toto břemeno bylo pro ně příliš velké. Důvodem bylo to, že je nevedla žádná idea, ale touha po zisku, a podporovaly je zbabělé, hladové a slogany zaslepené masy.

Nyní i ten nejméně prozíravý člověk může vidět, co se ve skutečnosti skrývalo za těmito slogany. Takzvaná revoluce z roku 1918 nebyla oživením, ale skutečnou hostinou pro mouchy, které se slétly na hnijící mrtvolu. Jakou myšlenku tedy tato revoluce přinesla do života? Svobodu? Demokracii? Parlamentní vládu? Tato otázka může skutečně zaskočit kohokoli. Ani na formální úrovni se nestalo nic nového: ruské instituce byly částečně kopírovány, vznikly průměrné parodie událostí z let 1789 až 1848 a ze skříní byly vytaženy staré zaprášené slogany marxismu. Ale když měli sami vytvořit něco nového, vůdci revoluce bezmocně zvedli ruce a uvědomili si svou vlastní bezradnost, a tak se chytili právě těch věcí, proti kterým měli bojovat. S jejich pomocí tak kapitalismus jen

vzkvétal, politický tlak byl neomezený a sliby svobody slova a tisku vypadaly jako výsměch.

Jedinou okolností, která by mohla sloužit jako historické ospravedlnění této revoluce materialismu, je to, že byla úspěšná. To lze říci jednoduše a přímo, stejně jako to, jak se tyto události odehrály. Skupina námořníků převzala kontrolu nad městy, dezertéři a mladiství strhávali symboly starého státu. Tato skutečnost, která se budoucím generacím bude jevit jako něco nepředstavitelného, má pouze jedno vysvětlení: starý stát ztratil vůli k životu, která je v těžkých časech tak důležitá. Organismus neschopný neutralizovat jed, který pronikl do krve, nevyhnutelně zemře, zejména když už nemá žádnou sílu. Zbraně byly připraveny, chyběla jen silná ruka, která by je dokázala správně použít. Rozpadající se stát vynesl svůj vlastní verdikt, když nedovolil střílet[1] a zahnal se do kouta vyjednáváním a nerozhodností – padesátiletá světová velmoc zmizela jako hrad z písku. Rozsudky historie nelze zpochybnit u soudu. To, co kdysi bylo, nelze vrátit zpět.

A tak za posledních pět let v Říši neexistovala žádná myšlenka, kromě sporů o mzdy dělníků, z ruin nevznikla ani jedna nová budova, nebyl vyhlášen ani jeden velký cíl. Ale důsledky se projevily: neustálé změny politiky, vnitřní hašteření, bezmocnost tváří v tvář vnějším silám. Za teatrálními fasádami vlád a kabinetů vládnou lupiči. Zůstali jen lupiči a okradení. Profese, které měly zachraňovat a šířit ideály národa, vymírají. Zástupci nejvulgárnějšího materialismu, spekulanti, obchodníci a lichváři – ti jsou nyní v oblibě! Vše se točí kolem

[1] Ještě před 9. listopadem 1918, kdy poslední říšský kancléř Vilémova Německa, princ Maximilian z Badenu, předal své povinnosti předsedovi SPD Friedrichu Ebertovi, vydal vojenský velitel Berlína zákaz střelby ve městě.

zboží, peněz a zisku. Všechna prohlášení, směrnice, vysvětlení, opatření, peníze a výzvy státu páchnou doutnajícím popelem. A nemohlo to být jinak. Revoluce se totiž nestala zrodem nového, kovárnou nových myšlenek, byla jen doutnáním umírajícího těla. Tento smutný spektákl se vleče dál!

Skutečná revoluce ještě nenastala, ale její pochodové kroky jsou již slyšet! Nejedná se o reakci, ale o autentickou revoluci se všemi jejími charakteristickými znaky a slogany, její ideou je nacionalismus, naostřený do nebývalé ostrosti, jejím praporem je hákový kříž, jejím politickým vyjádřením je soustředění vůle, diktatura! Nahradí slova činy, inkoust krví, prázdné fráze oběťmi, pero mečem.

Bude v sobě nést všechny znaky autentického a spravedlivého hněvu, bude od sebe odhánět všechny obskurantisty, protože si s ním nebudete moci ohřát ruce. Jeho hnací silou nebudou peníze, ale krev, která proudí v žilách národa a tajemně jej spojuje do jednoho celku. Tato krev raději vyteče, než aby se nechala zotročit. Z této krve se zrodí nové hodnoty, díky ní se individuální oběti stanou svobodou celku, její vlny dosáhnou hranic, které nám byly dány, odrazí jedy, které ničí náš organismus.

To jsou hodnoty, za které bojujeme na našich barikádách!

Článek byl publikován tři týdny po Jüngerově propuštění z Reichswehru 31. srpna 1923. Jako důstojník v aktivní službě měl právo veřejně vyjádřit svůj politický postoj.

Revoluce a frontový voják

Gewissen, 31. srpna 1925

„Frontoví vojáci v první linii představují nejcennější a nejváženější prvky lidu“ – takové fráze se často a upřímně vyslovovaly, když lid nezastupovali rétorici, ale skuteční, živí lidé se zbraněmi v rukou. Být zástupcem lidu bylo tehdy otázkou cti a ne jen něčím, co bylo prospěšné pro samotného zástupce. Ale ti, kteří v té době poctivě plnili svou povinnost, jsou dnes považováni buď za oběti podvodu, nebo za naprosté hlupáky – a to přesně odpovídá duchu takzvané revoluce.

Ve skutečnosti nebylo nic překvapivého na tom, že muž, který byl čtyři roky nucen se vzdát všech radostí života kvůli hodnotám, které přesahují osud jakéhokoli jednotlivce, si v zoufalství rval vlasy při pohledu na tento bující, nestydatý a sobecký individualismus. Ti, kdo na vlastní oči viděli hlad a zbabělost, které se pod rouškou revoluce pokoušely dát idealistický nádech, kdo viděli masy studentů nejnižšího řádu, jak křičí velkolepé slogany, zatímco se hnali obsadit všechna volná místa a žili v luxusu, dokud neprohýřili poslední peníze, kdo viděli toto vše, museli být přesvědčeni o nutnosti nejtvrdších, nemilosrdných a diktátorských prostředků. I kdyby se tento pocit projevil jako reakce, což u naší mládeže vůbec není případem, byla by tato reakce, korelující s vysoce rozvinutým stavem společnosti, nepochybně nadřazená reakci související se živočišnými potěšeními obžerství, lenosti a naprosté nezodpovědnosti. V listopadu 1918 byla vláda jako posádka lodi, která při pohledu na blížící se tragédii začala otevírat sudy s rumem, jíst, pít a bavit se, zapomínajíc na stud a odpovědnost. Literární kruhy se příliš neodchýlily, když se snažily zpětně prezentovat toto hýření jako hrdinství. Vodnatá

omáčka pacifismu a internacionalismu se dobře hodí k jídlu bez masa a ryb, k sušenému ragú z pozůstatků francouzské revoluce, které by přimělo zvracet i masy.

Někteří se ptají, proč tato revoluce nepřilákala na svou stranu mladé národní vůdce, tedy především důstojnický sbor, který mohl realizovat své myšlenky ozbrojenou silou, jak se to stalo v Paříži v roce 1789 a v Leninově Rusku. Odpověď je jednoduchá. Nebyly žádné ideje a bez nich je těžší shromáždit lidi (alespoň ty cenné) než bez peněz. Lidé samozřejmě byli, dokonce i s výrazným revolučním charakterem. Ale odešli tam, kam se chodí obětovat, odešli do Freikorps, který pokračoval v boji na východních hranicích. Tam splnili svůj úkol, ale v tuto chvíli je těžké posoudit jeho význam. Někteří si mnuli ruce, rádi, že se jich zbavili, protože po nástupu k moci nechtěli rozvoj revoluční situace, ale mír a klid. Spokojili se s frázemi jako „revoluce na pochodu“, protože to stačilo k tomu, aby vyčerpaná buržoazie zůstala v pozoru. Pravděpodobně jediným člověkem, který přemýšlel o tom, jak dát hnutí energii, byl Noske. Byla však potřeba vůle člověka jako Trockij, zatímco Noske se vyhýbal ušpinění rukou a snažil se sedět na dvou židlích současně: pro pracující byl vyjednavačem, pro důstojníky prostě stranickým tajemníkem. Jeho práce neprošla zkouškou síly v podobě Kappova puče.[2] Rudá armáda naopak nepředstavovala žádnou hrozbu, protože neměla dostatek profesionálů. Dokud komunismus funguje pouze s

[2] Kappův puč, známý také jako Kapp-Lüttwitzův puč podle svých vůdců Wolfganga Kappa a Walthera von Lüttwitze, byl pokus o státní převrat ze dne 13. března 1920, jehož cílem bylo zvrátit německou revoluci z let 1918–1919, svrhnout Výmarskou republiku a nahradit ji pravicovou autokratickou vládou. Podporovaly jej části Reichswehru (armády) a další konzervativní, nacionalistické a monarchistické frakce.

proletářskými masami vedenými úzkou vrstvou intelektuálů, bude nucen ustoupit, když se setká s hnutím vedeným rozeným vůdcem nebo důstojníkem. Pak by měla šanci, opírající se o Rusko a vyhlásivší válku Francii, přilákat do svého tábora značnou část národních prvků, protože otázka majetku není tou nejzásadnější, která nás od komunistů odděluje. Komunismus jako bojové hnutí je nám samozřejmě bližší než demokracie a rovnováha sil bude muset být v určitém okamžiku obnovena – mírovými nebo násilnými prostředky. Je však třeba opakovat znovu a znovu: v té chvíli lidé nechtěli bojovat, nechtěli brát do rukou zbraně, prolévat krev, chtěli mír. Německý komunista se nemůže srovnávat se svým ruským protějškem. Ruský komunista měl ideu a pracoval na jejím naplnění všemi dostupnými prostředky. Vedl boj jak uvnitř země, tak na jejích hranicích. Vytvořil dějiny. My jsme měli jen řečnickou soutěž. V Rusku byly kvůli jejich cílům, které lze samozřejmě přijmout nebo odmítnout, vyvražděny celé skupiny obyvatelstva a armády pod velením carských důstojníků napadly Polsko. My jsme naopak mezi všemi řečmi v kavárnách a ohavnými, hloupými činy čelili své vlastní vnitřní slabosti. Chyběla nám rasa, mučedníci, dramatický vývoj událostí, ta přesvědčivá logika, která je přítomna v nemilosrdném postupu velké myšlenky, jinými slovy, chyběla nám samotná revoluce. Není těžké si představit, že bleskový vývoj událostí, který nebere v úvahu individuální život, by nás posunul dál než neustálé změny obvazů na hnijících ranách ze strany členů parlamentu. Ruský komunismus má národní charakter. Internacionalismus slouží pouze jako záminka k realizaci jeho expanzivních tužeb. Kdyby naši komunisté měli dostatek sebevědomí, aby prohlásili za centrum této napoleonské internacionály Berlín namísto Moskvy, příznivci by se k nim hrnuli.

Bez ohledu na to se takzvané revoluci nepodařilo přilákat do svých řad vojáky z první linie, a to je symbolické. Vojáka z první linie bychom neměli chápat jako někoho, kdo strávil určitý čas na frontě – takových bylo mnoho, kteří tam byli nuceni být. Voják z první linie je někdo, kdo vědomě bojuje a umírá za ideu. Ale protože právě tito muži, pokud jim to jejich zdraví a zkušenosti dovolily, skončili z nutnosti na nejnebezpečnějších místech, byli to právě oni, kdo se stal tváří vojáka z první linie. A ta část moderní mládeže, která také odpovídá tomuto profilu, se organicky připojuje k bratrstvu zkušených vojáků. Revoluce, která nebyla schopna přilákat tyto muže do svých řad, tak odmítla samotné symboly mužnosti, cti a statečnosti – symboly, které vždy vedly a vždy povedou k vítězství. V důsledku toho se postavila proti těmto kruhům, což pro ni nevěštilo nic dobrého. Kdyby byla schopna skutečně prosazovat velké, nesobecké ideály, založené nikoli na instinktech, ale vycházející z hloubi duše, pak by se ti nejlepší z těchto mužů dobrovolně vrhli do její náruče. Na konci války byli přetížení nesnesitelným břemenem a najednou pocítili úplnou duchovní prázdnotu. Ale stačila by jediná událost hodná obětování, aby jim s radostí nabídli svou pomoc. Ale na tomto tržišti, v tomto výprodeji všeho a všech, nebylo zapotřebí lidí se silným charakterem. Nakonec byla síla, která statečně bojovala na hranicích Říše, rozbita na mnoho kusů, jak to bylo možné jen v Německu. A i když poté následovaly protesty a někdy dokonce i krveprolití, čas na rozhodnutí, kdo má pravdu a kdo ne, ještě nenastal. Jednoho dne bude těmto lidem postaven pomník, o kterém se dnes ani nedá snít.

Vnitřní osamělost vojáka na frontě nelze vysvětlit tím, že je náhle obklopen nepřátelskými masami (na to je zvyklý!), ale

spíše tím, že se náhle stal svědkem zmizení světa forem. Bez pořádku v tomto světě bylo plnění povinností nemyslitelné, a tak se jim rozplynul před očima jako sen nebo mlha. Právě z tohoto důvodu se skutečný voják na frontě nikdy nestane reakcionářem, protože nebyl jen zrazen, ale opuštěn. Kde byli všichni držitelé titulů a funkcí, co dělali v těch hodinách, kdy se rozhodovalo o osudu celého národa? Viděli převahu nepřátelských sil? Dobře, ale proč tedy nebojovali? Proč jsou stále naživu? Kde byl ten Říšský sněm, který ve všech ostatních případech považoval za svou povinnost strkat nos do všeho? Právě to nemohl pochopit poslední a neznámý voják, který byl každou chvíli připraven opustit své úkryty a obětovat se. Místo toho, aby čelili velkým branám plně ozbrojeni, i když jeden po druhém, ti, kteří si to zasloužili nejvíce, unikli skrz skryté chodby. Možná to od nich vyžadoval „historický okamžik“, ale historický okamžik není totéž jako desítky let nebo staletí. Bylo by lepší, kdyby zůstali ve svých hrdinských úkrytech a snili o dávno minulých časech! Ale oni prostě museli vyjít ven, jakmile bouře pominula, a vzlétnout jako hejno netopýrů, kteří hnízdí ve starých ruinách! A tak stejně jako pohrdání takzvanou revolucí nesly duše frontových vojáků také těžkou vzpomínku na ty hanebné dny neslavné smrti staré formy, která sama sebe zavrhla a proto už nikdy nebude žít.

Ale nakonec forma není duch, i když se zdály být úzce propojené. Uplynulo hodně času, než si to voják na frontě uvědomil. Existují vznešené symboly a znaky, a když upadnou v ruiny, každý, kdo cítí spojení s půdou, také cítí, jak mu krvácí srdce. Ale znaky a symboly, zbavené ducha a života, jsou mrtvé jako ruiny minulosti. Jsou jako exponáty za sklem muzeí a vyžadují úctu, která nemá nic společného s přítomností ani

budoucností. Ale nemůžeme se zatěžovat sarkofágy, to, co žije, vyžaduje naši sílu!

Voják na frontě se neskrývá v úkrytech. I po katastrofě pokračoval v boji na hranicích, ačkoli uvnitř země bylo jeho jméno pošlapáno v blátě. Dal velkým městům řád, který umožnil slabošským výrostkům, kteří byli téměř pohlcěni vlnou, která je vynesla nahoru, klidně převzít staré bohatství a utratit ho.

Velkou otázkou je, zda by bylo lepší, kdyby voják v první linii zůstal stranou a sledoval, jak komunisté dávají „zástupcům lidu“[3] to, co si zaslouží, a do boje by se zapojil až ve chvíli, kdy by se ukázala naprostá zbytečnost těchto lidí s jejich bezvýznamnými zdroji. Velkou otázkou je, zda bylo správné přijmout roli, kterou tito pánové svěřili zbytkům staré armády a nově vytvořeným vojenským formacím. V okamžiku nebezpečí je využili jako nějaký magický talisman, jako kapesní hromosvod tváří v tvář zuřícím davům, zatímco oni sami seděli v pohodlných domech a uzavíraly dohody s kapitalisty nejhoršího druhu. Kdo v té době neměl chuť popadnout obušek, kromě těch, kteří měli v žilách chladnou krev?! Sami jsme se připravili o potěšení vidět, jak by si pracující poradili s lidmi jako Scheidemann.[4] V Itálii to bylo úplně jiné, fašisté klidně čekali, až se vůz úplně zaboří do bláta. Teprve v tom okamžiku,

[3] Od 10. listopadu 1918 do 13. února 1919 bylo Německé císařství ovládáno Radou lidových zástupců, která byla de facto vládou ministrů.

[4] Philipp Heinrich Scheidemann (26. července 1865 – 29. listopadu 1939) byl německý politik Sociálně demokratické strany Německa (SPD). 9. listopadu 1918, uprostřed německé revoluce v letech 1918–1919, vyhlásil Německo republikou. Později, na počátku následujícího roku, se stal druhým předsedou vlády Výmarské republiky a v této funkci působil 127 dní.

kdy si každý byl jistý, že takhle to dál nejde, ukončili tuto hanebnou podívanou.

Ale my jsme neměli lidi jako Mussolini. Měli jsme sílu, ale buď zůstala nevyužita, nebo byla zbytečně promarněna, roztříštěna do mnoha frakcí. Nemáme ani stranu frontových vojáků; všude převládá názor, že s nimi nelze dělat politiku, že se musí omezit výhradně na „uchovávání paměti“ tím, že se scházejí o svátcích a při přátelských setkáních. Možná není správné, aby armáda, říšská armáda, prováděla politiku, ale starý voják, který důstojně zastupoval svůj lid v nejtěžších časech, má nejen neodcizitelné právo, ale také prostě musí požadovat politickou kontrolu. Slogany jako „mír a pořádek“ mohly mít své místo po roce 1806, ale dnes máme plné právo být cokoli, jen ne klidní!

Šibenice už dlouho volá po pseudorevolucionářích! Bahno už opadlo, nastal čas pro skutečnou revoluci!

„Revolution und Frontsoldatentum“, Gewissen, Berlín, 7. ročník, č. 35 ze dne 31. srpna 1925, [s. 2–3]. Gewissen byl považován za mluvčího myšlenek „německého socialismu“. Vydával jej Eduard Stadtler, šéfredaktorem byl Arthur Moeller van den Bruck.

Rozlišení a spojení

Die Standarte, 13. září 1925

„Frontový voják v první linii“ by neměl být chápán jako někdo, kdo se sám vnímá jako voják v první linii, ale jako někdo, kdo má vědomý přístup k této zkušenosti, jinými slovy to znamená mít určitý charakter, který zatím podrobně nedefinujeme. Musíme rozlišovat, protože se zabýváme hnutím, které hlasitě prohlašovalo svou existenci. Jeho povaha neumožňuje příživníky, což ho činí nadřazeným jakékoli straně. Síla hnutí není definována počtem hlasů, ale jeho vnitřní mocí. Příživníci zpomalují jakoukoli akci, bojí se boje, ale úspěch je znovu přitahuje. Národovci[5] to věděli ve svých lepších časech a jakmile na to zapomněli, v jejich řadách se okamžitě rozšířila krize.

Nejlepší rozlišení, které může hnutí učinit na základě svého složení a své ideje, spočívá ve sjednocení všech duchovních a materiálních sil, které má k dispozici. Nejasné hranice představují nebezpečí, že se hnutí rozpadne, zatímco opak může vést k nežádoucí ztrátě síly. Vždy jsme měli sklon k přehnanému individualismu a každý, kdo se cítí doma v nacionalistickém táboře, zejména mezi jeho mládeží, ví: vášeň pro zdůrazňování konkrétních aspektů vede k zcela neopodstatněným rozkolům založeným na čistě povrchních důvodech. Obecně řečeno, hlavní otázkou je to, co nás rozděluje, a ne to, co nás spojuje. Sjednocení vede k

[5] Národovecké hnutí (původní název: völkische Bewegung) je německá interpretace populistického hnutí s romantickým zaměřením na národní kulturu a „organické“, tj. „přirozeně vyrostlé společenství v jednotě“ (na rozdíl od rafinované a sofistikované společnosti charakterizované rozdílným zájmy), charakterizované metaforou jednoho těla (Volkskörper) pro celé obyvatelstvo.

okamžitému zmatku, mlžení, nedisciplinovanosti, žárlivosti vůči vůdci a vzniku frakcí. Každý, kdo byl na národoveckých schůzích, to všechno ví.

Samozřejmě je důležité dosáhnout rozlišení, ale neméně důležité je ponechat dostatek prostoru a odstranit rozdíly již v samém počátku. Rozlišení znamená zvolit základ boje a tento základ musí být široký a pevný. Nyní, když jsme definovali frontového vojáka v první linii, je zřejmé, kdo musí a kdo nesmí být zapojen do hnutí frontových vojáků. Lze říci, že pokud se to podaří, bude mít hnutí k dispozici materiál, který se v historii vyskytuje jen zřídka. Nicméně stále existují praktické otázky, na které je třeba odpovědět.

Za prvé, mluvíme o protikladech mladých a starých, které často vedly k hádkám a drastickým prohlášením. Došlo k vzájemným obviněním z domýšlivosti, nepochopení ducha doby a tak dále. Protiklad mezi mladými a starými v hnutí frontových vojáků je skutečně nešťastným způsobem, jak tento protiklad vyjádřit, jehož existenci by bylo zbytečné popírat. Máme však právo to ignorovat. Tento protiklad má své kořeny ve válce, v nedávné nedůvěře bojových jednotek vůči velitelům štábu, jinými slovy vůči tomu, co muži v zákopech nazývali „zeleným pláštěm“. Tato nedůvěra je živá i dnes: stačí si vzpomenout, že skutečný bojovník hrdě používá slovo „fronta“, a proto je logické se ptát, zda hnutí frontových vojáků může mít jiný zdroj než samotnou „frontu“.

Tento problém lze snadno vyřešit, každý klub šlechty nebo sdružení majitelů nemovitostí má specifické podmínky pro členství, totéž lze tedy udělat i pro hnutí frontových vojáků. Musíme si pak ujasnit, zda je funkce velitele velitelství vzájemně neslučitelná s naší definicí frontového vojáka.

Obvyklé námitky se omezují na to, že pouze muž z fronty se vystavil smrtelnému nebezpečí, pouze on přinesl největší oběť, a proto pouze on v sobě nese ducha velké války.

To vše je pravda. Hnutí založené na myšlence osobní oběti má pevné základy. A samozřejmě postava osamělého vojáka, muže v ocelové přilbě, neznámého vojáka, který nesl na svých bedrech nesnesitelné břemeno, se musí stát ideálem, vodící hvězdou hnutí.

Ale nezabývejme se drobnými detaily. Válka se nevedla na povrchu, ale hluboko uvnitř, a armády byly jako silová pole, která přitahovala všechny k sobě. A i když vysoká úroveň specializace, charakteristická pro bitvy v epoše strojů, neumožňovala všem plnit svou povinnost na předních liniích fronty, samo o sobě to nic neznamená. Bylo by velmi nerozumné měřit pravítkem a porovnávat dostřel zbraní.

Dalším problémem je, že hnutí vojáků v první linii je skutečně hnutím mladých, mladých ne ve smyslu věku, ale ve smyslu jejich spojení s jejich epochou, v jejich touze využívat metody a stanovovat si cíle, které jsou jednoznačně relevantní pouze pro tuto epochu a pro žádnou jinou. Je zřejmé, že tato kritéria nejsou tak charakteristická pro muže, kteří od prvního dne války s plným přesvědčením plnili svůj úkol, jako pro ty, kteří byli formováni alarmujícími válečnými lety. Tvrdohlavé lpění na minulosti tváří v tvář nové éře je pochopitelné, ale je v rozporu se smyslem hnutí. Žít z kapitálu minulosti místo toho, aby se člověk živil energií současné doby a věřil v další rozvoj, znamená odsoudit se k marnosti. Stačí poukázat na

Hindenburga[6], aby se člověk přesvědčil, že duchovní podmínky, které jsme popsali, nezávisí na délce života. Pro staré muže, kteří zůstali mladí, jsou naše řady vždy otevřené.

Dále je pro hnutí frontových vojáků, kteří mají svůj původ v „národu ve zbrani“[7], velmi důležité zapojení důstojníků. Bojoví důstojníci – právě zde musí hnutí shromáždit své cenné vůdce, kteří se poučili ze zkušeností. Neúspěch masových hnutí, jehož jsme byli všichni svědky, se jeví jako něco podivného, vezmeme-li v úvahu, že prostředky vynaložené na jejich realizaci nebyly malé. V případě komunistů to lze vysvětlit téměř úplnou absencí přirozených vůdců (spíše z hlediska taktiky než strategie), jejichž úkolem by bylo formovat masy v duchu této myšlenky. Pokud je však vrcholové vedení odděleno od mas nebo pokud racionálně a dialekticky vzdělaní členové strany na ně jednoduše promítají své programy, pak neexistuje živé spojení se skutečnými lidmi z masa a kostí, žádné živé vedení, které by ideji dalo ruce a zhmotnilo ji. Hnutí frontových vojáků je osvobozeno od nutnosti řešit nejobtížnější vnitřní úkol každého hnutí, úkol vychovat generaci vůdců, protože má dostatek mužů, kteří prošli zkouškou bojem a měli dost času, aby si zvykli na jiné než vojenské podmínky. Máme tedy v rukávu další eso, abychom zhmotnili velkou ideu vůdce, a skutečný muž rychle najde důvod k činu.

---

[6] Paul Ludwig Hans Anton von Beneckendorff und von Hindenburg, všeobecně známý jako Paul von Hindenburg (2. října 1847 – 2. srpna 1934), byl pruský německý polní maršál, státník a politik, který v letech 1925–1934 zastával funkci druhého prezidenta Německa.

[7] Volk im Waffen – armáda nového typu, která se objevila během napoleonských válek a souvisí s povinnou vojenskou službou. Jünger tak spojuje Freikorps s myšlenkou války lidu (levee en masse), kterou v pruském vojenském velitelství vyvinuli Scharnhorst a Gneisenau. Viz poznámky k článku „Totální mobilizace”.

Staří důstojníci prokázali svou schopnost přizpůsobit se podmínkám a obětovat se. Brzy po katastrofě mnozí z nich projevili ochotu vzdát se všech dřívějších privilegií a zapojit se do národní obnovy v uniformě prostého vojáka. Mezi důstojníky dobrovolnického sboru z roku 1919 panoval skutečně nový duch, zatímco socialisté po celé zemi prováděli své experimenty a praktikovali skutečný socialismus, který neměl nic společného s nepokoji, které vládly v ulicích. A pokud se „lidem jmenovaným“ podařilo udržet si svá nová křesla a nebyli smeteni tou samou vlnou, která je vynesla na vrchol, pak to bylo jen díky těm mužům, kteří ukončili bolševismus, aniž by čekali na jakoukoli odměnu.

Tento nový duch musí být zachován v hnutí frontových vojáků. Důstojník slouží režimu nikoli proto, aby si udržel staré výsady, ale aby plnil svou povinnost. Z původní armády nezůstala uniforma, ale duch, ne omezení, ale závazné kořeny, tedy uvědomění si, že uvnitř velkého celku všichni plní jeden úkol. Podmínky se však změnily, což si vyžádalo změnu samotné organizace. Dnes není důležité být zástupci lidu vůči vnějšímu světu, ale nejprve získat uznání lidu. Nedostatek vnější podpory musí být kompenzován vnitřní jednotou vyššího řádu. To se týká také dnes již zřídka vídaného pocitu rovnosti, který je zakořeněn v povinnosti, a nikoli v demokratických sloganech.

Staří důstojníci si do značné míry zachovali důležité vlastnosti, jako je disciplína, vnitřní a vnější determinismus, schopnost správně zastávat pozici, zkrátka si zachovali svou rasu, svůj rod. Ale i ten, kdo nikdy nenosil nárameníky, si dokázal najít svou cestu v životě a pevně stál tváří v tvář krutým ekonomickým bojům uvnitř země, která prohrála velkou válku.

Situace se opakovaně měnila, mnoho bývalých důstojníků nyní pracuje pro své bývalé podřízené. Totéž se stalo nejen v ekonomické oblasti. A pokud by se člověk podíval na tento minulý milník, viděl by, že v těchto nových podmínkách důstojníci jako potenciální vůdci jednali bezchybně. Vidíme generály, kteří se účastní hnutí vedených bývalými kapitány[8], a buňky v první linii rozptýlené po celé zemi mají často jako vůdce řadové vojáky. A v samém jádru národoveckého hnutí, kde byl učiněn první, byť opatrný pokus učinit principy rasy a krve základem státu, se objevuje postava desátníka Hitlera, který stejně jako Mussolini nepochybně ztělesňuje nový typ vůdce, a pod jeho praporem stojí bok po boku jak důstojníci, tak pracující. Tehdy tento duch neměl ani podobu, ani prostředky, jak se vyjádřit, ale nyní se duch žhavého nacionalismu a duch frontového vojáka spojily v jedno. Jednotlivec není důležitý, důležitý je úkol, což znamená, že otázka vůdce je vyřešena nejjednodušším a nejjistějším způsobem.

Na závěr je třeba říci pár slov o nastupující generaci. Od konce války uplynulo sedm let a značná část (nebo možná dokonce většina) vojáků z frontové linie překročila věk 30 let. Spoléhat se výhradně na bojovníky z Velké války by znamenalo omezit se na jediný zdroj, který by s postupem času nevyhnutelně vyschl. Těžištěm hnutí frontových vojáků však není vzpomínání na minulost, ale naděje do budoucnosti, a proto bychom měli do našich řad přilákat především mládež. Byly vyzkoušeny různé metody, jak přilákat mladé týmy do stávajících spolků, ale tito mladí lidé dospívají a požadují, aby s nimi bylo zacházeno jako s rovnými. Jelikož „frontový voják“

[8] S odkazem na Franze Seldteho.

neoznačuje pouze konkrétního člověka v prostoru a čase, ale především určitý charakter, mladé týmy by se mohly velmi organicky spojit se starou gardou. Ne každá generace dostane šanci na hrdinské činy, ale každá z nich musí být na to vnitřně připravena. Pouze naši potomci mohou dokončit to, na co jsme my neměli dost času.

Velká válka se stala historií, její duch je zachován v nejlepších válečnících, kteří si ji pamatují, a tento duch nesmí zemřít, i když by nezůstal naživu nikdo, kdo stál na zemi zpustošené ohněm zbraní a uvědomil si, že technologie není nic a vůle člověka je vše. Nové energie, zrozené ze zdánlivě nesmyslných událostí války, které pronikají do naší doby, nepopiratelné vítězství nad sebou samým navzdory prohrané válce, které je možná důležitější než jakékoli územní rozšíření – to vše zůstane v lidech ještě mnoho let.

Frontový voják, který musel snášet vnější zkoušky války, musí dojít k vnitřním závěrům a proměnit svůj velký osud ve zdroj síly a předat jej novým generacím.

Frontový voják a vilémovská éra

Die Standarte, 20. září 1925

Po definování základních vlastností nového typu člověka, který hraje ústřední roli v hnutí frontových vojáků, je nutné se také krátce podívat na proces jeho vzniku a jeho současný postoj. Tímto způsobem budeme schopni definovat základní body jeho budoucího vývoje. Jako výchozí bod tohoto vývoje vezmeme Vilémovu éru, která skončila válkou. Všichni dnešní frontoví vojáci se narodili v té době. Na začátku války byla samozřejmě většina z nich příliš mladá na to, aby měla vymezený světonázor. Nemohli však nezažít vlivy této éry, protože výchova a prostředí nevyhnutelně zanechávají stopy na emocích, myšlenkách a činech člověka, a to ještě více u mladého člověka, a když se to stane zvykem, vznikne určitý životní styl. Válka zastavila mechanismus zvyku a nasměrovala frontového vojáka na zcela jinou cestu. Vstoupil do nového, neznámého světa a nové zkušenosti vyvolaly u mnoha z nich vnitřní převrat. Lze to snad přirovnat pouze k náboženskému fenoménu „milosti“, která náhle dopadne na člověka a radikálně ho změní. Právě to vysvětluje pomalý a opatrný návrat vojáků z fronty do civilního života. Jsou jako zaslepení a nemohou zapomenout na otřesy, které válka způsobila, zatímco zástupci starší generace je kárají za přehnanou „sentimentalitu“. Ve skutečnosti se za tímto chováním skrývá instinktivní vědomí nových úkolů, jejichž splnění vůbec nezávisí na tom, zda byly formulovány, či nikoli. Přirozeně je mnohem snazší pokračovat v jízdě na vlně směrem k dospělosti, než hledat sebe sama v neznámé síle. Období dospělosti přichází pro frontového vojáka také tehdy, když překoná období romantismu a zorganizuje v sobě nové energie. Kromě toho je však třeba také kriticky

nahlížet na staré, zdůrazňovat to, co již definitivně dosloužilo, a to, co je stále cenné pro boj.

Je samozřejmé, že frontový voják v první linii musí mít k Vilémově éře jiný postoj než ti, kteří v ní vyrostli a dospěli. Konečný verdikt však bude možné vynést až za mnoho let, až všichni dnes žijící lidé odejdou a nastanou podmínky pro nestranný historický přehled. Nicméně musíme zaujmout konkrétní postoj tady a teď, nikoli proto, abychom se dovolávali nějaké historické objektivní pravdy, ale jednoduše proto, abychom mohli jít dál. Celkově vzato nastal čas skoncovat s nesmyslnou snahou o objektivitu, která vede pouze k relativismu a pochybnostem o vlastní síle. Je nutné zaujmout vědomě jednostranný postoj a upřednostnit hodnocení před „porozuměním“.

Není vůbec těžké udržet si takový jednostranný postoj, zejména proto, že se nutně netýká jednotlivce. Marx[9] ve své originální, ale bohužel prakticky neznámé knize „Světová válka ve světle vědeckého pojetí dějin“ [Der Weltkrieg im Lichte naturwissenschaftlichen Geschichtsauffassung. Laiengedanken eines Berufsoffiziers uber das Rasseproblem, Berlín: Barth, 1919] hovoří o „dramatickém pojetí dějin“, které spočívá ve zredukovaní osudu na osobní faktor. Nelze však popřít, že skutečným motorem dějin je osud, a nikoli člověk: přítomnost nebo absence silné osobnosti není nic jiného než součást osudu. Využitím Spenglerova hlubokého rozlišení mezi osudem a

[9] Wilhelm Marx (15. ledna 1863 – 5. srpna 1946) byl německý právník, katolický politik a člen strany Centrum. Byl dvakrát německým kancléřem, v letech 1923 až 1925 a znovu v letech 1926 až 1928, a v roce 1925 krátce působil jako ministerský předseda Pruska během Výmarské republiky. Byl nejdéle sloužícím kancléřem během Výmarské republiky.

náhodou (podle Spenglera osud vzniká z nutnosti, zatímco náhoda je výsledkem libovolných vazeb) získáme klíč k hodnocení Vilémovy éry.

Bez jmenování konkrétních osob lze říci, že období po Bismarckově odvolání, které by nemělo být „dramatizováno“, ale symbolicky hodnoceno, nese v sobě pečeť náhody a nic v něm, ani lidé, ani jejich činy, nesvědčí o železném, neúprosném pochodu dějin. Ať se podíváme kamkoli a na cokoli: na zahraniční nebo vnitřní politiku, literaturu po Nietzschem, výtvarné umění, architekturu, společenský život – všude vidíme množství samostatných entit a individuálních úspěchů, ale zároveň jejich základům chybí nezpochybnitelná nutnost, která by vnější jevy nutila reprezentovat vnitřní podstatu. Výjimkou jsou pouze technologie a armáda – dva prostředky k dobytí světového trhu a globální dominance. Ty se nám jeví jako celistvé a vnitřně kompletní.

To lze vysvětlit charakteristickými ambicemi Vilémovy éry na rozšíření hranic. Právě zde spočívá tento nejpozitivnější moment, který má hodnotu pro budoucnost; toto je dědictví, které budeme muset ovládnout a znásobit. Armáda, námořnictvo, kolonie, přítomnost v nejvzdálenějších koutech světa, nedotknutelná suverenita a moc Říše – to jsou otázky, které pro nás navzdory všem našim ztrátám mají velký význam. Musíme rozšířit spektrum těchto otázek na základě myšlenky politického sjednocení všech Němců v Evropě, jehož nevyhnutelnost se stala zvláště zřejmou po pádu monarchií.

Takto si voják v první linii bere z vilémovské éry přesně to, za co bylo Německo kritizováno jak zevnitř, tak zvenčí – imperialismus. V okamžiku našeho nejhlubšího ponížení bylo tomuto slovu věnováno stejné zacházení jako „nacionalismu“:

pokusili se ho pošpinit tím nejdemokratičtějším způsobem, a to tím, že v první řadě znemožnili jakoukoli seriózní diskusi o něm. To nás však nesmí zmást. Pokud se pozorně podíváme na síly, které mají zájem na potlačení německého imperialismu, velmi brzy zjistíme, že samy mají imperialistické ambice, které odrážejí hlavní tendence moderní doby. Hranice všeho druhu nás tísní a v nás, lidech naší doby, roste touha rozbít tyto okovy. Z hlediska zahraniční politiky je nežádoucí povaha německého imperialismu zcela zřejmá, jednoduše proto, že omezuje jednání ostatních. Každý by chtěl hrát aktivní roli a nebýt pasivním divákem. Avšak i ve vnitřní politice nacházíme tendence, které projevují jasnou touhu vytvořit rozsáhlé říše bez ohledu na existující hranice a rasové rozdíly, kde by všichni stejně smýšlející lidé byli sjednoceni jedinou dominantní myšlenkou. Jelikož však lidé nemohou mít stejné myšlenky, i v tomto intelektuálním imperialismu budou mít své pány a své utlačované – bylo by hloupé věřit v utopické země štěstí pro všechny, i když takový utopický duch je pro tento imperialismus velmi charakteristický. Ale my jsme prošli těžkými zkouškami a proto nikdy nemůžeme přijmout myšlenky všeobecného štěstí. Naší ideou je národ a krev, a proto náš imperialismus může být pouze národní. A pokud se naše idea národa a organické jednoty může různým von Unruhům[10] a spol. jevit jako jakýsi „biologický relikt“, budeme i nadále pokračovat v boji z tohoto opuštěného stanoviště. Nejprve se však vyzbrojíme přesvědčením o spravedlnosti našeho boje a vzhledem k tomu, že přesvědčení jsou vždy v rozporu, jsme připraveni podstoupit i tu nejtěžší zkoušku,

[10] Fritz von Unruh (10. května 1885 – 28. listopadu 1970) byl německý expresionistický dramatik, básník a romanopisec.

biologickou zkoušku bojem, která vše uvede na své místo. Jsme připraveni na ozbrojený konflikt. Navíc věříme, že všechny otázky, které zajímají seriózní lidi, ať už se týkají Společnosti národů, mírové Evropy nebo osmihodinového pracovního dne, budou správněji vyřešeny národním imperialismem než nějakými intelektuálními institucemi. Věříme, že celý národní celek, včetně faktů, myšlenek a pocitů, je moderní, životaschopný, morální a více než schopný reagovat na výzvy doby. Nemusíme se bát intelektuálních demarší, kterými nás demokratický tisk rád straší. Naši důvěru zatím nezviklaly.

Zdědili jsme imperialismus z doby Viléma. A přestože právě vůdci té doby se nyní snaží ho očernit, je naší povinností ignorovat všechny výtky a zahájit ofenzívu. My tak neuvažujeme. Věříme, že růst je přirozeným právem všech živých bytostí. Velká a mocná Říše všech Němců zůstane navždy hlavním cílem našeho boje. Náš imperialismus však nesmí být definován povrchní expanzí zakořeněnou výlučně v potlačování a vykořisťování místního obyvatelstva v zájmu trhu, ale musí vycházet z hluboké důvěry ve vítězství spravedlnosti. Pokud máme tuto důvěru, jsme schopni dosáhnout splynutí osudu národa s osudem celé kultury, což lidu umožní vstoupit do osudového období jeho historie. Na začátku války jsme takové výšky nedosáhli, i když jsme si to rádi mysleli.

V odpovědi na tuto výtku, nebo spíše subjektivní hodnocení, obvykle uvádíme nepopiratelný fakt čtyřletého boje německého národa proti hordám nepřátel. My jsme měli vnitřní sílu – oni měli technologickou převahu. Na to lze odpovědět: pokud by to vše byla pravda, pak je naše situace nejhorší, protože pokud jsme skutečně bojovali ze všech sil, pak lze

okolnosti změnit pouze znásobením našeho technologického arzenálu. V dnešní době jsou zdroje omezené, což znamená, že nic takového nelze brát vážně. Stejně tak je zbytečné hledat skutečnou příčinu porážky ve špatně zvolených spojencích nebo jiných prostředcích a vytvářet výmluvy formulované jako „válka ztracených příležitostí“. Žádný z těchto faktorů pro nás však nemá žádný význam, protože hlavní roli jsme přisoudili krvi! Nechceme také vidět důvod katastrofy ve zradě z roku 1918 – protože to nebylo nic jiného než nechutná a nepříjemná podívaná. A přesto musíme souhlasit s jednou věcí: v té době nám chyběl právě ten instinkt, ta nejvyšší důvěra, v níž spočívají semena vítězství, která snadno překonají jakékoli materiální překážky. Naše víra v budoucnost spočívá také v nich!

Nedostatek určitých vlastností nemůže navždy sloužit jako základ pro sebekritiku, protože charakter je něco hlubšího než identita. Ve své knize „Třetí říše“ Moeller van den Bruck uvádí: „Byla to prokletá doba“. V takovém přiznání je kus pravdy, pochopení nevyhnutelnosti osudu. Bezpochyby velitelé jednali způsobem, který se jim zdál správný, a jen nevděčníci budou mluvit o tom, jak mohli osud přemoci. Tyto jednotlivé úspěchy jsou také součástí Vilémovy éry. Nicméně ani strategické úspěchy, které navždy vstoupí do dějin, ani zázraky nebo organizační techniky nemohou zmírnit hořkou pachuť porážky. Chyběla vnitřní harmonie, která by smířila a zorganizovala všechny vnitřní síly, a proto bylo vše zbytečné, jako se to stává s kapitálem nerentabilního podniku. Prohráli jsme válku, protože jsme ji museli prohrát. Lidé schopní čelit realitě přijmou porážku a nebudou plakat nad „ztracenou říší“.

Neodloží zbraně a smutně nebudou recitovat fakta, ale budou hledat řešení až do posledního dechu.

Pokud chápeme toto řešení jako vnitřní vůli života samotného, mnohem hlubší než osobní vůle, chápeme-li jej jako tajemný tok energií, proč pak v dobách chaosu a vnější bezmocnosti stále doufáme v úspěch a nová řešení?

Máme právo v ně doufat, protože jsme prožili válku. Tato zkušenost, která nás změnila v samém jádru, nám dala pocítit dech samotného osudu. Ve válce nevidíme jen soumrak starého světa, ale také úsvit nové éry. Prohráli jsme válku, protože jsme ji museli prohrát; pro nás to nebude konec, ale začátek. Vítězství ve válce by nám přineslo pouze rozšíření vnějších hranic, porážka naopak umožňuje soustředit veškerou vnitřní sílu a vytvořit pevný základ pro budoucnost. Porážka ve válce nás nepřiměla pochybovat o našich hodnotách, v boji musí být znovu utvářeny. Porážka nás naučila potvrzovat svou víru krví, obnovila naše spojení s půdou, změnila všechny názory a dala hloubku pocitům. V ní se s úžasnou intenzitou spojily vnější a vnitřní zkušenosti.

V epicentru války stál průměrný frontový voják. Na vlastní kůži zažil zničení starého a zrození nového světa. Rozumí minulosti, ale jeho hodnoty jsou nyní jiné.

Válka materiálu

Die Standarte, 4. října 1925

S příchodem roku 1916, po krvavé bitvě u Verdunu, se tvář války změnila. Do té doby byla úderná síla velkých armád buď vyčerpána, nebo úspěšně zadržena protivníkem, což je donutilo uchýlit se k novým prostředkům, aby zvrátily výsledek bitvy ve svůj prospěch. Mobilizace se stala intenzivnější a bez výjimky zahrnovala veškerou energii a organizační zdroje národních států. Bitva na Sommě již ukázala, že vytrvalý boj o okraje nějaké malé vesnice nebo kousek spáleného lesa vyžadoval sílu celého národa, až po poslední tovární dělnici.

Veškerá energie velkých průmyslových zemí s jejich továrními centry, dopravními kapacitami a armádami strojů se vrhla ve žhavých proudech na bojiště. Fronta se proměnila v bouřlivý kotel, který bylo třeba udržovat v provozuschopném stavu. Vývoj zbraní, snad s výjimkou velkých bitevních lodí, které samy o sobě projevovaly imperialistickou vůli v její čisté podobě, zaostával za technologickým pokrokem. Chyběly praktické zkušenosti k realizaci skrytých možností technologie. Ztracený čas bylo třeba dohnat, válka se musela stát podstatou moderního ducha velkých měst. Zpočátku se vůle k technologické modernizaci omezila pouze na hromadění zbraní a nové období války se stalo snad nejživějším symbolem člověka materialistické éry. Není to vůbec proto, že by se vojenský materiál využíval v dosud nevídaném množství; koneckonců, každá éra využívá zdroje, které má k dispozici. Ukazatelem byl samotný charakter, v jakém byla vojenská technologie využívána, byla krutá a vypočítavá. V některých ohledech se podobala marxistickému chápání výroby.

Duch doby prostupuje všemi jevy dané epochy – myšlením, prací a samozřejmě i válkou. Náklady na válku se nyní měřily v nákladech na výrobu, což bylo logickým vyústěním předválečného technologického rozvoje. Úspěch byl zaručen těm, kteří v nejkratším čase vyslali vlaky s tunami výbušnin nebo doplnili výrobu uhlím a ocelí. My, a vlastně celý svět, jsme měli neuvěřitelné štěstí, že válka skončila gigantickou mechanizovanou bitvou. Nyní pozorujeme úpadek materialistického myšlení, lidé hledají produktivní zdroj v duši a tato tendence je velmi vítaná.

Nadřazenost vnitřní síly lidské duše nad technologií byla patrná již v prvních velkých bitvách moderní doby. Hrozivě znetvořená krajina bez lidí, spálená a zdeformovaná výbušninami a ocelí, se stopami běsnění technologické síly. Kamkoli se podíváte, všude cítíte působení technologických strojů, všude jsou rozeklané krátery podobné těm na nějaké vzdálené planetě bez života. Pokaždé, když na půdu rozorávanou granáty padla železná opona, člověk mohl mít dojem, že se jedná o nějaký kosmický bezduchý proces, ve kterém není místo pro člověka. Vojenská technologie dosáhla svého vrcholu v bitvě na Sommě a od té doby se změnil pouze její rozsah, ale nikdy její intenzita.

Už během bitvy na Sommě si člověk uvědomil své limity. A pak si synové materialistické éry najednou uvědomili, že ve skutečnosti neexistuje nic, co by člověk nedokázal vydržet, neexistuje žádná technologie, která by mohla konkurovat duchovní síle. O tom jsme se přesvědčili nesčetněkrát, tuto skutečnost dokázal každý neznámý voják, který prošel všemi hrůzami vojenské technologie a vložil na váhy své nezničitelné, silné srdce. Tehdy se ukázalo, že důležitý je člověk, ne

technologie. Zvykli jsme si slyšet od lidí, kteří postrádají jakoukoli schopnost hrdinství, že hloupý kus kovu je stále silnější než i ten nejsilnější člověk. Samozřejmě! Kdyby však nebyl kov, nebyli by ani stateční muži. Technologie samozřejmě může porazit kohokoli, stejně jako kdysi divoká zvířata snadno roztrhala mučedníky v cirkusech. Ale bojí se jí jen ten, kdo neuznává nic jiného než hrubou hmotu. Voják si musí vždy pamatovat nejen na útrapy a oběti, ale také na vítězství.

Uvědomujíc si nadřazenost vnitřní síly duše nad hmotou, překonávajíc ji v nerovném boji, se voják z první linie nevrátil do civilního života s prázdnýma rukama. Avšak i zde čelil nové situaci. Nekonečná zákopová válka mu otevřela oči pro to, čeho je člověk schopen, když musí, a nyní si uvědomil i to, čeho je schopen, když chce. Tuto znalost získal tím, že prošel strašlivou školou. Samozřejmě ne všichni to dokázali vydržet: na těch polích zahalených oblaky plynu zůstali jak ti, kteří byli strojem rozdrceni, tak ti, kteří se mu hrdinsky vzepřeli. Velké věci však lze vidět jen z dálky, a proto vše, co bylo z těchto bitev odneseno, hraje významnou roli. Bude to dál žít a přinášet užitek. A i když je takových lidí málo, oni se při vítězství nespoléhají na počet.

Bitva vojenské technologie nám ukázala další důležitou lekci: nelze beztrestně srovnávat materiální a duchovní síly. My jsme to udělali, ale každý z nás k tomu měl své důvody.

Bez ohledu na rozdíl v materiálních prostředcích, morální převaha tento rozdíl vyrovnávala. Je zřejmé, že tímto způsobem byl kapitál vynaložen nejlépe. Nástroje nejsou důležité, ale bez nich nemá vůle žádný prostředek, jak se projevit. Nástroji moderního člověka je technologický arzenál.

Jelikož hovoříme o vývoji konkrétního člověka, frontového vojáka, stačí jedna smutná poznámka: špatně rozvinutá výroba vedla k neustálému nahrazování nedostatku vojenské technologie silou morálního odporu. Válka odhalila odvrácenou stranu éry, která ještě nezvládla stroj a podřídila se jeho diktátu. Zde se opět objevuje obrovská propast, která již před válkou rozdělovala hospodářský a společenský život země.

Vidíme před sebou špatně živené a špatně oblečené německé vojáky, kteří s neuvěřitelnou statečností odolávali dobře vybaveným armádám celého světa. I když osud podrobil sílu německého muže kruté, téměř nesnesitelné zkoušce, můžeme říci, že ji adekvátně zvládl, a můžeme na tuto dobu vzpomínat s hrdostí, když si připomínáme bezprecedentní nadšení v prvních dnech války. Vytrvalost tváří v tvář úderům osudu – to je německá ctnost. Byla vidět i v nibelungském boji pod hořícím stropem Etzelovy jídelny. V této době se formovali lidé pevného charakteru, kteří svou existenci prohlásili již během války.

Máme právo prohlásit, že jsme byli první, kdo překonal ducha války materiálu a ukončil jednoduchou kvantitativní soutěž mezi říšemi v oblasti strojní výroby. I když naše poslední úsilí na konci války nevedlo k úspěchu, dokázali jsme dát moderní válce novou tvář. Vojenská technologie byla opět snížena na nástroj ducha a špatně vybavená armáda opět čelila útokům materiálně silnějších nepřátelských sil.

Ten, kdo se těchto bitev zúčastnil, nikdy nezapomene na to vzrušující nadšení, které propuklo v prvních dnech války, ani na tu velkou touhu po vítězství, která se usadila v jeho srdci.

Znamenalo to hluboké změny. Nejenže se umění války dostalo na novou úroveň, ale vznikl i nový typ bojovníka.

Když na jaře roku 1918 vojáci opustili zákopy, aby se vydali do poslední a rozhodující bitvy, kam se poděla ta dřívější radost a opojení z boje? Armáda se skládala z mužů zvyklých na vojenský život, kteří se naučili střízlivě posuzovat věci a ovládat svou vůli. O výsledku bitvy již nerozhodovaly bezduché stroje, které pošlapávaly člověka. Duchovní a materiální síly se spojily v jedno, válka nabyla moderního charakteru a všichni vojáci tento nový duch pociťovali. Tehdy, krátce před katastrofou, válka dosáhla svého druhého vrcholu a vůle zcela ovládla moderní technologické prostředky. Tak vznikla hierarchie hodnot, zrozená v letech války. Tak vznikl nový typ člověka, který nyní zaujal své místo v historii a stal se základem hnutí frontových vojáků. Je daleko od obrazu hezkého mladíka s ohnivým pohledem, který s písní na rtech vítal smrt v Ypres v roce 1914. Je také daleko od obrazu osamělého vojáka bitev materiálu, který nebyl zlomený, ale bezmocný. Naopak, před námi se objevuje obraz člověka zoceleného v ohni boje, který na vlastní kůži zažil náročnost velkého úkolu a ovládl vnější prostředky moci, aby mohl své myšlenky uvést v život. Tady jsou, vojáci v ocelových přilbách: jejich asketické tváře odrážejí pevnou vůli k činu, v jejich pochmurných očích tančí plamen myšlenky.

Co na tom, že tito válečníci nedosáhli vnějšího úspěchu? Hrdinské hodnoty nejsou hodnotami obchodníků[11], cení si

[11] Narážka na slavnou brožuru sociologa Wernera Sombarta, napsanou v prvních měsících války a určenou „mladým hrdinům bojujícím proti nepříteli“. Sombart staví do kontrastu německou „hrdinskou ctnost“ s anglickými hodnotami

principy, ne úspěch. Ačkoli to, co se odehrávalo na bitevních polích, nemá jen monumentální hodnotu, ale také přímý vztah k naší době. I když vše, čeho jsme na konci války dosáhli vnitřně, nás nepřivedlo k nějakému hmatatelnému úspěchu, nikdo nám tuto zkušenost nemůže vzít. Kov vykovaný v ohni bitev je stále silný. Brzy přijde den, kdy bude použit.

založenými na utilitarismu a pozitivismu (W. Sombart: Traders and Heroes: Patriotic Reflections).

Válka jako vnitřní prožitek

Die Standarte, 11. října 1925

Generace frontových vojáků čelila zkoušce vojenskou technologií, jaká se v historii vyskytuje jen zřídka. Ale ne každá vnější zkušenost musí být doprovázena stejně intenzivním vnitřním prožitkem. Každý, kdo se náhodou ocitl ve víru událostí, může prožít vnější zážitky, ale ne každý prožije vnitřní prožitky. Žízeň, hlad, zima, vyčerpání, zranění, bojové vzrušení, nebezpečí a strach ze smrti – to vše souvisí přímo s tělem a v žádném případě není synonymem vnitřního prožitku. A skutečnost, že jeden člověk je zlomený drtivými útoky nepřítele a druhý jim odolává a sám projevuje krutost, nic neznamená. Nejdůležitější je mentální spojení s vnějšími událostmi a očekávání nadřazené, transpersonální síly. Nachází se v osudu národů i jednotlivých jedinců. Abychom to pocítili, nemusíme mít vůbec mnoho vnějších zážitků. Je to stejně dostupné poustevníkovi v jeho cele i válečníkovi uprostřed krvavé bitvy.

Bezprostředně po válce byla čtenářská veřejnost zaplavena přívalem přiznání. Největší rozruch však vyvolala Barbussova[12] kniha „Le Feu“. Autoři chtěli tvrdit, že pochopili nejhlubší smysl války a domnívali se, že budou schopni ji navždy ukončit. Taková rychlá reakce na události však nemohla nevzbudit podezření u lidí s ostrým kritickým smyslem. Byly předloženy argumenty ve prospěch „zrušení války“, což je velmi naivní spojení, že válka je neetická. Člověk by očekával, že právě toto tvrzení, pokus ovlivnit étos kultury, bude

[12] Henri Barbusse (17. května 1873 – 30. srpna 1935) byl francouzský spisovatel a člen Francouzské komunistické strany. Byl celoživotním přítelem Alberta Einsteina.

odůvodněno na základě étosu jednotlivce. Čtenář však v těchto knihách nenašel nic jiného než popisy hladu a žízně, prázdných očí a obnažených vnitřních orgánů. Jinými slovy, nic jiného než ty nejstrašnější odstíny války, které lidé již do jisté míry znali. Samozřejmě, pozemní miny, plynové útoky, tanky a palba z děl jsou nové jevy. Je zřejmé, že to byl technologický pokrok, který určoval postoj k válce. Lze však skutečně říci, že se na tom zakládají všechny psychologické zkušenosti z války? Lze vyvodit morální závěry z pouhého nárůstu technologického vyzbrojení? Proč tedy tito lidé neprotestovali, proč začali jednat tak chytře až poté, co utichly poslední děla? Báli se státu? Jaká morálka se plazí před státem? Každý pěšák, který se vrhl do boje a padl v bitvě, měl větší vnitřní sílu než tito lidé! Nebudeme daleko od pravdy, pokud v této reakci, skryté za řečmi o morálce, uvidíme strach. Dosud se nenašel nikdo, kdo by nám dokázal, že jedinec, který se obětuje ve jménu vyššího cíle, jedná nemorálně, nebo že stát je nemorální, pokud od jedince takovou oběť vyžaduje. Naopak, všechny tyto barbusseovské řeči jsou plné materialismu. Neměli bychom to však brát tragicky, protože brzy ztratí svou sílu, protože nebudou vzbuzovat strach a hrůzu. Ve skutečnosti, když mluví o duši, nerozlišují ji od nervového systému.

Skutečný vnitřní prožitek je vzácností jak v době války, tak i v jakékoli jiné době. Je to „prožitek pouze pro nemnohé“. Během války nepochybně došlo k psychologickému růstu, který se navíc stal něčím důležitým a novým pro generaci vychovanou v marxisticko-darwinistickém duchu. Postupně se ti nemnozí, kteří prožili tento důležitý prožitek, projevují, protože to, co bylo získáno v žáru války, se nakonec projeví. Bolest a utrpení jsou patrné okamžitě a člověk o nich může

křičet do všech čtyř stran. Ale to, co bylo skutečně prožito v hloubi duše, se projevuje postupně.

Při pokusu vcítit se do této nové a neznámé síly přírody, skryté v duchovních hlubinách evropské mládeže, pochopíme, že zde, stejně jako v každém jiném případě, závisí skutečný prožitek na samotném materiálu, který je prožíván. Proto bychom se měli vrátit k Sommě – v této bitvě se poprvé zrodila válka, která odráží povahu naší doby, zatímco vojenské umění po dlouhé a neplodné pauze dokázalo dohnat jiné formy, které projevovaly naši vůli žít.

V této znetvořené krajině – v polích rozorávaných krátery, v příkopech a vybombardovaných vesnicích – vidíme ty nejlepší představitele našich národů. Zde prošli zkouškou války, kterou lze nejlépe popsat jako výrobní válku. Vůle ke zničení se projevila v nejčistší podobě pomocí strojů, smrt byla chápána v technickém smyslu. Je to obzvláště skličující pohled, protože smrt již nespoléhá na své složité prostředky. Je to lov na nejcennější zvěř! Smrt však odmítá sofistikovanou zábavu ve prospěch masového mlýnku na maso. Nikdo nemíří, každý metr čtvereční země je systematicky zpracováván granáty. A i když ne všechny granáty explodují, jejich práci dokončí dva až tři slepé zásahy nebo silný odraz od zničeného zbraně. To vše opět souvisí s masou. Zrychlení lze do jisté míry přirovnat k sezónním výprodejům, výroba vypadá jako výroba levného zboží, které zaplavuje celé provincie. Někde hluboko v týlu se jeden po druhém valí zásobovací vozy po lesklých kolejích, ve všech továrnách hučí hnací řemeny, ve všech dolech se horečně těží uhlí a ruda, v průmyslových zónách hoří vysoké pece dnem i nocí. Zásobování je dobře udržováno, pekelný oheň může hořet tak dlouho, jak je třeba. Ve skutečnosti se průmyslovému

věku podařilo vytvořit magickou krajinu, která se velmi blíží Danteho mocné vizi: bílý plamen očistce, oheň technologické bitvy.

Očistec? Když jsme byli děti, smáli jsme se této pověře, ale nyní jsme pomalu pochopili hluboký význam, který středověk vkládal do tohoto symbolu očištění ohněm, vypálení hříchu z člověka. Ale jak mohl být tento symbol, který již naznačoval nějakou chybu, aplikován na muže pod palbou? Většina z nich je příliš mladá na to, aby měla nějaké komplexní pochopení své doby. Někteří z nich žili pokojně a spravedlivě ve svém malém uzavřeném světě, dokud je síla osudu nevytrhla odtud a nehodila je do jakési pouště, která byla ještě před dvěma lety nepředstavitelná ani v nejhorších nočních můrách.

Pokud však člověk nemá žádnou vyšší hodnotu než hodnotu identity, pak zde pravděpodobně nenajde odpověď, bude se muset smířit s tím, že se zde děje něco nesmyslného nebo že se páchá grandiózní zločin, za který musí být viněno vedení. To je výchozí bod revolucionáře: spojuje příčiny a následky všude a za všechno viní vůdce svého vlastního národa; od něj se liší nacionalista, který za všechno viní vůdce jiného národa, stejně jako pacifista, který vidí příčinu všech zel v obou.

Ale cesta víry je jiná. Jednou z velkých zásluh Spenglera bylo, že se mu podařilo jasně a přesvědčivě ukázat rozdíl mezi osudem a kauzalitou, mezi duší a rozumem. Ten, kdo tento rozdíl pochopil, není náchylný k falešnému pokušení měřit kauzality duchovní zkušenosti v kategoriích rozumu. Osud má své vlastní zákony a tyto zákony předpokládají posloupnost nejvyššího řádu.

Osud nezná individuální odpovědnost. Jeho nezvratný pochod je skryt za řetězcem vnějších událostí, ale v nejneočekávanějším okamžiku, kdy se zdálo, že obrana a bezpečnost jsou zaručeny, náhle nastává čas vyrovnání účtů. Dobrým příkladem toho je Ludvík XVI. Musel zaplatit svou krví za to, za co osobně nesl nejmenší odpovědnost. Z tohoto hlediska by se mělo nahlížet i na duchovní prožitek války. Pouze zde jsou nahromaděné dluhy spláceny celou generací, která hluboko ve své duši prožívá kolaps celé éry a svého světonázoru. A většina to prožila jako zvířata, která trpí, aniž by věděla proč, i když to není důležité, protože osud své důvody neodhaluje a člověk si jejich nepochybnou nutnost uvědomuje až příliš pozdě.

Ano, zde sama hmota drží děsivý soud nad celou érou, která uctívala hmotu a substanci jako boha. První náznaky toho se objevily ve Vilémově éře, v jejích ekonomických a sociálních tendencích, stejně jako v hluboké vnitřní nespokojenosti, která tlačila k hledání nových cest, ale nepřinesla skutečné osvobození. V tomto nadšení, s nímž lidé vítali začínající válku, bylo cítit naději, že konečně nastanou velké změny, že se objeví něco naprosto nového. Nikdo však nemohl předvídat, že se to stane právě takto. Duch doby se tedy obrátil k nám a ukázal svou prokletou tvář. Ukázal se jako nejmladší, nejzdravější a nejsilnější představitel lidu; oznámil všem svou přítomnost děsivými údery těžkého kladiva. Ti, kteří to skutečně prožili, již nemohli pochybovat o tom, že se nejednalo jen o rozpad nějakého státu nebo systému, ale o rozpad celého světonázoru, morálních hodnot celé kultury. Nejděsivější nebyla samotná válka, protože války vždy existovaly a nikdy nezmizí, ale její podoba, která odrážela nejmenší záhyby našeho vnitřního

fungování. Mezi orgiemi technologických bitev vládla děsivá prázdnota a nemáme žádný důvod být hrdí na odraz naší doby, který na nás hleděl ze zrcadla výrobní války. Avšak pouze hrdinský postoj samotáře, který se kál za chybu, o které neví, září jasně v pouštní temnotě. Ale za tím leží pouze utrpení, nikoli osvobození a mocný čin.

Takový je duchovní prožitek této války, který jako oheň rozjasňuje pochopení nevyhnutelného kolapsu celé jedné éry. I materialista si toho všiml, ale jakmile se pokusil vyvodit vlastní závěry, nedokázal se zbavit svého pohledu na rotaci různých systémů a formací. Nelze vnějšími prostředky vyléčit to, co vyžaduje vnitřní proměnu.

Transformace začala, stejně jako v případě vnějšího zážitku, během války. A i když si voják může vytvořit vlastní úvahy založené výhradně na vojenských událostech, nemluvíme o tom, co se prožívá, ale spíše o tom, jak se to prožívá. Hra duchovních sil nachází své vnější projevy ve všem, stačí se jen naučit je vidět.

Není tedy chybou, když z vnějších strategických projevů vyvozujeme závěry o skryté etické neznalosti.

Proto se nemýlíme, pokud na základě vnějších strategických projevů vyvozujeme závěry o jejich skryté eticky nevědomé pozici. Během posledních bitev této války, krátce před naším kolapsem, se objevil nový přístup k technologii, který nesouvisel s přizpůsobením, ale s vůlí a touhou podrobit ji vnitřním silám. A i když byly tyto pokusy podnikány jakoby naslepo, nelze je ignorovat. Všechny důležité věci, které se projevily během destruktivního řádění vojenské síly, mají význam pro všechny oblasti naší kultury. Již v těchto prvních

projevech vůle získávají technologicky slabší pevnou půdu pod nohama, což znamená závažné změny.

Vojenská technologie je pouze hmotou, z níž duše slepě vytváří své vlastní představy. Pokud však chybí vnitřní síla a instinktivní přesnost pohybů, stává se hmota cílem sama o sobě, nezávislou bouřlivou silou přírody. Na druhé straně, pokud existuje pouze vnitřní síla a chybí vnější prostředky, dochází k odmítnutí jakýchkoli pokusů o utváření viditelného světa, a tedy k odmítnutí štěstí, které existuje v živé činnosti. To může být ideálem pro některé hinduisty, ale ne pro nás. Naším ideálem je vnitřní síla, síla duše, která ve viditelném světě vytváří své symboly a památky, stejně jako duše gotického člověka stavěla grandiózní katedrály a byla jimi povznesena. Ten, kdo ovládá hmotu, ovládá sám sebe – takový je dokonalý člověk.

Proto překvapivá touha po neomezeném, kterou jsme viděli na příkladu imperialismu, může mít úspěch pouze tehdy, je-li doplněna duchovní hloubkou. V předvečer války nám tato hloubka chyběla; chyběla i ostatním, a proto v důsledku války nevznikla žádná supervelmoc. Nicméně nová vlákna jsou tažena přímo z ruin staré éry. Duchovní prožitky získané během války nejsou důležité jen pro válku, protože jsou podmínkou nové éry. To, že německý člověk prožil nejstrašnější zkoušky, se pro nás nesmí stát pouze poučením, ale musí v nás také vzbudit naději do budoucnosti.

Stroj

Die Standarte, 13. prosince 1925

Svět, do kterého jsme se narodili, se nám jeví jako něco samozřejmého. Od okamžiku našeho narození jsme obklopeni množstvím věcí a s prvními náznaky vědomí se učíme je jasněji definovat z vnímajícího Já. Ještě jsme neuměli mluvit a nevěděli jsme, co je to pohyb, ale hluk vlaků, které se řítily po kolejích lesy a poli, nám byl již něco známého. Kdybychom vyrůstali v nějaké chatě uprostřed pralesů Jižní Ameriky, seznámili bychom se s pohybem pozorováním korun stromů vlnících se ve větru, letících ptáků a letu šípu. Vesnice, barevní ptáci a šípy by pro nás byly něčím přirozeným. Ale z náruče naší matky jsme pozorovali obrovské železné vagóny a složité ocelové mechanismy, aniž bychom jim vůbec rozuměli. Tato pravda byla v historii myšlení objevena již dávno: nejprve vnímáme objekty a teprve později podrobuje rozmanitost zkušeností přísné klasifikaci. Měli bychom si tuto pravdu někdy připomínat, abychom viděli, jak moc jsme spojeni s naší dobou a naším okolím. Předpokládáme, že můžeme obojí dobýt myšlenkou, ale ve skutečnosti je myšlenka pouze jejich funkcí.

Dnes, když sedíme pohodlně v restauračním voze s novinami v ruce, nevšímáme si krajiny, která kolem nás ubíhá. Navíc nás nepřekvapí města a vesnice, které mijíme z okna. Známe je dobře už od dětství, je to náš svět! Zkusme je však alespoň jednou vidět jiným pohledem, například očima člověka z jiné doby, kdy se nad nimi tyčily pevnosti, klášterní budovy a katedrály.

Lesy a pole rozřezaná lesklou páskou železnice nebyly vždy takové, jaké jsou dnes. Nejsou to jen lesy a pole jako

takové, jsou to lesy a pole, které patří do naší doby a na naše místo. Úhledné řady buků a jedlí nám připomínají vojáky na přehlídce. Žito a pšenice tvoří pruhy na obdélníkovém poli, jako by byly změřeny pravítkem. To vše bylo provedeno strojem. Jednotlivá zrna, jedno po druhém v přísné linii. Ještě před 30 lety vypadala pole úplně jinak.

A tak přijíždíme do velkého města. Objevují se stožáry semaforů, mosty na úzkých železných pilířích. Projíždíme kolem seřaďovacích nádraží, shluků pák a drátů, přísných siluet továren, v jejichž oknech vidíme setrvačníky a lesklé žárovky. A čím blíže se přibližujeme k centru, tím více nás obklopuje kouzelná zahrada s podivnými technologickými rostlinami.

Vystupujeme z vlaku na jedné z gigantických stanic (jejich architektura naznačuje moderní imperialistický styl) a vydáváme se do ulic. Už se setmělo. Ponoříme se do barevného moře světel, na stěnách budov se míhají jasné nápisy, kolem věží se točí ohnivá kola. Karavany strojů se řítí přes široká náměstí a úzké uličky; duní, syčí, troubí – jsou jako výkřiky nebezpečných zvířat. Přesto klidně a lhostejně procházíme tímto chaosem pod umělou oblohou obloukových lamp, obklopeni kouzelnou krajinou, která předčí jakékoli fantazie z „Tisíce a jedné noci“.

Tady se cítíme jako doma. Nebylo by chybou říci, že žijeme v pohádkovém světě. Vše přichází a odchází a může se zdát, že až náš svět upadne v zapomnění, naši potomci budou vyprávět legendy o nás, legendy o zlých a mocných čarodějích. Ano, vytvořili jsme velkolepé a úžasné věci a máme právo být na ně hrdí. Jsou totiž chvíle, kdy jsme skutečně hrdí na to, čemu se říká pokrok. Vzpomeňme si na opojnou radost, která zaplavuje moderního člověka při pohledu na jeho vlastní

výtvory spalující obrovské množství energie na obloze nad metropolemi. Vzpomeňme si také na pocit prázdnoty o víkendech, kdy je tato gigantická mašinerie zastavena. Pak se nám zdá, jako by davy lidí, kteří se líně potulují po ulicích, ztratily svůj skutečný smysl, a chvála svátků, kterou jsme zdědili od zbožnějších předků, vypadá téměř jako hřích. Jsme připraveni zcela přeměnit život na energii.

Nicméně v nás stále přetrvává hluboký strach z tohoto mechanického aparátu, z tohoto čarodějnického koštěte, které jsme jako by donutili k pohybu, ale jako čarodějův učeň[13] jsme zapomněli na další kouzla a zmateni jsme. Strach se vědomě projevuje, když je technologie vnímána jako výsledek racionálního myšlení, s přesvědčením, že duchovní svět nezvratně zanikl a na jeho místo nastoupil kult materiálního zisku. Je to zvláště patrné u nové generace, která přežila válku, která instinktivně volí společnou krev a snaží se vyhnout jakémukoli racionalistickému pohledu na svět.

Stroj nám skutečně mnoho vzal. Zenergizoval náš život, ale také mu vzal jeho lesk. Vzal nám celek a proměnil nás ve specialisty. Mysleli jsme si, že ji budeme moci využívat jako železnou služebnici, ale místo toho nás její kola rozdrtila. Když Keyserling[14] ve svém „Cestovním deníku filozofa“ uvedl, že nakonec je velkým klamem, že všeho dosáhneme pomocí strojů a sobě ponecháme pouze funkci kontroly. S každým novým strojem se na nás vyvíjí větší tlak – stačí se podívat na statistiky.

[13] „Čarodějův učeň“ (německy: Der Zauberlehrling) je báseň, kterou Goethe napsal v roce 1797. Báseň je baladou o čtrnácti slokách.

[14] Hrabě Hermann Alexander von Keyserling (20. července 1880 – 26. dubna 1946) byl baltský německý filozof z rodu Keyserlingků. Jeho dědeček Alexander Keyserling byl významným geologem carského Ruska.

Je však důležité pochopit, že pohyb strojů má donucovací charakter. Přejede každého, kdo se mu postaví do cesty, a stává se tak prostředkem ničení. Jakékoli protesty se rozbijí o jeho ocelový plášť, stejně jako protesty anglických továrních dělníků, kteří se bouřili proti používání prvních parních strojů. Se stroji nelze zacházet holýma rukama – to je lekce, kterou jsme se naučili z divokých bitev vojenské technologie. A je tu ještě něco, co je důležité si pamatovat: stroj není na vině za to, že svět ztratil svou hlubší dimenzi – což je přesně výtka, kterou proti němu používá falešná touha „internalizovat“. Na vině je pouze člověk sám, pokud se v takových záležitostech vůbec dá mluvit o vině. Dnes je stroj nástrojem konkrétního, jedinečného člověka a jejich masivní sjednocení se stává nástrojem národa. A prostřednictvím stroje může duch dělat cokoli chce, stejně jako s jakýmkoli jiným nástrojem.

V Nietzscheho renesanční krajině nebylo místo pro stroje. Ale naučil nás, že život není jen bojem o pouhou ubohou existenci, že může usilovat o vyšší a vážnější cíle. Naším úkolem je aplikovat toto učení na stroje. Nemáme právo je považovat pouze za prostředek výroby, uspokojování materiálních potřeb, protože mohou uspokojovat potřeby vyššího řádu. A proto je musíme osvobodit ze stínu intelektu a postavit je do služeb vůle a krve. To, co se v jazyce intelektu nazývá prostředkem pokroku, se v jazyce krve nazývá prostředkem moci.

Intelekt vytváří nástroj, ale vůle krve jej řídí a využívá. Stroje se používají k zaplnění celých zemí levnými výrobky a k vytváření technologických cetek. Stroje jsou používány kultivovanými národy k výrobě tanků a útočných zbraní pro sebe a je jasné, že to nekončí u ocelových plátů a hlavní zbraní.

Stejně jako ve válce, tak i v míru je moderní nacionalismus neschopný fungovat bez strojů. Bitvy v Teutoburgském lese, které se vedly klacky a cepy, jsou dávno za námi. Pokud dnes země nevlastní nezbytný technologický arzenál, který umožňuje posílat vlaky, tisknout slogany a obecně vnucovat jakoukoli vůli našemu času a místu, je odsouzena k neúspěchu.

Byli lidé, kteří během války, věřící v nadřazenost ducha nad hmotou, posílali vojáky do boje bez moderních zbraní. Za takové chyby se draze platilo. Samozřejmě, že duch má nadřazenost nad vojenskou technologií, ale to neznamená, že by měly být přímo proti sobě postaveny. Nadřazenost ducha se projevuje ve schopnosti ovládat technologii podle své vůle. V době míru se také musíme snažit vybavit národ nejnovější technologií. V určitých dobách se lidé vyjadřují bombovými útoky a plynovými útoky, zatímco v jiných dobách se takovým prostředkem vyjádření stává kino, rozhlas a tisk. Zde máme obrovské pole působnosti.

Tento prostor však nelze dobýt, pokud nejprve nedobudeme moderního továrního dělníka. Musíme ho přesvědčit o nutnosti najít východisko z této slepé uličky marxistických a kapitalistických předsudků, které jsou spojeny výlučně s otázkami výroby a vedly k průmyslové válce a bitvě na Sommě.

Musíme najít novou cestu ke svobodě. Musíme ho přesvědčit, že naše hodnoty nemají peněžní ekvivalent, že se nezabýváme rozdělováním zisku, ale řešíme otázku krve a moci. Pro nás není nějakým nekvalifikovaným dělníkem, ale kamarádem se stejnými právy.

Dělník se dal snadno koupit sliby, které se opakovaly znovu a znovu. Ale to, co mu marxismus nabídl v čistě materiálním smyslu, mu nacionalismus může poskytnout a ještě něco navíc.

Tovární dělník je prvním a nejsilnějším faktorem vzestupu moderního nacionalismu, který sám o sobě představuje nový evropský fenomén.

V poznámkách k tomuto článku se uvádí, že Jünger během svého působení jako důstojník Reichswehru četl řadu autorů starověku, konkrétně Cassia Diona, Tacita, Martiala a Hora (zdroj: dopis ze 14. ledna 1923, který napsal svému bratrovi Friedrichu Georgovi Jüngerovi, DLA, Nachlass Jünger).

Předmluva ke knize F. G. Jüngera „Pochod nacionalismu”

Nazýváme se nacionalisty a nebojíme se vzbudit nenávist vzdělaných i nevzdělaných plebejců, všech těchto oportunistů ducha i hmoty. To, co nenávidí, co jde proti zkaženému proudu pokroku, liberalismu a demokracie, má jednu výhodu – není univerzální. My nepožadujeme nic univerzálního. Odmítáme to – počínaje univerzálními pravdami a lidskými právy a konče univerzálním vzděláním a povinnou vojenskou službou, všeobecným volebním právem a všeobecnou nečestností, která je nezbytným důsledkem předchozího bodu. Univerzální vlastnosti a požadavky jsou vlastnosti a požadavky mas, a čím větší je jejich univerzálnost, tím menší je jejich hodnota. Uznat sebe sama jako součást masy znamená přisvojit si zásluhy za vlastnictví čistě fyzických vlastností gravitace, a velebit pojem lidskosti znamená přikládat nějakou podstatnou hodnotu pouhé příslušnosti k určitému druhu savců. Univerzální je váženo, měřeno a počítáno, to, co je výjimečné, je hodnoceno a ceněno. Toužit po univerzálním znamená být slepý k jakékoli výjimečné hodnotě v sobě samém, což z člověka činí v nejlepším případě objektivní, měřitelný, racionální, vědecky „spravedlivý“ subjekt. Toužit po výjimečném znamená mít standardy, cítit odpovědnost za krev, následovat duchovní impulsy.

Moderní nacionalismus touží po něčem výjimečném – to je hlavní pocit nové generace, která má po krk nudných řečí osvícenství. Moderní nacionalismus nechce měřit univerzálními měřítky, chce si stanovit vlastní standardy založené na duchovní síle. Nemá v úmyslu dokazovat svá práva vědeckými metodami, jako je marxismus. Využívá plátno života samotného, na kterém se v první řadě opírá každá věda.

Nechce měřit a rozdělovat práva, ale požaduje pouze právo na život. Nacionalismus je bez tohoto práva nemyslitelný a nevyhnutelně omezí všechna ostatní práva. Nacionalismus se nechce smířit s vládou mas, ale požaduje dominanci identity, jejíž nadřazenost je tvořena vnitřním obsahem a živou energií. Nechce rovnost, nestrannou spravedlnost ani svobodu, která se shrnuje do prázdných tvrzení. Chce se opájet radostí a jeho radostí je být sám sebou, a ne něčím jiným. Moderní nacionalismus nechce plout v bezvzdušném prostoru teorií, usiluje o „svobodné myšlení“, ale touží získat silné vazby, řád, zakořenit ve společenství, krvi a půdě. Nechce socialismus příležitostí, touží po socialismu povinností, po tom neúprosném stoickém světě, kterému se musí jedinec obětovat.

Otcem tohoto nacionalismu je válka. To, co o ní říkají naši literáti a intelektuálové, pro nás nemá žádný význam. Válka je zkušeností krve, a proto je důležité pouze to, co o ní říkají muži. Neslavný Manifest[15] intelektuálů nezrušil válku ani to, co válka zrodila. Je jako větrná korouhvička – otáčí se podle větru. A pokud bezvýznamní lidé velkého či malého významu používají válku jako měřítko všech věcí, aby změřili sami sebe, pak je to čistě psychologická záležitost.

Jádro německé mládeže zažilo válku na vlastní kůži, a ne v kavárnách nebo za psacím stolem v teplé kanceláři. Prošli peklem a vrátili se zpět – ale ani z pekla se faustovský člověk nevrací s prázdnýma rukama. Barbusse a jemu podobní mohou vidět, co se jim zlíbí – my jsme se dokázali podívat na něco většího! Nepřivezli jsme si s sebou jen negativní zkušenosti. Teprve když jsme viděli sílu hmoty, pochopili jsme sílu

[15] Napsal Henri Barbusse „Manifeste aux Intellectuels“, ve kterém intelektuálové z celého světa vyzývali k míru a společnému boji proti válce.

myšlenky. Teprve když jsme sami objevili plodnost oběti, pochopili jsme hodnotu člověka a rozdíly mezi lidmi. Viděli jsme bílý plamen vůle hořet jasněji než plameny ohně. Granáty, oblaka plynu a tanky – to vše se může zdát jako něco děsivého pro zbabělce, ale my jsme si více než této vnější slupky cenili ponurého pozadí, z něhož tiše vystupuje postava člověka zoceleného v ocelových bouřích, čelícího své době. Předpokládáme, že nový typ člověka se brzy objeví ve všech národech Evropy, stejně jako válka nezasáhla pouze Němce a nově zrozený nacionalismus se neobjevil pouze v Německu. Všude vidíme velkou energii poháněnou krví, která již ovládla národy nebo připravuje půdu bojem, připravená přijmout nové formy. Radujme se tedy a řekněme ostatním: „Buďte takoví, jací jste!“ Je pro nás totiž mnohem příjemnější žít ve světě plném smyslu, než se topit v tekuté kaši bez jakéhokoli charakteru, formy nebo výjimečnosti.

Máme však nezpochybnitelné právo být hrdí na jednu věc – že válka nás zasáhla více než kohokoli jiného. My, poražení touto hroznou podívanou, budeme potřebovat hodně času, abychom ji mohli zpracovat, a proto máme také právo doufat, že nová úroda přinese nejbohatší sklizeň.

Válka je náš otec, zplodila nás, nový kmen, v žhavém lůně zákopů a my hrdě uznáváme naše příbuzenství. Naše hodnoty budou tedy hodnotami hrdinů, válečníků, ale nikdy obchodníků, kteří jsou připraveni měřit celý svět svým metrem. Nezaměřujeme se na prospěch a praktický zisk, nepotřebujeme pohodlí, vyžadujeme pouze to, co je nezbytné – to, co si přeje osud.

Německý frontový voják pochoduje v kolonách vpravo, vlevo a uprostřed. Dejte mu čas, aby určil směr pochodu, ale

nechte každého, ať to udělá sám. Teprve pak bude zřejmé, že se všichni pohybujeme stejným směrem. Dokud se sami nevyznáme, nebudeme schopni vnitřně překonat odpor našeho světa. Naše vlajka není ani červená, ani černá-červená-zlatá, ani černá-bílá-červená; je to vlajka nové, rozsáhlé Říše, která sídlí v našich srdcích a v nich dosahuje své podoby. Přijde den, kdy ji budeme moci rozvinout. Naší společnou tradicí je válka, velká oběť. Pojďme tedy pochopit význam této tradice!

Po této knize, kterou vítám jakožto bratr, kamarád a přítel, bude následovat mnoho dalších děl. V nich se pokusíme popsat základy moderního nacionalismu. Pozice doktrinářů, liberálů a reakcionářů jsou naší mládeži stejně cizí, nechce se nechat nakazit duchem té tuřínové revoluce. V nejděsivějších krajinách světa si naše mládež osvojila poznání, že staré cesty byly prošlapány až do konce a čekají na ni nové. První fáze příprav je dokončena, začíná nová.

Vítáme krev, která nebyla spálena plameny války, ale proměnila se v žár a oheň! To, čemu se podařilo přežít, bude užitečné v novém boji. Vítáme ty, kteří přicházejí[16] – ty, v nichž se stará škola snoubí s hloubkou! Pochod začíná, brzy se řady spojí. Vítáme mrtvé – jejich duch přísně volá k našemu svědomí. Ne, nezemřeli jste nadarmo! Německo, vítáme tě!

Jünger Friedrich Georg, Aufmarsch des Nationalismus, Lipsko, 1926 (Der Aufmarsch. Eine Reihe deutscher Schriften, vyd. Ernst Jünger, druhý svazek), s. VII-XIII. Ernst Jünger plánoval vydat svou vlastní esej „Základy nacionalismu“ v publikaci „Aufmarsch“. Text měl být

[16] Die Kommenden (Ti, kteří přicházejí) – název jednoho z předních vojensko-politických časopisů spolku.

třetím svazkem série, kterou zahájila kniha Franze Schauweckera „Ohnivá cesta“ (Der feurige Weg), tyto plány se však nikdy neuskutečnily. „Základy nacionalismu“ byly publikovány následující rok v ročence Stahlhelm (vydávané F. Schauweckerem) a zahrnovaly články „Krev“, „Vůle“ a „Charakter“.

Krev

Die Standarte, 29. dubna 1926

Naše solidarita musí být solidaritou krve – to je náš první požadavek. Ale co je to krev? Je to otázka jednoduchá i složitá zároveň. V ní objevujeme hluboký rozpor mezi poznáním a citem.

Každý, kdo si skutečně cení života, cítí, co to je – společná krev. Ví také, že je těžší mluvit o těch okamžicích, kdy se tato tekutá síla přírody bouří neklidem. Krev nelze vyjádřit pouhými slovy. Jazyk je jako rybářská síť, která ztrácí lví podíl úlovku skrz své mezery, jakmile je vytažena z hlubin. Jazyk v sobě obsahuje význam jako stěny domu a pouze okny uniká magické světlo. Tajemné nevyslovené teplo, jakmile je vyjádřeno slovem, se stává matným, bledým a bezbarvým. I ten nejbohatší jazyk není nic jiného než umělecký rám pro tajemné obrazy, které jsou viditelné pouze vnitřnímu pohledu.

Krev je hlubší než vše, co se o ní říká a píše. Kolísání jejích světlých a tmavých hmot rodí okouzlující melodie, které mohou vyvolávat smutek nebo naplňovat naše srdce radostí. Buď nás přitahují k lidem, krajinám, předmětům, nebo nás od nich odtahují. To velkolepé neznámé, které se nám odhaluje v siluetách hor, na obzoru plání, ve hře mraků na obloze, v lidském smíchu, v pohybu zvířat nebo barvách obrazu, jehož autor je možná už dávno mrtvý – zkrátka, ten jedinečný akcent, který život sám dává všemu, co nás obklopuje, je určen jedinečností krve. Jsou nám dány jevy, ale je to síla a bohatost krve, která jim nejprve dává hodnotu, činí je významnými, symbolickými a hlubokými. Očima vidíme, ušima slyšíme, rukama cítíme, mozkem vnímáme myšlenky druhých, ale pouze

krev rozhoduje, zda to vše zůstane mrtvou hmotou, nebo bude naplněno živým dechem. Vjemy vnímáme pomocí nervů a smyslových orgánů, pomocí krve se nám odhaluje jejich vnitřní význam. Díky smyslům poznáváme věci, díky krvi je přijímáme. Prostřednictvím krve cítíme své příbuzenství nebo odlišnost.

Krev cítí spřízněnost jednoho člověka s druhým. Žijeme v přelidněném světě a již nedokážeme pochopit, jak šťastný může být člověk, který tuto spřízněnost najde, protože touha po racionalizaci otupila jeho instinkty. Pouze osamělost, pouze velké rozdíly v rase a silách přírody jsou schopny znovu probudit tento mocný spící pocit uvnitř člověka. I tak chladný a střízlivý autor jako Stanley[17] řekl, že po návratu ze svého dobrodružství v Kongu, kde strávil roky mezi ebenově černými lidmi, zažil opojný a nesrovnatelný pocit, když potkal bělocha.

Avšak ani v moderní civilizaci, v tomto poměrně mechanizovaném světě, nejsme schopni uniknout vlivu krve. Muži si podávají ruce, setkávají se pohledy, tón hlasu, vše závisí na obsahu řeči, chůzi, držení těla, pohybech a mimice – vnímáme tisíce jemných věcí, aniž bychom o nich přemýšleli, mluvíme jazykem krve, krev sama mluví skrze nás, volá, přitahuje nebo odpuzuje. Navzdory množství masek dosahujeme já a vy vzájemného porozumění díky tajnému jazyku, který předchází všem jazykům. A kdekoli existuje společná půda mezi mnou a vámi, musí existovat něco většího,

[17] Henry Morton Stanley GCB (narozen jako John Rowlands; 28. ledna 1841 – 10. května 1904) byl velšsko-americký novinář a průzkumník, který se proslavil svými výpravami do střední Afriky a pátráním po misionáři a průzkumníkovi Davidu Livingstonovi. Stanleyho kniha o jeho pátrání po prameni Nilu byla jednou z Jüngerových nejoblíbenějších knih (zdroj: jeden z jeho deníků, zápis ze 14. srpna 1965).

nějaké prostředí, které zahrnuje obě strany, stejně jako i ve vakuu umožňuje éter průchod slunečního světla. Je to osud, který spojuje samotáře v příbuznosti a společném smyslu. Individuálními smysly vnímáme pouze povrch jevů, nikoli skutečné souvislosti, podzemní propletení kořenů, které tu a tam vypouštějí nové výhonky, ve srovnání s nimiž je jedinec nicotný, protože pouze ony mají sílu zrození. Díky krvi máme o tom tušení a získáváme v ní radostný pocit solidarity a jednoty.

Pokud nějaká společnost tento pocit nemá, pak jako společnost již neexistuje. Lid, který necítí pokrevní pouta, je pouze masou, fyzickým tělem neschopným povznést se nad hmotu a projevit sílu vyššího života. V takové společné věci není místo pro neuvěřitelné, její oslňující světlo již nemůže uklidnit člověka v momentech slabosti, všude kolem vládnou pouze mechanické zákony. Člověk by neměl žít, umírat, rozmnožovat se ani plýtvat tvůrčí energií pro takovou společnou věc mimo individuální sféru. Již nemá osud ani krev, která je připravena tento osud přijmout.

Tyto dva prvky dávají životu velkou intenzitu, smysl, důstojnost a tragický obsah. Osud a krev. První je neviditelná síla, druhá je síla přírody, v níž nacházíme osud. Pouze díky ní můžeme srozumitelně pochopit podstatu krve. Krev bez osudu je jako nevyužitá síla, magnet bez přitažlivosti. Čistota a rodokmen krve, kvalita jejího mísení nemají bez velkého osudu žádný význam. Je to jako prubířský kámen, který se používá k testování hodnoty krve.

Proto odmítáme všechny pokusy podřídit rasu a krev nějakému racionálnímu zdůvodnění.[18] Dokazovat hodnotu krve pomocí mozku a moderní přírodní historie je jako požadovat, aby se knecht[19] zodpovídal za svého pána. Nechceme slyšet o chemických reakcích, krevních transfúzích, tvarech lebek a árijském vzhledu. To vše dříve či později povede k ošklivostem a malicherným hádkám, které otevřou dveře intelektu do světa hodnot, který není schopen pochopit a může jen zničit. Krev nepotřebuje důkazy ani testy legitimity, zejména pokud mluvíme o vztahu člověka k paviánovi. Krev je palivem, které živí metafyzický plamen osudu. Může mít jakékoli chemické složení, to pro nás není důležité. Ať se vědci dívají na krevní buňky pod mikroskopy a diskutují o nich. Je to duch, který naplňuje stránky knih takovými otázkami, ale život naplňuje prostory osudu něčím jiným.

Magnetická síla krve nepotřebuje vnější materiální vlastnosti. Má symbolickou hodnotu, nikoli logickou. Její nositelé se navzájem nacházejí jako dva motýli v noci v údolí: poznají se na míle daleko. Cítí, kdy nastal jejich čas, stejně jako

---

[18] Ve svých úvahách o iracionální souvislosti rasy, krve a osudu se Jünger velmi přiblížil O. Spenglerovi: *„Rasa, stejně jako čas a osud, je rozhodujícím prvkem v každé životní otázce, něčím, co každý jasně a jednoznačně ví, pokud se nepokouší pochopit to racionálním – tj. bezduchým – rozborem a uspořádáním. Rasa, čas a osud patří k sobě. Ale v okamžiku, kdy se k nim přiblíží vědecké myšlení, slovo „čas“ nabývá významu dimenze, slovo „osud“ významu kauzální souvislosti, zatímco rasa, pro kterou i v této fázi vědecké askezi stále zachováváme velmi jistý pocit, se stává nepochopitelným chaosem nesouvisejících a heterogenních znaků, které (pod nadpisy země, období, kultury, rodu) se navzájem prolínají bez konce a bez zákona. [...] Rasa, na rozdíl od řeči, je zcela nesystematická. V konečném důsledku má každý jednotlivý člověk a každý jednotlivý okamžik jeho existence svou vlastní rasu. A proto jediným způsobem, jak se přiblížit k totemové stránce, není klasifikace, ale fyziognomický takt.“* – The Decline of the West

[19] Knecht v němčině obecně znamená mužského sluhu a může se vztahovat na služebníka panovníka, jako je žoldák nebo klasický zemědělský sluha.

migrující hejna ptáků vědí víc než všechny meteorologické stanice světa. Ve všem následují neúprosné volání osudu, dlouho předtím, než historici zapíší tuto nutnost do historických knih. Krev přesně ví, odkud očekávat nebezpečí a kde získat podporu. Nelze ji oklamat páskou přes oči, protože vidí i bez světla.

Pokrevní spřízněnost vzniká pouze tam, kde je krev svázána nitkami osudu. Bez těchto pout by rodina, aristokracie, národ – všechno by ztratilo svůj smysl, všechny hluboké prastaré významy by se staly terčem posměchu osvícených myslí, arogantních a cynických spisovatelů. Všechno je nivelizováno, rozloženo a rozmazáno po povrchu, vyrovnávají se jakékoli tvůrčí odchylky a smysl pro jedinečnost umírá v poušti společných pravd, ten smysl pro organické propojení. Jedinec již nepovažuje urážky své obyčejnosti za plivnutí do tváře, velké úspěchy jednotlivce již nevzbuzují hrdost v celku, člověk se již nemůže ztotožnit se svými vůdci a ten úžasný pocit jednoty, který naplňuje velká města největší radostí ze života, je pryč. A s tímto tvrzením o vznešeném, nadčasovém životě mizí pohrdání smrtí, protože je spojeno s pochopením, že jednotlivý jedinec má smysl a hodnotu pouze ve vztahu k vyšší, nadosobní hodnotě. Vůle k oběti, ta božská síla, která člověka smíří se smrtí, je uhašena.

Pro krev je pohyb důležitější než cíl. Krev nezná pokrok, protože její vůle hledá a dosahuje absolutna v každé době, na každém místě a v každé společnosti. Vše se točí kolem intimního spojení a nezničitelné síly. Proto uznáváme hrdinské činy všech dob a všech zemí. Naše láska k Římu nevylučuje naši lásku k Hannibalovi. V Napoleonovi vidíme překvapivý projev životní energie. Ceníme si velkých a krví potřísněných

postav francouzské revoluce, od Mirabeaua po Robespierra, každou svým vlastním způsobem, a jakékoli příklady násilí nám přestávají připadat děsivé, jakmile si vzpomeneme na chladnokrevného Barrasa.[20] Vzdali bychom hold i naší revoluci, kdyby za ni bylo prolito stejně tolik krve.

Naši potomci nás nebudou hodnotit podle cílů, které jsme sledovali. Cíle byly dosaženy, úkoly splněny, nové byly stanoveny. Důležité je, že tyto úkoly jsou pouze vnější přechodnou slupkou osudu. Osud existuje navždy a pouze čerstvá krev se pokaždé prosazuje v nových podobách. Nebudeme měřeni pouze měřítkem úspěchu. Záleží pouze na jedné věci – zda jsme dosáhli toho potenciálu, který nám osud dal, nebo ne. Leonidovi Sparťané padli, ale jejich hrdinský čin naplnil svůj absolutní smysl. Nikdy, nikde a žádným způsobem nebude život schopen vykonat větší hrdinství.

Ne, nebudeme souzeni podle našeho úspěchu – budou se ptát jen na to, jak hlasité bylo naše „ano“, jak jasně v nás hořel plamen vůle. A jednoho dne budeme moci hrdě říci, že bylo naším štěstím dosáhnout absolutna na nové vlně osudu. Každá bitevní loď, která se potopila pod mořskou hladinou s vlajkou vztyčenou vysoko, je naším svědectvím. A všichni, kdo na ní byli, od admirála po prostého topiče, jsou hrdinové spojení krví a naplnění pohrdáním smrtí. Tak nám svědčí i vojáci zákopové války, kteří se nebojácně dívali na blížící se vojenskou mašinerii a padli zabiti, přijímající nejvyšší bytost s divokým nadšením.

To vše je nyní součástí věčnosti, zatímco my stojíme uprostřed změněného světa. Naše krev usiluje o nové cíle, žízní

[20] Paul François Jean Nicolas, vikomt de Barras (30. června 1755 – 29. ledna 1829), známý jako Paul Barras, byl francouzský politik francouzské revoluce a hlavní výkonný vůdce režimu Direktoria v letech 1795–1799.

po nových myšlenkách, kterými by se mohla opít, po novém pohybu, kterému by se mohla oddávat až do úplného vyčerpání, po nových obětech, ve kterých by mohla popřít sama sebe. Krev chce mít podíl na velké lásce; touží pro ni žít a zemřít.

Vůle

Die Standarte, 6. května 1926

Každá nová zkušenost pro nás představuje výzvu! Nejprve si tuto zkušenost ujasníme a poté ji vyhodnotíme, abychom ji mohli využít v budoucnosti. To znamená, že přecházíme z prostoru pozorování do přísnějšího prostoru vůle. Hodnoty, které byly vyzkoušeny a uznány duší, se nyní musí projevit a pobízejí nás k boji. Vyšší emoce rodí hrdinské činy, přesvědčení – ke zbraním a víře – ke kázání.

Naše otázka tedy zní: Co můžeme ovlivnit svou vůlí? Nemá to nic společného s otázkou svobodné vůle, která se táhne celou historií náboženství a filozofických systémů, počínaje starověkem a konče moderní dobou. Někdy byla přijímána, jindy odmítána, ale k realitě jsme se tím nijak nepřiblížili. Přijetí nebo odmítnutí svobodné vůle není nic jiného než vyjádření dominantního smyslu života v dané době. Něco podobného můžeme pozorovat i dnes, kdy nejprogresivnější obory vědy inklinují k popření svobodné vůle. Vezměme si například filozofii dějin, která zavádí některé nadosobní energie, které podmaňují život jednotlivých jedinců, nebo neovitalismus v moderní biologii[21], který popírá darwinovský princip náhody a prosazuje pojem tvůrčí nebo jinak nadosobní životní energie. Pro nás to vše není nic jiného než znamení. Neptáme se, zda je to skutečně tak, ptáme se sami sebe, jak se můžeme prosadit ve skutečném světě. Souhlasíme s Karlem

[21] Vitalismus (neovitalismus) – varianta životní filozofie, která vychází z fundamentálního rozdílu mezi strojem a živým organismem. V Německu byl předním představitelem neovitalismu biolog a filozof Hans Driesch, jehož přednášky Jünger navštěvoval během studií v Lipsku.

Marxem: nejde o to vysvětlovat svět, ale o to, jak ho změnit.[22] Ptáme se na to nejen jako myslící lidé, ale také jako jednající a odhodlaní lidé. Nespoléháme se na to, co lze poznat. Racionální poznání je pouze částí našeho postoje. Musí být kombinováno s dalšími částmi, ale nesmí je dominovat.

Především při zpochybňování schopnosti naší vůle se nespoléháme na rozum, ale řídíme se jiným neúprosným pocitem. Tento pocit se objevuje v reakci na vnitřní katastrofu, která je výsledkem větší pohromy. Všichni jsme toužili, jak jen lidé mohou toužit, ale nakonec naše vůle selhala. Osobně jsme zažili přírodní síly války a revoluce – stejně jako velké přírodní katastrofy smetly náš svět a nemilosrdně nás připravily o prosté lidské radosti, smutky a naděje. Viděli jsme, jak vítězství, které jsme si poctivě zasloužili a v které jsme po mnoho let hluboce věřili, bylo předáno nepříteli. A den za dnem jsme svědky toho, jak nadšeně se káže o krásném, dobrém a spravedlivém, ale život se odmítá byť jen trochu odchýlit od grandiózní linie věčných a původních principů a zákonů. Snažili jsme se najít někoho, koho bychom mohli vinit, ale i kdyby tyto pokusy měly nějaký přínos, pak jen v tom, že jsme se přesvědčili o nutnosti, nevyhnutelnosti a vnitřní konzistentnosti toho, co se stalo. Položili jsme si otázku o smyslu naší zkušenosti a pochopili jsme pouze to, že tento smysl se v každém případě musí lišit od původního smyslu – ano, tehdy jsme si přáli, aby se naše vůle ubírala zcela jiným směrem. Od té doby jsme ve stavu zmatení a ptáme se sami sebe, na co vůbec můžeme mít vliv. Je totiž nad naše síly chtít silněji, než jsme chtěli tehdy.

[22] Zde Jünger parafrázuje Marxovu slavnou 11. tezi o Feuerbachovi: *„Filozofové pouze interpretovali svět různými způsoby; jde však o to, aby ho změnili.“*

Naše generace má právo poukazovat na své velkolepé úspěchy, nemusí se stydět před svými otci. Přesto však všechny naše snahy byly marné. Neúspěch v nás vyvolal rozpolcenost, otřásl našimi vnitřními základy a posílil naši vnější sílu. Jak spolehlivý byl svět, ve kterém žili naši otcové! Jako děti vítězství a osvícenství se odvážili vkládat naděje do člověka jako zdroje pokroku a viděli v něm pána budoucnosti. Důležité byly myšlenky a vůle tohoto člověka, které vyvolávaly nejrůznější pohyby a jejich souhrn dostal hrdý název pokrok. Toto nádherné slovo zahrnovalo celou víru materialistické generace a neměli bychom se mu dnes smát. Jejich postoj měl integritu, něco, co si zaslouží respekt. I když to uznáváme, nemůžeme se s tím ztotožnit kvůli naší tragické zkušenosti, na našich rtech bude slovo „pokrok“ jen prázdným slovem.

Pokrok! Toto slovo pro nás ztratilo svůj původní význam. Používat ho znamená nejen pohlížet s opovržením na hrdiny a svaté minulých věků, ale také popírat naše vlastní úspěchy.[23] To však nepotřebujeme, i když všechny naše úsilí nevedlo k vítězství. Budeme na tyto snahy hrdí. Může někdo zradit sám sebe jen proto, že mu došlo štěstí? Raději se spolehneme na víru našich otců, víru ve spolehlivost a racionalitu světa. I přes naši vůli musíme věřit v božský význam toho, co se děje, ve vyšší účel věcí, který nemůžeme posoudit. Jinak se nám pod nohama propadne půda a budeme viset nad propastí chaosu, náhody a bezvýznamnosti. Jaký má smysl racionálně lpět na věcech, pokud postrádají hlubší rozměr a neodrážejí vnitřní řád? Musíme věřit, že svět má smysl a je uspořádaný, jinak budeme patřit mezi ty, kteří jsou vnitřně přemoženi a vyděšeni, mezi ty,

[23] Více o pokroku jako „církvi 19. století“ se lze dočíst v Jüngerově článku „Totální mobilizace“.

kteří doufají, že změní svět, nebo kteří žijí ze dne na den a vlečou se ve své zvířecí existenci.

Poté, co jsme se vzpamatovali z hlubokého vnitřního šoku, si uvědomujeme, že jsme získali nové těžiště, novou stránku našeho bytí. Naše generace stále pociťuje určité nejasné předtuchy, něco nás stále znepokojuje. Objevují se proroci ohlašující pravdy; každé slovo zní nově a vyvolává nečekané reakce. Generace nasycená osvícenstvím začíná opět brát náboženství vážně. Vycházejí nové vydání i zdánlivě méně důležitých knih naší i jiných kultur a dostávají nové interpretace, odlišné od těch před pouhými deseti lety; lidé tolik mluví, čtou a píší o široké škále věcí, že i ten nejnestrannější člověk nemůže necítit vážný neklid. Vznikají nové společnosti, staré se oživují a pocit, že se logická struktura světa v našich myslích rozpadla, nutí člověka obrátit se k mimosmyslovému. Zanechává to stopy všude – od nejvyšších duchovních záležitostí až po primitivní nesmysly tržních překupníků, kteří zaplňují novinové sloupky. Válka je velkým zlomovým bodem, nachází se v historii metafyziky a medicíny, v našem chápání duše a vlády, v našem přístupu k penězům a občanskému právu. Všichni stále hledají, slepě se snaží najít cestu, stačilo by jen trochu více víry a trochu více vážnosti, abychom se ocitli v jiném světě.

Víra v posvátný význam naplňuje nás, zocelenou generaci, narozenou v žhavém lůně zákopů a plnou hrdosti na svou minulost. A i když je tato minulost spojena s neúspěchem, neměli bychom z toho vyvozovat, že byla bezvýznamná, jak tvrdí každý obchodník na rohu. To, za co lidé umírají, nemůže být nikdy bezvýznamné. I jediná smrt je plná smyslu. Kdybychom se dnes náhle ocitli v takové situaci, jistě bychom

postupovali jinak. Ale v podstatě, bez ohledu na jakékoli zkušenosti, by náš postoj zůstal stejný. Ať nám vyčítají, jako by nás minulost nic nenaučila – my víme jistě, že existují věci, které se naučit nelze, protože jsou vrozené. Nesuďme podle úspěchu nebo neúspěchu, jak to rádi dělají různí plebejci, ale spíše se zeptejme sami sebe, co je třeba udělat. Nevíme, zda naše úsilí bude plodné, ale jedno víme jistě – bude plné smyslu.

Velký zdroj a důvod této nutnosti nazýváme osudem. Díky osudu se nejevíme jako slepé a náhodné postavy, ale jako tvůrčí síla, jejíž cíl nám není znám. Ani nevíme, zda vůbec nějaké cíle má, nebo zda není ničím jiným než čistým božským pohybem, stejně velkým a úplným v každém okamžiku. A jak jinak nazvat tento v nás náhle probuzený smysl pro to, co je nezbytné, který nás často nutí jednat navzdory našim osobním zájmům, obětovat náš odpočinek, radost, mír a dokonce i život, než vůlí osudu? Nechť naše vůle následuje tuto nutnost! Všichni jsme zažili okamžiky radosti, kdy nás osud uchopil a táhl svou železnou rukou. Víme, že tyto dramatické a ne každé generaci dané okamžiky jsou spojeny s řadou smutků a radostí. Přesto nezoufáme ani si nelichotíme, děláme a hledáme to, co je nutné, to, co osud chce. Toto velkolepé „ano“ radostem početí a bolestem porodu, připravenost na nevyhnutelný boj, který pečetí osud válečníka. Shodují se požadavky osudu s našimi požadavky, nebo se naše požadavky shodují s osudem – to je otázka pro profesory, která nás nezajímá. Nevidíme zde rozdělení, ale vyšší formu jednoty, spojení koně a jezdce.

Proto chceme to, co je nutné. Proč? Protože je to nutné! Čeho tím dosáhneme? Smyslu. A ten naprosto dosažitelný cíl je to, na čem záleží, i kdyby dosažení smyslu znamenalo naši smrt. Ale my, staří vojáci, zvyklí na kruté dny války, jsme nikdy

nepřikládali velkou váhu otázkám radosti či jejího nedostatku, spásy či zkázy. Kolik toho opravdu záleží na nás?

Charakter

Die Standarte, 13. května 1926

My, nacionalisté, jsme se rozhodli přát si to, co bylo nezbytné – to, co si přál osud. Tímto rozhodnutím vědomě opouštíme bezpečí, které nám poskytoval rozum, abychom se svěřili spolehlivosti vyššího řádu, jistotě osudu. Ať se nás snaží přesvědčit, že to či ono je správné, přijatelné a vhodné, ale pokud to není nutné, odmítneme to. Nespoléháme se tedy na kauzální vzorce, ale na vyšší, nejvyšší vzorce, které však rozum nevylučují, ale naopak zahrnují. Tam, kde se musí stát to, co je nezbytné, nebude mít problém se ospravedlnit logickými argumenty.

Pokud tedy můžeme toužit po tom, co je nevyhnutelné, musíme tomu nějak porozumět. Logický řetězec je pro nás zřejmý, odvozený rozumem. Vnější podoba světa, jinými slovy konkrétní vlastnosti objektů ve fyzické rovině, je vnímána smysly a přenášena centrálním nervovým systémem do mozku. Tam je tento nedokonalý materiál, transformovaný nedokonalými smysly, zpracován rozumem, „myslicí duší“. Rozum vytváří pojmy, činí úsudky a dochází k závěrům. Podle Wundta[24] je to „schopnost myslet v pojmech objektů a jejich vztahů“, zatímco podle Hegela je to „nejúžasnější, největší a navíc absolutní síla“. Její omezení jsou však nesporná a naznačuje je slavná věta: „V intelektu není nic, co by nejprve nebylo ve smyslech“.[25]

---

[24] Wilhelm Maximilian Wundt (16. srpna 1832 – 31. srpna 1920) byl německý lékař, fyziolog, filozof a profesor, dnes známý jako jeden ze zakladatelů moderní psychologie.

[25] Tomáš Akvinský převzal tento princip z peripatetické školy řecké filozofie, kterou založil Aristoteles. Akvinský tvrdil, že existenci Boha lze dokázat pomocí

Jak ukazuje naše duchovní zkušenost, nad vnější logikou rozumu, podmíněnou smysly, vystupuje vnitřní logika osudu. A vnímáme ji nikoliv mozkem, ale krví, která mozek používá pro své vlastní cíle nebo navzdory němu. Argumenty krve nejsou přesvědčivé, jsou nutné. Její cíle nejsou logickými konstrukcemi, ale jsou důsledkem nutnosti. Jejím hlavním orgánem je srdce. A to, co ve vztahu k mozku nazýváme rozumem, ve vztahu k srdci nazýváme charakterem. Tento vztah samozřejmě nelze anatomicky dokázat, ale vidíme v něm spíše pozitivum než negativum. Na rozdíl od osvícenství věříme, že charakter je nejvyšší hodnotou – to je nejdůležitější znak naší vnitřní proměny.

Charakter je to, co je v nás důležité; je to naše pravá podstata, upřímná podoba, a náš život je jeho vnějším otiskem. Jako orgán osudu je ve svém působení přítomen ve všech velkých podobách osudu – spojení a rozdělení, lásce a boji, soucitu, věrnosti, statečnosti, smyslu pro čest, hrdosti, strachu, nerozhodnosti, měkkosti, síle, rytířství, nenávisti, chamtivosti, marnotratnosti. Láska k přírodě – v ní se odhaluje pochod osudu. Právě to určuje postavení a ambice jednotlivce. Je to právě tato láska k přírodě, v podobě sexuální přitažlivosti, která tvoří nejvýznamnější část člověka, diktuje výběr sloganů, heraldických postav a hrdě prohlašuje: „Toto jsme a takoví chceme zůstat!“ Právě to dává společnosti podobu, nutí armády toužit po boji a činí revoluce plodnými; nutí srdce bít v rytmu a toto bušení srdcí je tím hlasitější, čím méně se o něm přemýšlí nebo mluví. Je základem celé historie národů a určuje vnitřní

úvah vycházejících ze smyslových vjemů. Použil variaci Aristotelova pojmu „aktivní intelekt“ („intellectus agens“), který interpretoval jako schopnost abstrahovat univerzální významy z konkrétních empirických dat.

logiku jejich vývoje – jejich vzestup, vítězství, katastrofy a úpadek. Překonává všechny překážky – ať už jsou to řeky, moře nebo hory, překonává všechny společné rysy a rozdíly v ekonomických zájmech. Právě vztah mezi charaktery národů vysvětluje, proč k sobě cítí náklonnost, nenávist nebo respekt. Podívejme se na sebe: zcela jasně cítíme, co je to německý muž nebo německá žena. Možná to není snadné vyjádřit slovy, ale taková je povaha osudu – je neproniknutelná pro slova: cítíme to. A víme, že tento ideál nemá racionální základ. Ano, právě ze života, kde osud vládne skrze krev, se rodí jednota a jistota vyššího řádu, rodí se navzdory všem rozporům, omylům a iluzím. Taková je jednota uměleckého díla, obrazu, dramatu – barvy a odstíny jsou stejné jako všude jinde, a přesto tvoří průhlednou oponu, která nás odděluje od nehmotného světa: dosáhne nás pouze dech božského a jsme nuceni pokleknout.

Musíme pochopit: smysl zákonů osudu není určen morálními zásadami, které jsou jako nehybné hvězdy na obloze. Charakter sám o sobě není ani dobrý, ani zlý. Je nad nimi. Určuje, co je dobré a co je špatné. Charakter může být velký nebo malý, silný nebo slabý, pevný nebo měkký, tragicky rozdělený. Neexistuje žádný morální zákon sám o sobě. Každý zákon je určen charakterem, imperativem krve. Měl Hagen von Tronje[26] právo udeřit svým kopím, nebo ne? V Německu a Francii se odpovědi budou lišit. Vražda ze žárlivosti je před norským soudem jedna věc, před italským soudem věc jiná. Charakter je velká dílna, kde neviditelná síla získává svůj viditelný výraz, kde se razí všechny systémy myšlení a morálky.

[26] Hagen je burgundský válečník z příběhů o burgundském království ve Wormsu. Hagen je často označován jako bratr nebo nevlastní bratr krále Gunthera. V Nibelungenlied má přezdívku „von Tronje“.

Ty samozřejmě vycházejí z axiomů a maxim, ale je to charakter, který vybírá jedny před druhými. Takový je řád osudu.

Charakter se nezískává, je člověku dán podle libovůle božského nespravedlivého osudu, uznávaného nacionalisty a popíraného liberály. Charakter je člověku „vryt“ jednou provždy. Neřídí se zákony pokroku, ale pouze zákony vývoje. Stejně jako je vývoj dubu předurčen v žaludu, tak je v charakteru dítěte předurčen charakter dospělého člověka. Všichni z vlastní zkušenosti víme, že v každé melodii je leitmotiv. V nejrůznějších oblastech života děláme stejné chyby, ale díky nim odhalujeme svou lepší stránku. Vše, co život odhaluje, co ostří a zoceluje, a naopak – vše, co společnost zjemňuje, potlačuje a otupuje, nemá na charakter sebemenší vliv; zároveň nás však ovlivňují a formují zkušenosti, výchova, vzdělání, příklady, ideály, okolí, morálka, zákony. Ačkoli je nemožné uměle vytvořit charakter, stejně jako je nemožné uměle replikovat rostlinnou buňku, natož člověka. Charakter, na rozdíl od rozumu, není odtržen od života, navíc je ve své podstatě něčím organickým, živým a tudíž spjatým s tvůrčím zdrojem života samotného. Charakter je podmínkou jakékoli výchovy, nikoli jejím výsledkem. Jeho výsledkem je v nejlepším případě forma. Uvést člověka, společnost, národ do formy znamená uskutečnit jejich charakter. Ani zde neexistují žádné absolutní zásady, pomocí nichž by bylo možné tohoto cíle dosáhnout. Brandenburský pluk musí být formován jinak než gaskoňský pluk. Ústava, která dává smysl v Severní Americe, ztrácí veškerý smysl v Libérii. Krev otroků nelze nikdy zušlechtit a žádné disciplinární triky nezmění zbabělce v muže.

Je tedy naší povinností osvobodit myšlenku formování a výběru lidí od racionálního posuzování. Samotný život nám

toto právo dává. Vše, co žije – a to je především naše hnutí! – podléhá všeobjímající vůli, nikoli racionálním pravidlům. Historie se nevytváří, ale prožívá. Podstatu politiky nelze vnímat pomocí teorií. Neexistuje recept na vítězství v bitvě ani na vytvoření obrazu. Existují však pravidla globální historie. Existuje vyšší škola politiky. Napoleon studoval bitvy Fridricha II. Učni se učí malovat od mistrů. Jak jsme však již uvedli: cílem vzdělání je forma, a to je poměrně vysoký cíl. Lze tedy hovořit o strategii pomocí specifického formálního jazyka. Nezáleží pak na tom, zda vyhrajeme bitvu u Cannae nebo bitvu u Marne. Živý obsah jazyka je však stejně rozmanitý jako všechny živé formace. Clausewitz například nepovažuje válečné umění za empirickou vědu, i když jeho základní znalosti čerpal ze zkušeností. „V akci se většina řídí jednoduchým taktem uvažování, který je více či méně dobrý – v závislosti na míře génia, kterou v sobě má.“ Dále: „Ani ta nejsofistikovanější vojenská velitelství s nejsprávnějšími názory a zásadami nejsou schopna poskytnout armádě úspěšné vedení, pokud v ní chybí duše velkého vojenského vůdce. Směr pohledu a vůle, který je vlastní povaze vojenského vůdce, se často ukazuje jako nejlepší protiváha zmatenému učení se vlastním plánům, které je však pro vůdce nezbytným nástrojem.“

Nemáme k tomu co dodat. Umístili jsme naše velitelství, naši myslící duši nad charakter, tedy nad pocitovou duši. Přesto je to právě pocitová duše, která je naší nejvěrnější, naší prvotní. Neovlivnitelná vnějšími změnami, neustále se snaží dobýt svět, nikoli však podrobit jej myšlení, ale realizovat se v něm.

Tento pokus o realizaci je základním právem všech živých bytostí. Chceme toto právo využít. Při výběru front a vůdců

tedy nechť má poslední slovo logika osudu! Chceme se spojit pouty společné krve a charakteru, abychom se stali součástí organického společenství[27], kde nebudou existovat třídní ani majetkové rozdíly, ale kde bude jasné, kdo do tohoto organického společenství nepatří. Uděláme tedy to, co je nutné – to, co si přeje osud.

[27] Jünger používá tradiční rozlišení německé sociální filozofie mezi organickým společenstvím (Gemeinschaft) a společností jako mechanickým sdružením jednotlivců (Gesellschaft).

Nacionalistická revoluce

Die Standarte, 20. května 1926

Nazýváme se čestným jménem nacionalisté a otáčíme se zády nejen k těm, kteří toto jméno používají jako nadávku, ale také ke všem mírumilovným občanům. Podstatou našeho hnutí je hájit hodnoty života vojenskými prostředky a je nám jedno, zda jsou tyto prostředky ospravedlněny nějakou univerzální morálkou či nikoli. Toto hnutí se opírá o frontové vojáky, skutečné, živé lidi, věrné své povinnosti s láskou a radostí. Nejedná se o nějaké obchodníky a majitele marcipánových továren, kteří v době povinné vojenské služby oslabují armádu, ale o muže, kteří v sobě nesou nebezpečí, protože rádi jsou nebezpeční.

Nejsou to rozmazlené děti, které se nestarají o stav země, dokud vidí na ulicích generálské uniformy nebo černobílé a červené vlajky, ale jakmile se trůny rozpadly, ztratily veškerou naději, že najdou nějaký smysl ve světových dějinách. Samozřejmě, kdyby tito ochránci míru, pořádku a setrvačnosti, kterým liberalismus mohl velmi dobře zaplatit penzi za jejich věčnou loajalitu, rozhodným způsobem vystoupili za nacionalismus, existence listopadové republiky by byla prakticky zaručena. Nebylo by třeba žádných bezpečnostních zákonů a po skončení patové situace mezi konzervativním a demokratickým liberalismem by byly touhy hnutí uspokojeny (nezapomeňme na jejich pokrevní příbuzné, komunisty).

Ale na takovou jednoduchost se těžko dá doufat. V dnešní době překvapivě jasně chápeme možnost národní revoluce a hrozbu, kterou představuje pro liberalismus: jediným závanem větru může svrhnout všechny jeho zákony a připravit ho o jeho

velké a údajně nesporné výdobytky z roku 1918. Nacionalismus sám v tuto možnost téměř nevěří, protože je nemyslitelná bez války a následného přeskupení sil. Jeho páteří jsou nacionalisté, kteří jsou tak zvyklí být svázáni velkým vládním aparátem, že s jeho zmizením měli pocit, jako by se jim pod nohama propadla půda. Nacionalismus nemohl vše jen tak odhodit jako ošuntělé šaty, trvalo značnou dobu, než vnitřně překonal formy staré vlády, i když ty již dávno přestaly odpovídat realitě. První spontánní povstání v Mnichově[28] se stalo prvním krokem k osvobození. Na této cestě se však probudily zcela nové pocity. Vůle k moci se zbavila všech pout, všech odpovědností, cítila se svobodná, svobodnější než kdy byla německá vůle.

Tak se pomalu odhaluje role a místo nacionalismu. Staré formy mizí v minulosti, jejich pěstování je dědictvím filištínů nebo časopisů jako Weltbühne.[29] První samozřejmou povinností nacionalistů je odvrátit se od těchto bojovníků malého kalibru a nepoctít je ani kapkou pohrdání. Jejich úkolem je za každou cenu se vyzbrojit pro boj se stávajícím stavem, který se málo liší od situace v roce 1919, neboť není ničím jiným než obnovenou fasádou, která má potěšit běžné oko, zkažené budovy. Zničte ji, nenechte stát ani kámen na kameni!

---

[28] Pivní puč.

[29] Týdeník Weltbühne – radikálně demokratický německý časopis o politice, kultuře a ekonomice z období Výmarské republiky. Původně jej založil Siegfried Jacobsohn pod názvem Die Schaubühne jako čistě divadelní časopis (vycházel od roku 1905 v Berlíně). Během války se jeho zaměření posunulo k politicko-ekonomickým tématům. V roce 1918 byl přejmenován na Weltbühne. Po Jacobsohnově smrti v roce 1926 vedl vydávání Kurt Tucholsky, o rok později se šéfredaktorem stal německý publicista polského původu, pacifista Carl von Ossietzky. V časopise publikovali takoví slavní novináři a spisovatelé jako Lion Feuchtwanger, Erich Kästner, Kurt Hiller, Erich Mühsam.

Připravit nacionalismus na tento úkol – to je skutečná podstata revoluce z roku 1918. Díky ní Němci nejen překonali svůj strach z revolucí, ale také odstranili všechny překážky stojící v cestě nacionalistické vůli. Je nutné tuto cestu proměnit v cestu skutečně revoluční, a to nejen proto, aby bylo možné zasadit smrtelnou ránu liberalismu a obejít všechny právní pasti, ale také proto, aby se utužila vůle samotných nacionalistů. Nacionalista nemá právo ani uvažovat o jiném výsledku. Je jeho svatou povinností dát Německu jeho první skutečnou revoluci, to znamená revoluci založenou na naprosto nových myšlenkách.

Revoluce! Revoluce! To je to, co musí být kázáno neustále, ostře, systematicky, nekompromisně, i kdyby toto kázání trvalo deset let. Dosud si jen málokdo uvědomil tuto nutnost v celé její závažnosti – sentimentální žvanění o bratrství a jednotě pomocí různých možných i nemožných variant ducha stále kvete v živých barvách. Ať jdou k čertu nebo do parlamentu, kam takové řeči patří! V našem vytouženém světě neexistuje jednota protikladů, existuje pouze boj. Nacionalistická revoluce nepotřebuje kazatele míru a pořádku, potřebuje kazatele, kteří prohlásí: „Bůh na vás sestoupí a vy zemřete mečem!“[30] Musí znovu donutit, aby se hlasitě ozývalo jméno revoluce, které bylo v Německu sto let vtipem. Z velké války se zrodil nový, nebezpečný typ člověka a tento člověk musí být donucen k činu!

Tak se do toho dejme, kamarádi! Posilujme svůj vliv v bojových organizacích, jejich revoluční přeměna je naší první nevyhnutelnou povinností. Méně pohodlí, méně členů, více

[30] Parafráze Lukáše (21,24).

aktivity! Centralizované vedení! Přilákejte dělníky! Zbavte se lhářů, kteří kážou mírovou ekonomiku! Nejsme věznitelé dělníků! Rozšíříme a sjednotíme bojové nacionalistické odbory, které musí být ovládány dělníky nacionalistického ražení. Na nacionalistických barikádách dosáhnou více než marxismus za celých padesát let. A co univerzity, mládežnická hnutí[31], všechny ty organizace, které nás zajímají? Kde jinde se objeví výhonky? Co drží stát pohromadě? Spolupráce a opozice. A jak jej můžeme svrhnout? Pouze tím, že z něj vystoupíme, válkou na vyčerpání, vytvořením státu ve státě – soběstačného, počínaje jeho ideou a konče prostředky boje za tuto ideu. Jak utvrdit německý národ? Tím, že jej uznáme jako něco, co lze uznat nacionalistickým duchem.

Být nacionalistou ve válce znamenalo být připraven zemřít ve válce za Německo; dnes to znamená vzít na sebe prapor revoluce za krásnější a velkolepější Německo! To je cíl hodný nejlepší a nejvášnivější části mládeže této země.

[31] Jünger používá obecný termín „mládežnické hnutí“ (Jugendbewegung), který zahrnuje předválečné organizace jako „Wandervogel“ nebo „Freideutsche Jugend“, stejně jako politické mládežnické organizace vojáků z fronty Výmarské republiky (tzv. „bundische Jugend“). Viz také poznámky k „Revoluce a frontový voják“.

Spojte se!

Die Standarte, 3. června 1926

My, válečníci včerejška, dneška i současnosti, žijeme v době, kdy všechny ideály, kterým jsme věřili a za které zemřelo nesčetné množství vojáků, byly pošlapány v blátě. V minulosti jsme se scházeli v úzkém kruhu přátel v různých koutech země a řídili se vnitřním protestem.[32] Prostě jsme neměli právo odmítnout to, pro co jsme obětovali vše, museli jsme najít jistotu v existenci hlubokého a nezbytného smyslu toho, co se dělo. Naším prvním rozhodnutím bylo přísně dodržovat tradici a uchovat pošlapané prapory v nejskrytějších zákoutích našich srdcí. Tak to cítili ti nejlepší z nás, a proto jejich odhodlání zítra nezmizí. Reakcionáři minulosti se stanou revolucionáři budoucnosti!

Nyní víme, že před námi stojí důležitější úkol. Slovo „tradice“ pro nás získalo nový význam, již v něm nevidíme nějakou dokončenou formu, ale věčného živého ducha, za jehož činy je zodpovědná každá nová generace. A s každým dalším dnem stále jasněji cítíme, že jsme nová generace, nový druh lidí, zocelený v ohni největší války v historii, vnitřně proměněný tímto ohněm. Zatímco všechny strany upadají, naše myšlenky, city a život dostávají zcela jinou podobu; není pochyb o tom, že s růstem našeho sebevědomí se to projeví. Jsme povoláni bojovat za nový stát!

Jak se prohlubuje naše pochopení našeho osudu a poslání, začínáme vidět věci v úplně jiném světle. Stovky bezkrevných mozků nás přesvědčovaly, že hrajeme nezáviděníhodnou roli nevědomých spoluviníků zločinu. Nyní si však uvědomujeme,

[32] To znamená shromáždění frontových vojáků.

že ti, kdo bojovali za svou zemi, se ukázali být těmi nejlepšími občany. Díky tomu odhalujeme pro sebe jak minulost, tak budoucnost. I patetická revoluce z roku 1918, sama o sobě bezvýznamná, nabývá významu v perspektivě věcí příštích. Učí nás, že výhonky života se táhnou vzhůru a ignorují tíhu porážek. Povstání nám vyčistilo cestu a odstranilo vše, co nám mohlo bránit v dosažení našeho cíle. Hrobníci si vykopali vlastní hroby, mysleli si, že utvářejí osud, ale ukázalo se, že jsou pouze jeho nástroji. Půjdeme jinou cestou, ne tou, kterou se vydala mládež v roce 1813. Jsme schopni realizovat syntézu mezi citem a mocí, čehož německý idealismus nebyl schopen. Byl opojen myšlenkami velké revoluce, ale dramatické důsledky ho vyděsily. My jsme se naopak naučili dívat strachu přímo do očí.

Proto máme právo doufat, že jednoho dne budeme schopni připravit půdu pro německé a jedním úderem realizovat to, co nepotřebuje kompromisy, hlasování a rozpočtové škrty. Ano, chceme to, co je německé, a máme sílu to chtít! Podoba budoucího státu se v těchto letech vyjasnila. Jeho kořeny budou čerpat z různých zdrojů. Bude nacionální. Bude sociální. Bude ozbrojený. Jeho struktura bude autoritářská. Bude to stát zcela odlišný od Výmarské republiky i starého císařství. Bude to moderní nacionalistický stát. Takový je stát budoucnosti. Navzdory snahám našich pisálků, jejichž myšlenky nestačí držet krok s jejich přáními, nacionalismus nebyl v poslední válce zničen, naopak, poprvé se objevil spolu s touto válkou a díky ní, v dosud zcela neznámé podobě. Nacionalismus nemá nic společného s buržoazním cítěním, radikálně se liší od předválečného vlastenectví. Je dynamický, horkokrevný, plný vitality našich velkých měst, kde – a to je další typická vlastnost

– zažívá rychlý růst na rozdíl od slábnoucího konzervativního smyslu života. Tento nacionalismus není reakční, ale od začátku do konce revoluční.

Jsem obeznámen s reálnými mimoparlamentními silami v Německu (a pouze ty by měly být brány v úvahu), znám mnoho vůdců a vím, že všichni vycházejí ze čtyř velkých principů nacionalistického státu: jeho obrysy se již začaly rýsovat. Z množství politických hnutí (což je do jisté míry nepopiratelně pozitivní faktor) některá zdůrazňují jeden konkrétní bod programu, zatímco jiná zdůrazňují jiný. Mnohé z nich se stále vyvíjejí a využívají každý klidný den, zatímco jiné tento proces již dokončily a nyní jim samozřejmě hrozí slabost a vnitřní krize. Navzdory relativně velkému počtu samostatných hnutí nejsou totiž samostatně schopna jednat. Nastal čas, kdy se samostatná hnutí musí spojit do jediné nacionalistické fronty. Tento nezbytný krok přinese nejen útěchu a vnitřní posílení každého jednotlivého člena, ale také podnítí veškerou jejich energii k akci. K našim řadám se tak připojí všichni ti, kteří se dosud k žádnému hnutí nepřipojili – nepřipojili se, protože toužili po celku, a ne pouze po části.

Pokud jde o nacionalisticky smýšlející masy, pak je to zřejmé: každý jedinec, který není zatížen předsudky a jehož srdce je s námi, rád hlasuje pro jasný a rozhodný program, pokud je postaven na stejných čtyřech pilířích – nacionalismu, socialismu, obranných schopnostech a autoritářské struktuře – a pokud je tato rozhodnost doplněna řadou taktických dohod, které pomohou program realizovat.

Můžeme konstatovat, že od dob marxisticko-liberální revoluce jsme udělali velký krok vpřed. Vědomí roste každým dnem. Nacionalismus by dnes již mohl stát na pokraji vítězství,

nebýt dvou kritických bodů programu, které vyžadují velmi energické propracování. První se týká taktické regulace sociálního programu. Stávající problémy v této oblasti ukazují, že národní odboroví vůdci se distancují od bojového odborového bloku, protože se obávají poškození čistoty a přísnosti svých požadavků. Právě toto rozdělení musí být odstraněno! Taková je víceméně situace, dokud nacionalistický stát budoucnosti není nejvyšší autoritou v ekonomických otázkách. Nezávislí, nacionalisticky smýšlející dělníci, sdružení pod vedením odborových vůdců, nejlépe v tradiční formě odborových svazů, vedou ekonomický boj s čistě ekonomickými slogany. Pokud totiž požadujeme, aby se socialismus distancoval od internacionalismu, pak za žádných okolností nemůžeme nacionalismus zatahovat do sporů o mzdy. Navíc si dělník plně uvědomí svá rovná práva (čemuž přikládáme velký význam) teprve tehdy, když mu dáme příležitost řešit své vlastní záležitosti. Kdyby bojové odbory byly vhodné pro vytváření odborových svazů, nemohli bychom to přehlédnout. Nacionální socialismus na druhé straně díky jinému typu vůdců tuto schopnost má, a dokud obě strany nezapomenou na malicherné spory a nepodají si ruce, je vážný úspěch nepravděpodobný.[33] Udělejme tedy definitivní rozlišení: vojáci jako vůdci v boji o moc a dělníci jako vůdci v ekonomickém boji!

[33] V letech 1925–1926 Jünger stále vnímal nacionálněsocialistické hnutí pozitivně. 9. ledna poslal Hitlerovi výtisk své knihy „Feuer und Blut“ s věnováním „Národnímu Vůdci Adolfu Hitlerovi! – Ernst Jünger“. Hitler Jüngerovi za dar poděkoval v odpovědi, ve které uvedl, že přečetl „všechna“ Jüngerova díla (zdroj: dopis Hitlera Jüngerovi ze dne 27. 5. 1926, DLA, Nachlass Jünger).

Tento ekonomický boj se však liší od marxistického v tom, že jeho cíle jsou realistické. Aktivně ho podporují masy nacionalistů, kteří díky svým válečným zkušenostem dokázali překonat buržoazní ideologii a s ní i jeden z nejmocnějších pilířů třídního státu. Druhý pilíř bude zničen samotnými dělníky, kteří podřídí ekonomický stát státu národnímu. Již nyní je zřejmé, že nacionalismus samozřejmě nemůže dělníkům nabídnout to samé, co jim marxismus sliboval v minulých letech, ale dá jim nesrovnatelně více, než měli kdy předtím. Ale především osvětlí jeho život paprsky velkých myšlenek a pomůže mu uvědomit si to, v čem historický materialismus selhal, a to: vést ducha k vítězství nad strojem. Lidé z buržoazního i marxistického tábora se k nám přidají, postaví se bok po boku a vytvoří nový silný tábor. Dělníci získají širokou podporu pro své spravedlivé požadavky od kapitalistů a spojí se v boji o politickou moc. Jednoty jsme dosud nedosáhli, ale je to jediná cesta k vítězství. Zničení internacionalistických odborů nic nepřinese, pokud nevytvoříme podmínky, které nám umožní přilákat do našich řad ty, kteří jsou nám blízcí. Tento cíl vyžaduje lidi, kteří přijali marxismus a byli jím hluboce zklamáni.

Druhou důležitou otázkou, která vyžaduje okamžité řešení, je otázka ústřední role vůdce. Stále nevíme, zda je mezi námi člověk, který je tak posedlý myšlenkou sjednotit všechny zájmy v jedné pěsti. Bohužel však víme, že není nikdo, kdo by se těšil všeobecnému uznání, které je pro tuto roli tak důležité. A protože nemůžeme čekat, až se objeví velký samotář a podaří se mu sjednotit roztříštěná hnutí, nezbývá nám než pracovat s tím, co máme. Dokud nebudeme připraveni vytvořit mocnou organizaci (ale jednoho dne se nevyhnutelně objeví!), budeme

budovat jednotnou frontu, která určí směr a přísnou strukturu již existujících hnutí. Než se objeví velký samotář a osobně povede autoritativní strukturu, musí existovat ústřední výbor vůdců s náčelníkem štábu, který bude zodpovědný za čistotu a přísnost hnutí. Tento krok, pokud jsme schopni jej učinit, nám umožní zachovat originalitu každého hnutí a značně znásobit celkový bojový potenciál. Pak dokážeme, že se můžeme vydat na křížovou výpravu za novými velkými cíli. A pokud se ve všech bojových svazech objeví pocit jednoty a důvěry v to, že každý je na svém místě, vstoupíme do druhé fáze našeho velkého boje, který začal v listopadu 1918. Tento boj bude pokračovat, dokud naše generace zcela nevytěsní ze své paměti vzpomínku na tuto revoluci!

To je to, k čemu vyzývám všechny vůdce, a nebudu přestávat opakovat svou výzvu znovu a znovu v úzkém kruhu rozhodných bojovníků: udělejte to, co je nutné – to, co si přeje osud! To je požadavek naší doby! Pochopte: naše doba nadešla, odložte stranou individuální zájmy a nechte se oslnit jasným sluncem nadcházejících vítězství! Vpřed, dokud v nás hoří mladistvý oheň! Vpřed k velkým činům – protože jen my jsme jich schopni! Vůdci ukázali, že jsou schopni vytvořit a následovat společnou myšlenku, navzdory rozdílům v názorech. A vy všichni, kteří jste se připojili k různým hnutím a čekáte na signál, zapomeňte na spory a soustřeďte se na to, co je důležité, na to, co vás spojuje. Za malichernými hádkami jste totiž přehlédli, jak jste se stali terčem posměchu těch, proti kterým byste se měli bránit! Ale ten smích rychle utichne, jakmile uvidí, jak naše síly vzrostly, jakmile někde dojde k dohodě a jinde k úplné jednotě. Odhoďte radost prostých lidí z hádek, které zpochybňují vážnost našich cílů! Raději se

zeptejme sami sebe: pomáhají nám tyto drobné spory přiblížit se k našemu velkému cíli? Podoba našeho hnutí určí podobu budoucího státu!

Oslovuji vás s vědomím, že jste vojáci, kteří prošli největší válkou našeho století, kteří díky ní vyrostli a dozráli. Proto bychom neměli zapomínat na ctnosti vojáků na frontě, na nespornou převahu ideálů nad pohodlím tohoto světa, měli bychom si pamatovat odvahu, odpovědnost, kamarádství, statečnost, pořádek a disciplínu! Staré vazby jsou zničeny, nesete odpovědnost za budoucnost. A není větší odpovědnosti než této!

6. června 1926 poslal Jünger Adolfu Hitlerovi číslo časopisu „Standarte“ se svou výzvou „Spojte se!“. Hitler poděkoval autorovi a projevil zájem o účast na takovém setkání, které se však nikdy neuskutečnilo (zdroj: dopis od Hesse Jüngerovi ze dne 11. 6. 1926, DLA, Nachlass Jünger).

Spojte se! Závěrečné slovo

Die Standarte, 22. července 1926

Mnozí odpověděli na mou výzvu k sjednocení[34], což znamená, že se mi podařilo dotknout se jedné z hlavních otázek hnutí. Je také jasné, že máme právo hovořit o jediném hnutí, i když pochod tvoří několik kolon. Cesty mohou být různé, ale cíl musí být společný. A my skutečně máme společný cíl, možná nám chybí jasný program, ale naše srdce bijí v synchronizaci a jsou odhodlaná. Neztrácejte slova. Už dlouho slýcháme stále stejnou otázku: „Kdy konečně nastane ten čas?“ A my velmi dobře víme, který den to bude.

Osud nám přisoudil úlohu nosit zbraně. Naše spolky mají vojenský charakter, existují mimo buržoazní morálku. Naše pozice není ovlivněna volbami a kompromisy. Jsme dynamitem umístěným pod popraskanou skořápkou současného státu, abychom vytvořili cestu pro nový. Naším cílem není vybudovat tento nový stát, vyzbrojeni naostřenými brky a sedící v dusných kancelářích. Odtržení od života diskutují pisálci o této záležitosti v národních pedagogických kurzech a během estetických čajových dýchánků, úspěšně vyvolávají ducha Fichteho, praktikují kancelářský socialismus a umělecky diskutují o problému „obnovy“. Ať všichni tito proroci provádějí své historické průkopnické činy a až se dostanou do roku 1866[35], doufejme, že my už budeme mít své dílo hotové.

---

[34] Standarte obdržel mnoho dopisů od čtenářů, včetně odpovědí od bývalého vůdce Freikorpsu Hermanna Ehrhardta, bývalého člena SDPG a oberprezidenta Východního Pruska Augusta Winniga, vůdce Stahlhelmu Theodora Duesterberga a publicisty Albrechta Ericha Güntera.

[35] Pražský mír byl mírová smlouva podepsaná mezi Pruským královstvím a Rakouskou říší v Praze dne 23. srpna 1866, která ukončila prusko-rakouskou válku.

Pravděpodobně se budou stále snažit vytlačit z dobrých starých německých slov, činů a jmen poslední kapky šťávy, ale do té doby už bude probíhat otevřený boj mezi silami, které se dnes ještě vyzbrojují. Oni haní liberalismus, ale ve skutečnosti se sami jeví jako jeho logický závěr.

Musíme se spolehnout na lidi jiného druhu. Víme, že historie se nestaví, ale tvoří, že jakákoli slova jsou ve srovnání s živou krví ubohá a že revoluční cesta nevede přes debaty a „německé večery“, ale přes úplně jiná, nepříjemná místa. Prošli jsme vynikající školou a naučili jsme se vážit si hierarchie ve vztazích mezi lidmi. Hierarchie vytvořená uvnitř našich spolků (v rámci starého státního mechanismu mají roli bašt budoucnosti, které je třeba udržovat a posilovat) může být pouze vojenského typu. Naším cílem je budoucnost, a proto stovky bitev, kterými jsme prošli, nejsou tak důležité jako ta jedna bitva, kterou teprve musíme vyhrát. Nacionalismus prohrál své počáteční bitvy, protože ještě nebyl fakticky ani duchovně osvobozen od reakce; přesto nám tyto prohrané bitvy činí poválečnou dobu alespoň trochu snesitelnou. V nich rezonuje protest, který liberální monarchie roku 1918 nebyla schopna vyslovit. Protest nesmí být realizován formou zpráv o smyslu německé mise ani formou knih rozebírajících mrtvolu marxismu, ale musí být vyvážený a střízlivý, s granáty a kulomety na chodnících ulic. Ano, mám na mysli ty lidi, kteří se smíchem prokleli stát a šli bojovat do pobaltských států[36], vyhazovali do vzduchu mosty v Porúří[37], účastnili se událostí u

[36] V letech 1918–1919 se německé Freikorps postavily proti bolševikům v Lotyšsku, Litvě a Estonsku (viz také poznámky v článku „Revoluce a frontový voják“).

[37] V září 1923 došlo k sabotážním činům proti francouzským okupačním silám v Porúří.

Braniborské brány[38], v Horním Slezsku[39] a Mnichově[40] a jsou stále připraveni se v mžiku objevit kdekoli, kde je potřeba riskovat svůj život. Projevuje se v nich absolutní vůle a opravdový člověk to dokáže ocenit i u svého nepřítele. Na druhé straně ti, kteří sedí ve svých kancelářích a mumlají o lehkomyslnosti a dobrodružství (a před 120 lety mumlali podobně o majoru Schillovi[41]), by se měli raději zeptat sami sebe, zda to není jejich vlastní ubohost, která nám brání v pokroku. Neseme v sobě sílu nebezpečí, přitahuje nás dobrodružství, navíc máme vědomí nejvyššího zákona, který snadno převáží nad veřejnou morálkou, psanými zákony a skutečným násilím. Právě na to je třeba stále naléhavěji poukazovat, protože nastává doba, kdy národní autoři spolu s armádou prázdných slov filištínů budou muset ustoupit náporu bojových skupin.

V tom spočívá náš hlavní rozdíl: jsme bojová formace. Vojenská unie dosahuje svého největšího triumfu v boji, jinak nemůže existovat. Kdybychom uvažovali jinak, všechny naše

---

[38] 13. března 1920 (v době Kappova puče) námořní důstojník a vůdce Freikorps Hermann Ehrhardt s 1. námořní brigádou, která nebyla součástí Reichswehru, obsadil celou vládní čtvrť v Berlíně. Před ukončením obléhání brigáda zahájila masakr („Hakenkreuz am Stahlhelm, schwarzweißrotes Band, die Brigade Ehrhardt werden wir genannt“). Kapitán Ehrhardt však byl uvězněn až dva roky po těchto událostech: v roce 1922 členové jeho Organizace consul zavraždili ministra zahraničních věcí Walthera Rathenaua. Ehrhardt byl omilostněn během amnestie v roce 1925 a až do samého konce Výmarské republiky zůstal jedním z vůdců krajní pravice.

[39] 20. března 1921 se v Horním Slezsku konalo lidové hlasování. Většina obyvatel se vyslovila pro setrvání v Německu. Poté polští povstalci obsadili velkou část Horního Slezska, ale nedokázali si nad ním udržet kontrolu a byli vytlačeni silami místních „sebeobranných“ skupin podporovaných Freikorpsem.

[40] Pivní puč.

[41] Ferdinand Baptista von Schill (6. ledna 1776 – 31. května 1809) byl pruský důstojník, který se v květnu 1809 neúspěšně vzbouřil proti francouzské nadvládě.

projevy by ztratily smysl. Nejlepší by pak bylo rozptýlit se do různých směrů a pokusit se získat křesla v parlamentu pomocí volebních letáků. Máme napodobovat rudé frontové vojáky?[42] Nevěříme snad, že jednáme v duchu hlubší myšlenky, a nejsme připraveni za ni prolévat drahocennou krev? Nesympatizovali snad i ruští komunisté se Schlageterovým činem?[43] A nevšimnou si snad příznivci národního aktivismu nechtěně sympatií, které jim projevují právě zástupci nejnepřátelštějšího tábora? Jsou na to stejně hrdí, jako byli hrdí na věnec, který na Richthofenův[44] hrob položil anglický pilot.

Znamení se množí a říkají nám, že jsme na správné cestě. Již v určitých kruzích, kde ještě před půl rokem zavrhovali samotné slovo „nacionalismus“ jako něco kompromitujícího a naprosto nemožného, nyní nacionalismus vyzdvihují, i když ve skutečnosti pokračují v tom, co již sedm let marně dělají. Ale oni a my máme různé cesty! Tím, že vyslovujeme toto slovo, které bylo kdysi pošpiněno, říkáme „ano“ jedné věci a kategoricky odmítáme druhou. Hodí se pouze pro ty, kteří jej mohou naplnit novým významem, ne pro ty, kteří pouze opakují slova, ale pro ty, kteří jej mají v krvi. Viděli jsme, jak se tvářili, když naše generace mluvila o dělnících. „Pokud by zástupci

---

[42] V roce 1924 vytvořila Německá komunistická strana oddíly „Roter Frontkämpferbund“, aby čelila oddílům nacionálněsocialistické SA.

[43] Albert Leo Schlageter (12. srpna 1894 – 26. května 1923) byl členem německého Freikorpsu. Jeho sabotážní činnost proti francouzským okupačním jednotkám po první světové válce vedla k jeho zatčení a nakonec k popravě francouzskými silami. Jeho smrt kolem něj vytvořila auru mučednictví, kterou kultivovaly německé nacionalistické skupiny, zejména nacionálněsocialistická strana. Během třetí říše byl široce uctíván jako národní hrdina.

[44] Manfred Albrecht Freiherr von Richthofen (2. května 1892 – 21. dubna 1918), známý také jako Rudý baron, byl německý stíhací pilot německé císařské armády (Luftstreitkräfte) během první světové války. Je považován za nejlepšího stíhacího pilota války, oficiálně mu bylo připsáno 80 vzdušných vítězství.

těchto směrů ve vojenských odborech měli pravdu, bylo by správné zničit i nacionálněsocialistické odbory“ – tuto frázi vymyslel deník „Jungdeutscher Orden“[45] a Franz Schauwecker[46] dokázal najít ta nejvhodnější slova, aby vyjádřil náš postoj k plutokracii. V žádném případě nejde o to, využít je při vymýšlení sociálních programů pro vytvoření společného blahobytu. Z prohlášení všech odborů je jasné, že mládež v první linii nebude hájit něčí netransparentní zájmy. Prohlédla trik, který se skrývá za slupkou přátelské rady „nechte politiku zkušenějším lidem a věnujte se výhradně vojenským záležitostem“.

Boj se odehrává za stát frontových vojáků! Vytvořili jsme čtyři základní vlastnosti nového státu. Jsou to nacionalismus, socialismus, obranné schopnosti a autoritativní struktura. Nebyly žádné námitky. Jeden pruský generál napsal, že tyto výrazné vlastnosti nejsou ničím jiným než vlastnostmi státu Fridricha Viléma I. a římské republiky. Přirozeně se vyskytují všude tam, kde vládne mužský, vojenský duch. Bezvýsledné intelektuální argumenty „pro“ a „proti“ ztrácejí svůj význam, když se střetnou s „charakterem“. Proto záměrně zdůrazňujeme, že k vyřešení sociální otázky stačí jednoduché „taktické prostředky“, protože pokud někdo z války nepochopil podstatu této otázky, může číst sociologickou literaturu, jak chce, a přesto mu unikne to podstatné. Pokud chceme revoluci, potřebujeme sílu stavu, který je již dnes plný revoluční energie

[45] Jungdeutscher Orden, často zkracovaný jako Jungdo, byla velká polovojenská organizace ve Výmarské republice.
[46] Franz Schauwecker (26. března 1890 – 31. května 1964) byl německý spisovatel a publicista.

a schopností. Odbory jsou hrdé na to, že mezi jejich členy je 80 % dělníků. Vyvoďte si vlastní závěry.

Nyní by mělo být jasné, co nemáme na mysli sjednocením. Nemluvíme o přesouvání figurek na šachovnici. Baron Hans Henning von Grote[47] správně poukázal na nebezpečí V.V.V.[48] Žádné odbory, které nemají za cíl boj o moc, nespojují svou vůli v pěst a nejsou schopny pochodovat a vojensky postupovat! Nejde o mechanické přidávání nových členů, ale o organické sjednocení. Můžeme doufat, že splníme náš stanovený úkol?

Ano, můžeme! 500 mužů ze všech hnutí, která představují skutečnou sílu, již potvrdilo, že pracují v nacionalistickém směru. Začaly se formovat odbory (například nedávno ve Výmaru), konala se setkání a akce v rámci různých skupin a tiskařských domů. Nejde vůbec o transparenty a slogany! Všichni usilují o soustředění sil a nezávisle rozhodují o sjednocení. Zároveň je důležité, abychom vytvořili nezávislý základ, jakési centrální svědomí, které by nám umožnilo překonat spory.

Existují návrhy na vytvoření nacionalistického jádra na základě speciálního programu. Ve skutečnosti je těžké si představit něco méně rozvážného. Znamenalo by to odstranit kvas z jejich každodenního chleba. Úspěch zaručuje rozhodnost, jednotu myšlenek; ne jednotu ideologického systému, ale společný smysl pro spojení. Nebude těžké připravit návrhy programů a ústav, právě teď na tom pracují

---

[47] Hans Henning Alfred August Freiherr von Grote (7. září 1896 – 18. května 1946) byl německý důstojník a spisovatel.

[48] Jünger odkazuje na negativní hodnocení, které Grote udělil „Spojeným vlasteneckým svazům“ (Vereinigte Vaterlandische Verbande) – umělému svazu některých ozbrojených svazů a podobných organizací.

stovky a tisíce mozků. Ale zůstanou na papíře, pokud nebudou mít podporu bojových odborů. A nacionalismus prostě nemá jinou podporu než tyto odbory a nacionální socialisty. Usilováním o vnitřní posílení organizací vytvořených s láskou a nadšením, o posílení jejich pozic a zmírnění třenic poskytneme nacionalismu největší službu. Vdechneme orgánům sílu a pak bude idea schopna je využít.

Friedrich Franz mi v „Dopise čtenáře“ (Standarte č. 16) vytýká, že jsem prý příliš optimistický. Jsem ochoten to přiznat. Pokud však nechceme uvíznout v bezvýznamných sporech, musíme se snažit vidět ne to, co existuje v současnosti, ale zárodky toho, co bude. Neměli bychom se omezovat výhradně na „legální prostředky“, které nejsou nijak zvlášť důležité. Lpí na nich pouze průměrní a slabí lidé, což znamená, že jejich porážka je jistá. Žijeme v neobvyklých časech, které vyžadují neobvyklé metody. „Vítězné revoluce jsou vždy legální“, píše jeden důstojník z fronty, a tato slova by měla být brána v potaz.

Ať to tedy kvasí! Ve všech hnutích – pokud zapomeneme na černé pasažéry, kteří se objevují vždy a všude – existuje pevné jádro spolehlivých vojáků, kteří to zvládnou. Blíží se den, kdy bojové odbory a jednotlivci dají svým vůdcům konkrétní úkol vyslat důvěryhodné osoby do šedé rady zástupců vojáků a dělníků. Ti vyslechnou požadavky třicetiletých frontových vojáků a ignorovat je již nebude možné.

Čas osudu

Arminius, 2. ledna 1927

Čas osudu[49] nelze vypočítat ani změřit hodinovým mechanismem; vše, co se v něm odehrává, je neslučitelné se spolehlivostí a neomylností experimentu. Čas osudu není astronomický čas. Je možné změřit čas, za který světlo z nějaké hvězdy dopadne do našeho oka, a stejně tak je možné změřit, za jak dlouho se pokrývač dostane ze čtvrtého patra budovy na chodník. Žádný mozek, ať už je sebelepší, však není schopen vypočítat, co se ve stejnou dobu odehrává v duši pokrývače. Jedna 300stránková novela je věnována právě takovému druhu události, ale ani 3000 stránek by pravděpodobně nestačilo. Topící se lidé za pouhou sekundu a setiny sekundy prožívají celý svůj život znovu, před očima jim probleskují nejrůznější skutečnosti, události a útržky myšlenek. Dvanáct hodin spánku se rovná vteřině, když jsme v opojení útoku, a upřímně řečeno, v každém vážném okamžiku života si času nevšímáme. Pro někoho, kdo je pod palbou v zákopech, trvá čas věčně. Čas letí, čas se táhne, jeden člověk umírá, celý národ umírá – čas se zastaví. To je čas osudu. Samozřejmě, když pokrývač padal, hodinky v jeho kapse tikaly dál, ale to byl bezvýznamný detail ve věčnosti prostorů a časů, které překonal. Teorie relativity stanoví pro pozorovatele zvláštní čas. Vědci o tomto tématu diskutují, ale my na ně nemáme čas. Jedna věc je jasná: jakýkoli naměřený čas existuje v rámci času osudu. Čas osudu zahrnuje naměřený čas, ale zdaleka to není jediná věc, kterou zahrnuje.

[49] Otázka času je jedním z ústředních témat Jüngerových děl. Později jí bude věnována celá esej – „An der Zeitmauer“ (1959).

Pochod hodin osudu je nestálý. Někdy se ručička sotva pohne a jindy se točí jako bláznivá. V kalendáři osudu jsou nevýznamná desetiletí, roky mohou ubíhat, než se jeden svátek změní v jiný. Existují dny a hodiny, které za určitých okolností mohou trvat sto let. A naopak, okamžiky boje jsou prožívány zcela odlišně, když jsou osudu obětovány krev a okamžiky míru, když je zpečetěna historie. Tak z hlubin časů osudu tiše vznikají nové, prozatím neviditelné, budoucí formy. „Rosa padá na trávu, když je noc nejtišší“.[50] Zatímco astronomický čas se měří matematicky pevně danými pohyby, průchodem planet, prosypáváním písku v přesýpacích hodinách nebo pohybem ocelové šipky na ciferníku, plynutí času osudu nelze měřit žádnými prostředky, v každém daném okamžiku je tak odlišné, jako jsou odlišné nitky osudu. Nelze je měřit, pouze hodnotit. Život sám představuje hodiny osudu a jeho ručičky jsou poháněny živoucí silou. Čas osudu je subjektivním opakem objektivní doby. Proto jeho pochopení znamená nebýt objektivní, neměřit, nebýt „spravedlivý“, ale být subjektivní, hodnotící a „nespravedlivý“. Znamená to cítit, kdy nastal čas. Nikdo to však nemůže vidět, slyšet ani vědět.

V nepatrném časovém úseku osudu, který nazýváme historií, historií lidstva, je tok osudu neoddělitelně spjat s krví, podobně jako elektrický proud potřebuje kovové vodiče. Analogicky k systému chemických prvků, fyzikálních vlastností a živočišných poddruhů je možné zdůraznit množství větví tohoto toku krve – od velkých tepen kultur až po nejmenší kapiláry jednotlivců. Paralelně s oběhovým systémem se formuje vědomí nových potřeb, nový charakter, zvláštní smysl pro logiku osudu. Proces formování nového charakteru je

[50] Úryvek z knihy „Tak pravil Zarathustra“ (kapitola „Nejtišší hodina“).

jedním z nejúžasnějších zázraků ve světě osudu, který přesahuje sílu racionálních darwinovských metod. Zvláštní charakter se objevuje náhle a jeho první velkolepé vystoupení na jevišti osudu nezůstane bez povšimnutí. Červené oko infuzoriana již v sobě obsahuje schopnosti všech budoucích očí, Goethe vymyslel Fausta v mládí, jeden z Grünewaldových[51] obrazů v sobě obsahuje veškerý moderní naturalismus a expresionismus a styl první bitvy, kterou mladí lidé prohlašují v historii, předpovídá styl poslední bitvy, po které opouštějí jeviště. A nezáleží na tom, zda mluvíme o oddílu jezdců, eskadře válečných lodí, tanků nebo letadel.

Ve věčném toku velkého času osudu má každá organická jednotka svůj vlastní zvláštní okamžik osudu. Zatímco pro jednoho právě vychází slunce, pro druhého je na zenitu a pro dalšího zase nastává chladná noc. Pouze bohové se tyčí nad časem osudu, jsou věčně mladí a plní energie. Obraz věčného Žida je úžasným symbolem našeho života, odsouzeného k mizerné stagnaci, jakmile se naplní pozemský smysl našeho života a vyprší nám přidělený čas.[52] Neschopnost zemřít je pro smrtelníka největší prokletím, proto velcí hrdinové a svatí s radostí přijímají svůj čas smrti.

Konkrétní člověk nežije pouze ve své vlastní době. Žije současně v době svých příbuzných, svého lidu, své kultury, a tyto různé prožité doby jsou jedním z hlavních zdrojů dramatických konfliktů. Syn je mladší než otec, protože každý

[51] Matthias Grünewald (cca 1470 – 31. srpna 1528) byl německý renesanční malíř náboženských děl, který ignoroval renesanční klasicismus a pokračoval ve stylu pozdně středověkého středoevropského umění až do 16. století.

[52] Postava věčného Žida, neboli Ahasvera, se znovu objevuje v knize Ernsta Jüngera „Der Arbeiter. Herrschaft und Gestalt“ v kapitole „Pád mas a jednotlivců“.

z nich prožívá svůj osobní čas osudu. Je však starší než jeho otec v tom smyslu, že je součástí jejich společného času příbuzných. Musíme to prožívat s obzvláštní intenzitou, protože náš čas osudu, ve srovnání s předchozí generací, je mnohem pokročilejší. Formu společné nutnosti generací nazýváme tradicí a jejím živým jádrem je podstata tradice. Ta neoznačuje něco, co již bylo vytvořeno, ale něco, co se neustále vyvíjí ve velkém proudu času osudu, tedy samotný charakter toku krve, jehož podstata se realizuje v čase, splynutí budoucnosti a minulosti v ohnivém srdci přítomnosti. Současná generace bude žít v duchu tradice, pokud bude schopna doplnit osobní nutnost nejvyšší nutností generace. Nezáleží na tom, jakými prostředky. Revoluce zničí tradici jako formu, ale právě proto se realizuje podstata tradice.[53]

Národy, které sdílejí osud stejné velké kultury, jsou přesto přítomny ve své vlastní době osudu. Některé národy žijí pomalu, jiné velmi rychle. My, Němci, jsme národ, který žije pomalu. Náš stát, Imperium germanicum, jako nejvyšší a dokonalá forma národního charakteru, ještě nenašel své vyjádření. Jsme mladší než ostatní, pokud jde o dobu osudu; možná jsme se narodili ve stejnou dobu jako ostatní, ale náš život plynul pomaleji, hlouběji a vášnivěji. Z pocitu vlastní nadřazenosti, hrdí na svou uhlazenou formu, nás ostatní národy v poslední válce obvinily z barbarství, což kromě obvyklé nenávisti také naznačovalo značnou míru respektu. V tomto

[53] Jüngerovy myšlenky o tradici a revoluci, stejně jako pojem „mladé národy“, nesou stopy značného vlivu Arthura Moellera van den Brucka. Myšlenka „mladých národů“ má svůj původ v Dostojevského „Deníku spisovatele“, který mezi tyto mladé národy počítal Rusy a Němce. Moeller a Merezhkovsky se pokusili vydat kompletní sbírku Dostojevského děl v němčině, čímž přispěli k popularizaci jeho myšlenek v Německu.

slově se odrážel strach z mladých, z toho, co je blíže zdroji, divokému a nebezpečnému proudu krve, který ještě musí sklidit své ovoce. Přirozeně se v mysli jiné doby osudu tato krev jeví jako projev zla.

Ať jsme se vydali kamkoli, všude jsme se setkali s jiným, pro nás cizím časem. Suché listí, které se pod nohama rozpadá, rozšlapaní brouci, komáři ve vzduchu, hejno jeřábů vysoko na obloze – všechno živé se řídí svými pravidly, žije podle svých vlastních zákonů. Všude jiný rytmus a jiná délka života – od kapky krve, která se vypaří za pár hodin, až po kosmická tělesa, pro která jsou tisíce let jen několika vteřinami. Ale nejde jen o rozmanitost pohybu. Každý jedinec je spojen s pohybem nejvyššího času osudu. Neotáčí se pouze kolem svého vlastního středu, nepočítá dny a noci, minuty a hodiny, ale je podobný satelitům pohybujícím se kolem svých planet, které nejsou vázány na trajektorii centrálních hvězd, a proto existují křivky a křižovatky osudů. Jsou mimo kontrolu pouhého smrtelníka.

Jak jsme však již uvedli: člověk určuje své místo v čase osudu hodnocením, nikoli měřením. Člověk cítí, zda je mladý nebo starý, zda patří do budoucnosti nebo minulosti, zda je v rozkvětu, v nejlepších letech nebo v úpadku. Člověk žije v dobrých starých časech nebo sní o lepší budoucnosti: jeho vlastní přítomnost se mu nezdá dostatečně důležitá. Jinak si člověk nese svůj čas v sobě a podle něj nastavuje hodiny ve městě a vesnici. Každý člověk má svůj vlastní kalendář svátků a my musíme předstírat spokojený výraz, když přicházíme na svátek někoho jiného. Člověk žije v tradici a vnímá data někoho jiného pouze v tom rozsahu, v jakém souvisejí s jeho vlastními.

Proto musíme zaujmout aktivní postoj k naší době a naplnit ji životem. Najděme v ní smysl, náš smysl, pocítíme

červené nitky krve, kterými jsme svázáni s naší dobou! Pochopme s hrdostí velkou dobu osudu, společnou nám i našim otcům! Jako generace jsme však od nich odděleni. Čas, který jsme strávili v boji, od nás vyžaduje, abychom si přáli něco jiného, i když usilujeme o stejné cíle. Odlišme se od reakcionářů a romantiků, utopistů a zlepšovatelů světa – oni nežijí v naší době. Jednat a přát si to, co je nutné – to, co si přeje osud – můžeme pouze v naší vlastní době. Ať se to jeví jako obtížné, odporné a špatné – řekněme tomu „ano“, jako rolník říká „ano“ svému zoranému poli. Kde jinde máme být, než v naší vlastní době? Jakýkoli spor s dobou, ve které žijete, není nic jiného než přiznání vlastní slabosti. Zajistěme tedy, aby se projevila naše doba a žádná jiná!

Nový nacionalismus

Völkischer Beobachter, 23./24. ledna 1927

Nový nacionalismus je ústředním hnutím naší doby, ke kterému se musí připojit každá organizace, pokud nechce ztratit kontakt s živými silami této epochy.

Pocit národní jedinečnosti nazýváme národním cítěním. Národní cítění se stává národním vědomím, když se v důsledku konkrétních událostí projeví rozdíly mezi podstatou a cíli národa. V roce 1914 jsme všichni zažili silný příval národního vědomí. V těch nezapomenutelných letech se zrodil nový nacionalismus. Tehdy se všem stalo zřejmé, jak gigantický úkol lze splnit, pokud se člověk plně integruje do národa, cítí jeho živé spojení, které je větší a důležitější než mechanický součet jednotlivců.

Ale národní cítění a národní vědomí samy o sobě nestačí. Musí se k nim přidat vůle a připravenost bojovat ze všech sil za jedinečnost a práva národa. To je vůle k moci, která je vlastní každému zdravému organismu.

Stát je pouze formou národa, nikdy nesmí být cílem národa sám o sobě.

Pokud se ptáme sami sebe, zda forma národa odpovídá požadavkům doby, jaký je tento stav, ve kterém nyní žijeme, pak bude nejjednodušší odpovědět na danou otázku tím, že řekneme, že je to buržoazní stát. „Liberalismus“ je nejoblíbenějším slovem takových států (a těch je v Evropě od začátku minulého století více než dost), slovem, které po Nietzschem získalo zkaženou příchuť.

Již před válkou jsme měli liberální stát v podobě konstituční monarchie. Bohužel pokračuje v existenci ve formě výmarského parlamentně-liberálního aparátu. Jeho nejnovější fází je stát právníků a úředníků maloměšťáckých odborových svazů.

Nicméně klíčky budoucnosti již prorůstají jeho ztvrdlou skořápkou. Po celé Evropě začíná národní úkol likvidace zastaralého liberálního aparátu, který vydechuje své poslední dechy v parlamentním žvanění. Slovo „měšťan“ ztratilo svou dřívější váhu. Na politickou scénu se dostává nový stav, který se chystá převzít moc do svých rukou. Je to čtvrtý stav. Stav pracujících! A zatímco důvěra ve slovo „měšťan“ slábne, slovo „pracující“ zní stále hlasitěji. „Pracující“ neznamená totéž co „dělnická třída“ – termín historického materialismu, vynalezený buržoazií a univerzitními profesory. Dělníci jako třída existují pouze v rámci třídního státu, kterým není nic jiného než liberální buržoazní stát se všemi svými stranami, které v podstatě nejsou ničím jiným než třídním zastoupením. Stejně jako třídní stát nahradil dynastické monarchie, tak nacionalistický stát nahradí třídní stát.

Pojem „dělník“ v novém smyslu znamená společnou krev všech pracujících v rámci národa a ve prospěch národa. Pouze tato společná krev je schopna překonat ošklivost kapitalismu.

Z toho vyplývá nejbezprostřednější cíl nového nacionalismu – přijmout formu dělnického hnutí. Úkolem dělníků je tedy pochopit, že vítězství v boji za svou existenci lze dosáhnout pouze v rámci národa.

V současné době existuje v Evropě pouze jeden stát, jehož podoba je diktována nacionalistickými dělníky. Co nás zajímají

zlomyslné útoky zastánců civilizace, těchto literárních západních intelektuálů, kteří monopolizovali veškerý náš tisk? Vezměme si například tento příklad absence spirituality – nedávno vydané číslo časopisu Simplizissimus[54], zaměřené proti Mussolinimu. Pravdou je, že došlo k případům násilí, což rozzlobilo pány z liberálních kruhů, kde se navzdory všem sporům snaží vyhýbat všem vážným konfrontacím. Primárním a nejčestnějším cílem nového nacionalismu je však právě silná státní moc přísně autoritářského typu. A pokud tato moc brání jakémukoli pisálkovi, aby beztrestně pošlapával svůj vlastní národ, jinými slovy, pokud ruší svobodu tisku, lze takový krok jen uvítat. Taková moc se samozřejmě nevyhnutelně stane zapřisáhlým nepřítelem parlamentarismu. Přísné podřízení ekonomiky státu, o kterém dnes nelze hovořit (vzhledem k tomu, že jak zaměstnavatelé, tak najatí pracovníci využívají státní moc pouze pro své vlastní cíle), může zaručit ekonomickou bezpečnost nejen jednotlivých osob, ale celého národa jako celku.

Dalším nejdůležitějším úkolem nacionalistického státu bude vytvoření silné armády vybavené nejmodernějšími technickými prostředky. Díky armádě budou mít spravedlivé požadavky národa váhu, jinak jsme odsouzeni ke komickému nebo tragickému odporu ponížených a uražených. Pouze s tímto pádným argumentem bude možné revidovat Versailleskou smlouvu – skutečný výplod liberalismu, který hanebně porušuje národní princip.

Základní kameny při budování nacionalistického státu – nacionalismus v jeho čisté podobě, socialismus, obranné

[54] Populární satirický politický časopis Simplizissimus, vydávaný v Mnichově od roku 1896. Odkaz na číslo 32 z 9. listopadu 1926.

schopnosti a autoritářská struktura. Tato slova nejsou nová, ale vkládáme do nich zcela nový význam, význam, který lze vnímat stejně jako vše významné, protože jej nelze pochopit racionálně. Jak již bylo řečeno, Itálie je v současné době jedinou zemí, kde se vážně pokusili tuto myšlenku realizovat. Lze říci, že „Pochod na Řím“[55] má pro novou vůli probouzející se v hlubinách lidu stejný význam, jako mělo dobytí Bastily pro buržoazii.

Pokud jde o nás, navzdory velkým ztrátám je naše situace mnohem lepší, než se na první pohled může zdát. Prosím, pochopte mě správně: tyto příznivé podmínky pro práci moderního nacionalismu lze do značné míry připsat povstání z roku 1918. Revolucionáři však tento konkrétní účinek nejméně očekávali, protože jejich povstání bylo posledním špinavým triumfem destruktivní práce liberalismu. Naštěstí historie funguje tak, že rozhodující roli v ní nehrají plány, ale výsledky činů.

Při čistě objektivním pohledu, bez ohledu na sentimentální úvahy, lze v naší současné situaci revoluci považovat za velké požehnání, vzhledem k tomu, jak k ní vůbec došlo. Pro každý organismus je snazší opakovat již známé pohyby než zcela nové a neznámé. Němec není původně revoluční člověk, vyznačuje se vrozenou úctou k autoritám. Taková mocná změna, jako je přechod od liberálního buržoazního státu k nacionalistickému státu pracujících, se však může odehrát pouze revoluční cestou. Ústava neponechává žádný prostor pro manévrování. Skutečnost, že revoluce z roku 1918 – navzdory zradě národa,

[55] Pochod na Řím byl pochod, díky kterému se Benito Mussolini a jeho Národní fašistická strana dostali k moci v Italském království. Pochod se konal ve dnech 22. až 29. října 1922.

která nikdy nebude odpuštěna – v nejnebezpečnějším okamžiku zradila vilémovský stát, vrhá stín na samotný stát, který vytvořila. Právě z tohoto důvodu má nacionalismus právo zpochybňovat věrnost současnému státu. Je velmi pravděpodobné, že nacionalismus, jak existuje dnes, by byl v násilném odporu proti Vilémovu režimu, ale tato nová opozice se nám jeví o to jasnější a aktivnější. Díky ní jsme poprvé začali vážně diskutovat o myšlence nacionalistické revoluce.

Dalším pozitivním výsledkem listopadové revoluce pro nacionalismus je to, že mu uvolnila cestu a splnila za něj úkol, který on sám nebyl schopen splnit. Vzpomeňme si na mládež z roku 1813: jejich vůle po velkém Německu nedokázala odolat konfrontaci s dynastickým režimem! Zamysleme se například nad tím, jak by na nacionalistické požadavky reagoval rod Habsburků! Proto můžeme tendenci k centralizaci moci jen uvítat, protože nacionalistický stát vyžaduje hierarchii pevně vázanou na jedinou osobnost.

Stejně tak bychom neměli podceňovat armádu nespokojených, která vzešla z listopadového povstání. Už nešlo o svobodu, rovnost, bratrství a idealistický potenciál liberalismu byl již značně vyčerpán. Dav se spokojil se sliby materiálních statků – „mír, svoboda, chléb!“ Je opravdu nutné připomínat, jak dobře se tyto sliby naplnily?! Můžeme klidně tvrdit, že žijeme ve státě, s nímž není spokojen nikdo, s výjimkou snad hrstky lidí, kteří z revoluce měli prospěch. Celá jeho vratká struktura je držena pohromadě výhradně stranickými boji, z nichž žádný není schopen tento stav věcí ukončit.

Základy pro skutečnou německou revoluci jsou tedy připraveny. Není již třeba získávat královské ústupky nebo

zlepšovat liberální ústavu prostřednictvím debat. Nyní je ten správný čas riskovat a vzít vše.

Ale kde vezmeme síly připravené na takový úkol? Je zřejmé, že strany nám nepomohou! I kdyby jedna z hlavních stran mohla provést převrat, moc by nebyla v německých rukou, ale v rukou zájmů určité vrstvy.

Ne, strany nepatří mezi vyvolené. Ale stejně jako nový typ vojáka-pracovníka nahrazuje umírající buržoazii, tak i za fasádou stranického boje vzniknou zcela nové síly. Mluvím o družinách povolaných sloužit v orgánech nacionalistického boje.[56] Strany jako orgány buržoazie jsou založeny na všeobecném volebním právu. Družiny jsou naopak založeny na povinnosti věrnosti vůdci. Síla stran spočívá ve volebních lístcích, síla družin spočívá v úrovni jejich vojenské disciplíny. Strany jako liberální formace zastupují především zájmy vlastníků nebo těch, kteří jsou o vlastnictví připraveni. Družiny jako pokrevní svazky zastupují především cíle vlastní pokrevní linii. Strany nemají autoritářského vůdce, zatímco úderná síla družiny je soustředěna v jediné osobnosti.

My Němci si nemůžeme stěžovat na nedostatek družin. Naopak, zdá se, že jich je až příliš mnoho. Měli bychom však mít na paměti, že vnitřní struktura jednotlivých družin je dnes stále příliš rozmanitá. V některých z nich již převládá duch moderního pracujícího, což jim propůjčuje typický národně-

[56] Jünger používá slovo „Gefolgschaft“, které bylo pevně zakotveno ve slovníku „konzervativní revoluce“ a později bylo převzato do slovníku nacionálních socialistů. Starověcí Germáni používali toto slovo k označení věrnosti svobodného člověka svému králi. Ve svém díle „Der Arbeiter“ používá Jünger toto slovo jako odborný termín k označení nových forem organizování mas lidí, kteří odpovídají „dělnické (pracovnické) podstatě“.

revoluční a sociálně-revoluční charakter, zatímco v jiných ještě nebyly zcela překonány myšlenky třídního státu. V závislosti na názorech minulé epochy koketují se stranami, patriarchálními formami hospodářství, továrními odbory a spoluprací v rámci liberálního státu – úhlavního nepřítele národních sil. Zdá se však, že právě teď začaly všude nastávat vážné změny. I mezi nejreakčnějšími družinami se objevuje mladá nacionalistická opozice, která dříve či později dosáhne vítězství, protože právě v mládí se rodí pochopení nových úkolů.

Nicméně – a to může být mnohem důležitější – v poslední době se i uvnitř marxistické dělnické třídy začali objevovat noví odboroví vůdci, kteří nejsou cizí nacionalistické otázce a jejich projevy se již málo liší od projevů nacionalistů v bojových odborech. Tato cesta nás vede přímo do středu dělnické třídy. Neboť pokud nacionalismus ve svém boji o moc potřebuje vojenské vůdce, pak potřebuje odborové vůdce, aby realizovali jeho ekonomické požadavky.

Není pochyb o tom, že celá rozkvetlá paleta myšlenek a hnutí v určitém okamžiku nevyhnutelně pocítí nutnost sjednotit se a hledat vzájemnou podporu. Lze předpokládat, že jakmile se vytvoří jednotné centrum hnutí, ať už v podobě vůdce[57] nebo nějakého svazu odborových vůdců, pak ani izolovaní jednotlivci, ani uzavřené skupiny nebudou schopni odolat mocnému dostředivému pohybu.

Před našima očima se rodí nový světonázor, který již proniká do srdcí nové generace. Doufejme, že tato generace

[57] Navzdory všeobecnému názoru byl takzvaný „Führerproblem“ jedním z klíčových témat německých politických diskusí ve 20. letech 20. století. Řešení navrhovali sociální demokraté, mladí konzervativci, národní bolševici a nacionální socialisté.

bude schopna realizovat jinými způsoby to, co osud nedovolil uskutečnit na polích velkých bitev!

„Der neue Nationalismus“, Völkischer Beobachter. Bojový list nacionálněsocialistického hnutí Velkého Německa, Mnichov, 40. ročník.

Nacionalismus a moderní život

Arminius, 20. února 1927

Naše doba je zbavena forem: celý život je připraven proměnit se v aktivní sílu, a proto se nezajímá o symboly. Nicméně jsme nějakým podivným způsobem přijali jeden rituál, který má hluboký symbolický význam. Tempo života v naší době se každou minutou zrychluje a pokud bychom měli hovořit o jakékoli svobodě, pak se jedná pouze o svobodu čarodějových učedníků – naše každodenní zkušenosti prostě neponechávají žádný prostor pro víru ve svobodnou vůli. Málo prostoru zbývá i pro rozjímání – svátky v kalendáři osudu ubíhají jeden za druhým a málokdo si všímá událostí, jejichž dalekosáhlé důsledky budou určovat život budoucích generací.

Přesto se potřeba zamyšlení nad smyslem existence projevuje. Co jiného než tato potřeba může vysvětlit skutečnost, že v okamžicích triumfu lidé náhle zastaví rychlý pohyb života, jako by se chtěli zeptat ticha, které je nepozorovatelné za silnými poryvy větru. A to je pochopitelné, koneckonců pohyb hodin rozpoznáme až tehdy, když se jejich kyvadlo zastaví. Tak i my na jednu minutu zastavíme vlaky na otevřeném poli, zastavíme pohyb továrních setrvačníků a vypínáme motory aut na rušné silnici, abychom vzdali hold mrtvým, vzpomněli na válku nebo s jásotem přivítali oznámení míru. Zastavit klíčové body existence, uchopit z této zvláštní činnosti byť jen minutu a věnovat ji mnohem hlubšímu smyslu – to je skutečná kontemplace pro naši generaci, která plýtvá veškerou svou energií navenek a nezná oběti cennější než energii.

Přesto lidská existence, která klade takový důraz na pohyb a věnuje jen málo času kontemplaci, nemusí být nutně bez

smyslu. Život mezi stroji a hořlavými materiály je obvykle označován za střízlivý a bezduchý, je považován za „hry na asfaltu“ a aby se ještě více zdůraznila jeho chladná mechanika, lidé hovoří o životě odděleném městskou dlažbou od přírodní půdy a jejích zdrojů udržujících život. Při pozorování povrchního toku našich pracovních dnů a dokonce i svátků je člověk ochoten s takovým závěrem snadno souhlasit. Máme opravdu ještě skutečné víkendy a neznamená způsob, jakým trávíme svůj volný čas, neustálou obavu z náhlého zastavení pohybu? Vidíme monotónní masu lidí opouštějících město v úzkých, téměř vojenských kolonách, pozorujeme sportovní hřiště, kde se lidé starají o svá těla podobně jako dělník pečuje o stroj, a nakonec obdivujeme téměř automatické chování davu v zábavních zařízeních, které prakticky vypadají, jako by oslavovaly nějaký tajemný kult za zvuku neustále plynoucí hudby – při pozorování toho všeho si nelze nevšimnout, že i volný čas se stal variantou práce, hravou protiváhou mechanismu, jeho nezbytným doprovodem.[58]

Tento život však není definován pouze mechanismy, na povrchu lze také vidět smysl, i když jej nelze pochopit, pokud zůstáváme na povrchu. Považujeme se za pevně zajištěné a čím více geometrických tvarů v našem světě přetrvává, tím více jsme nakloněni hledat nějaký cíl v životě, jinými slovy něco racionálního. Přesto i sny někdy objevují přísný logický řád, který však vůbec nesnižuje jejich vzhled ostrovů v tajemné oceánu. Proto si příroda najde cestu i přes dlažbu velkých měst a vdechuje skutečnému životu do práce strojů a marionet,

[58] Jünger tuto myšlenku dále rozvíjí v díle „Der Arbeiter“ („O práci jako způsobu života“).

životu, který je nadřazený jakékoli účelnosti a nepodléhá pravidlům matematiky.

Ačkoli by se člověk možná neměl zabývat přemýšlením o smyslu tohoto života, protože ten lze prožít pouze na vlastní kůži a člověk může nanejvýš věřit, že naplňuje jeho smysl. Ve své vnější podobě připomíná hejna komárů, která stoupají z hladiny rybníků v pravidelných sloupcích. Proč tedy tyto sloupce, aniž by se rozptýlily, stojí na vodě, jako by byly z kamene, když částice, z nichž jsou tvořeny, jsou neustále v chaotickém, bezvýznamném pohybu? Může existovat pouze následující odpověď: udržují si tvar ne díky součtu komárů, ale díky nadřazenému řádu, který v nich je realizován. V matematice není organický celek roven součtu jeho částí, ale je větší než on.

Stejně tak v našem životě věci, které se zpočátku zdají nesmyslné, nejsou vůbec bez nejvyššího smyslu. A ten pocit prázdnoty, který nás někdy ovládá, v podstatě není vůbec strachem před střízlivostí a chladností života, ale strachem před tou nepřekonatelnou silou, s níž život ovládá a pohlcuje jednotlivce, smývaje všechny překážky, které jednotlivec postavil na jeho cestu. Tento život není vůbec střízlivý, naopak, předznamenává opojení. Pouze když jsou lidé opojeni, považují se za střízlivější než kdy jindy, a když spí hlubokým spánkem, myslí si, že jsou vzhůru jako nikdy předtím.

Zkusme si však představit, že jsme vnějšími pozorovateli stojícími na jednom z velkých náměstí v době největší dopravní špičky. Před námi by se rozprostřel fantastický obraz: tisíce náhodně se pohybujících lidí, ohlušující klaksony automobilů, mohutný vodopád blikajících světel všech barev – nepřipomíná nám tento obraz roj komárů? Samozřejmě, že vše v tomto

proudu sleduje své vlastní prchavé zájmy a ty dohromady vytvářejí racionální jevy ekonomiky a dopravy. A přesto je tento proud jako celek větší než součet jednotlivců, je projevem silného života, který vybuchuje jako plamen z podzemí a hoří v každém nevědomém atomu.[59] To je věčný význam ve zvláštním prostoru, ve zvláštním čase. V našem prostoru a v našem čase!

Mocná touha po dobývání je tím nejlepším, co je vlastní našemu druhu, a otevřela nám cestu do mnoha tajemných světů. Naše touha odhalit tajemství, vydat se tam, kde se chladná vášeň spojila s žhavou vůlí k životu, se nejvýrazněji projevuje v boji o dosažení pólů[60], nejvzdálenějších bodů na Zemi, které leží ve věčném chladu a mají čistě magický význam. Jen tak lze pochopit něžné city, obětavost a připravenost splnit úkol. Ale největší údiv samozřejmě vyvolává samotný duch, který tuto připravenost vyjadřuje. Nutí nás vykopávat ruiny neznámých měst, házet sítě do hlubin oceánu při hledání nových tvorů a dávno zaniklých populačních epoch fantastických zvířat. Kamkoli se náš pohled podívá, život slibuje dobrodružství, která jsou v podstatě ničím jiným než zrcadlovým odrazem našeho vlastního života.

Právě tento náš život, ze kterého symbolické kruhy vyzařují do všech směrů, však zůstává pro nás nejuzavřenějším územím. Žádné z magických měst starověkého Východu se však nemůže srovnávat s velkoměstem našich dnů. Ano, v hlubinách oceánu existují podivné bytosti, ryby, které si osvětlují cestu barevnými pochodněmi, sépie střílející

[59] Později Jünger definuje podstatu jako „celek, který je větší než součet jeho částí“.

[60] S odkazem na soupeření mezi Roaldem Amundsenem a Robertem Scottem o to, kdo jako první dosáhne jižního pólu.

inkoustové mraky, ale mohou se srovnávat s orgány, které máme k dispozici v našem životě? Samozřejmě jsme překvapeni, ale ne dost hluboce, protože nám uniká to podstatné. Není to pokrok, který nás překvapuje, který nám jako zručný kouzelník předvádí úžasné kousky – vše nové a neslýchané je již druhý den známé a staré; není to rychlost pohybu, která nás překvapuje, ale síla, která za ním stojí, která vždy existovala a vždy bude existovat. Nejsou to orgány, které jsou úžasné, ale věčný význam, který je vytváří.

„Všechno pomíjivé je jen obraz“[61] – ale právě proto si zaslouží úctu. Musíme se vnitřně izolovat od čistě mechanických procesů moderního života, zcela se rozpustit na jeho povrchu. Každý okamžik tohoto života v sobě obsahuje hloubku i povrch, to, co se stává, a to, co se stalo. Pouze z posuzování vnějších jevů můžeme pochopit podstatu oživující síly, pouze v tom, co se stává, v tom, co scholastici nazývali natura naturans[62], lze objevit živou podstatu toho, co se stalo. Pouze prožitím velké války znovu získáváme schopnost dvojího vidění. Toto vidění se odráží v obrazech magického realismu, kde každá linie vnějšího světa podléhá přísným matematickým vzorcům a skrze jejich ledový povrch nepochopitelně prosvítá teplá tajemná záře.[63] Nejsme

[61] Citát z Goethova „Fausta“, část 1.

[62] Příroda, která tvoří (lat.).

[63] „Magicko-realistická“ perspektiva nabízí pohled na vesmír, v němž „naše každodenní jevy fungují jako symboly významnějšího života“. Symboly nejsou pouhými znaky nebo směry, ale v souladu s řeckým významem jsou součástí nedělitelného celku. Symboly jsou viditelnou realitou, skrze kterou člověk získává podíl na věčnosti, božské hloubce, a objevuje své místo v hierarchii světa. Jünger nazývá vizi, která vidí neviditelné za viditelným a objevuje průhlednost světa, stereoskopickou. Jako příklad stylu magického realismu může posloužit Jüngerova esej „Das abenteuerliche Herz“.

materialisté, činíme nárok nazývat se realisty, protože válka nás naučila tomuto vidění. Vezměme si například moderní bitevní loď. Projev železných vůlí – uhlí a oceli, ropy, výbušnin a elektřiny, speciálně vycvičeného týmu lidí – od admirála po topiče uhlí – jinými slovy, ručně obsluhovaný zázrak přesné mechaniky, praktický v každém ohledu, v hodnotě milionů. A za pouhých několik sekund se potápí, obětován ve jménu věcí, které nelze s jistotou znát, ale pouze v ně věřit. Hořící bitevní loď se potápí, ale nespouští vlajku. Za výkřiků „hurá“ se připojuje k věčnosti a zdá se, jako by samotný osud opojil krev. V dalekých mořích byla obětována vlasti, která už zítra může patřit historii. Křik umírající posádky, který proniká srdcem a zasahuje až do hloubi duše, jako blesk osvětluje propast mezi dvěma světy – propast, kterou cítí každý z nás, od továrního dělníka po sekretářku za psacím strojem. Samozřejmě nemluvíme o slávě hrdiny, která vždy táhne mladé muže k velkým činům, mluvíme o důstojnosti člověka jako takového. A dokud boj o ni pokračuje – a on skutečně pokračuje –, nejsme jen součástí toho, co se stalo, ale podílíme se na tom, co se stane. Dokud se nespokojíme s racionálními cíli, nepřestaneme toužit po smyslu. Nepřijímat to vše doslova, ale jako symbol připravenosti na jakoukoli oběť, velkou či malou – to je důstojnost člověka.

Proto může každý významně přispět tím, že přijme zvyk, o kterém jsme se zmínili na samém začátku. Ale k zamyšlení stačí jediná minuta. Mezi automobily a světelnými nápisy velkoměsta, uprostřed davů lidí, v motorizovaném tempu práce a volného času, v rušném moderním Babylonu může každý přispět tím, že se na minutu zastaví, jako člověk z jiného světa,

který s dětským údivem řekne: „Ano, všechno to má smysl, hluboký smysl, a já ho také naplňuji.“

Nacionalismus a nacionální socialismus

Arminius, 27. března 1927

Ideálem nacionalisty je jeho vlastní vnitřní postoj. A všichni, kdo usilují o tento ideál, i když se jejich názory neshodují, jsou spřízněné duše, protože vzdálenost mezi povrchem koule a jejím středem je všude stejná. Organizace, která usiluje o moc, by v této situaci jednala zcela odlišně, protože její nejzřetelnější hrozbou jsou jiné organizace, jako je ona sama. Jelikož však nacionalismus nikdy neusiloval o vytvoření přísné struktury, mnoho organizací používá tento pojem, aniž by zvažovaly negativní důsledky pro sebe samé.

Nacionalismus se projevoval především v literární oblasti, a právě za to byl kritizován. Proti tomu lze namítnout, že duchovní proud využívá jiné prostředky, a proto by bylo logičtější kritiku nízké účinnosti směřovat spíše na praktickou oblast. Není náhodou, že v čele nacionalistických řad stojí především lidé s řečnickým talentem a samotný Hitler může být označen za největšího německého řečníka.[64] Byl to však Adolphe Thiers[65], který ve své „Dějinách francouzské revoluce“ jako první řekl, že vliv člověka na posluchače je omezen přítomným okamžikem, zatímco vliv na čtenáře má stabilnější charakter.

---

[64] Na konci 20. let Jünger změnil svůj pozitivní postoj k Hitlerovi jako politikovi a k nacionálnímu socialismu obecně, nicméně vždy si velmi vážil řečnických schopností Vůdce. Hitlerův projev v mnichovském cirkusu, kterého se Jünger zúčastnil na počátku 20. let, na něj udělal trvalý dojem.

[65] Marie Joseph Louis Adolphe Thiers (15. dubna 1797 – 3. září 1877) byl francouzský státník a historik. Byl druhým zvoleným prezidentem Francie a prvním prezidentem Třetí francouzské republiky. Během svého prezidentství byl z úřední moci spoluknížetem Andorry.

Proto takové výtky nemají smysl, dokud nacionalisté nepřistoupí k činu. Neměli bychom si myslet, že staří vojáci budou v rozhodující chvíli sedět v koutě. Vzhledem k tomu, že jazyk násilí má smysl pouze v rozhodujících momentech, je v době odkladu důležité zamyslet se nad tím, k jakému vítězství hodnot rozhodnutí povede. Taková úvaha musí být samozřejmě důkladná a podle mého názoru nepraktická. Věta „Tady stojím, nemohu jinak“[66], pronesená vážně a zodpovědně, musí přijít až po době přemýšlení a vnitřní přípravy. Jsme si opravdu již tak jisti pravdivostí svých slov, že jsme připraveni kdykoli s nimi jít do boje? Vzpomeňme si na válku, kterou jsme prohráli ne kvůli špatné organizaci, ale kvůli nedostatečné vnitřní připravenosti. O výsledku bitev samozřejmě rozhodují prapory, a čím více lidí stojí pod palbou, tím blíže je vítězství. Nestřílejí však jen tak, ale za jasnou a transparentní myšlenku. Proto se k nim nelze připojit, pokud člověk není vnitřně přesvědčen o správnosti jejich postoje. Důkazem toho je příběh nacionálního socialismu. Proč mělo mnichovské povstání tak ohromující výsledek? Je za to všechno zodpovědná zrada? Skvělé! Zrada však má s přítomnou realitou stejně málo společného jako bodnutí dýkou do zad na konci války.[67] Skutečně důležité je, že nacionální socialismus měl pouze vágní představu o specifikách svého vlastního cíle, a proto se mýlil ve výběru svých spolubojovníků. A nemohl mít jasné pochopení, i když v té době byl nejmodernějším a nejrozvinutějším ze všech hnutí. Skutečnost, že se mu podařilo zotavit se z tohoto úderu, vypovídá mnoho o jeho síle. Od té doby bylo mnoho příležitostí

[66] Slavný výrok Martina Luthera.

[67] Jünger se zde opět distancuje od jednoho z ústředních ideologických bodů NSDAP, „legendy o bodnutí do zad“, podle níž revolucionáři v podstatě bodli do zad neporazitelnou německou armádu a tím zmařili úspěšný výsledek války.

k vyostření pozice v konfrontaci s antagonistickými a duchovně spřízněnými hnutími. Tento boj je pouze prospěšný. Vezměme si například marxismus. Nestačí kritizovat Marxovo základní dílo „Kapitál“ a poskytovat protiargumenty ke každému z jeho tvrzení. Taková díla, jak správně poznamenává Spengler, se již nečtou, ne proto, že by se ukázala jako nesprávná, ale proto, že se stala nudnými. Pouze hnutí je předurčeno stát se německým dělnickým hnutím budoucnosti, které v sobě najde sílu vybudovat stejně autoritativní a přesvědčivé dílo. Hnutí, které si klade za cíl projevit německou vůli v její čisté podobě, musí mít lidi srovnatelné s nejlepšími německými mysliteli minulosti. Samozřejmě je laťka nastavena vysoko, navíc takový požadavek není splněn opozicí, kde je spousta organizačních talentů, ale žádná stopa nové vůle. Není to však opozice, která stanovuje měřítko úkolu. Absolutní měřítko je určeno duchovním úsilím, které stálo na počátku každé revoluce v historii. Zda je taková velikost dnes možná nebo nemožná, zůstává otevřenou otázkou, ale každý nacionální socialista bude souhlasit, že je to něco, o co je třeba usilovat.

Zde se protíná nacionální socialismus a nacionalismus. Rozdíl mezi nimi však existuje. První z nich, jakožto politická organizace, usiluje o získání skutečné moci, zatímco cílem nacionalismu je něco jiného. Na jedné straně je touha realizovat myšlenku, na druhé straně získat její pochopení v nejčistším smyslu. Proto jsou pro nacionální socialismus tak důležité masy, zatímco pro nacionalismus nemá kvantita žádný význam, zatímco Spenglerův fenomén, o kterém demokraté tak tvrdohlavě mlčí, má větší váhu než sto křesel v parlamentu.

Nicméně takové rozlišení je možné i v rámci stejného subjektu, protože člověk je schopen jak myslet, tak jednat. Není

pochyb o tom, že nacionální socialismus se bude měnit, protože je ve fázi vývoje. A v průběhu těchto změn bude potřebovat podporu, která je hlubší než jakékoli ekonomické a politické síly.

A co když někdo nesouhlasí s tím, aby se tato podpora, tato kovadlina, kde se kovají nejsilnější meče, nazývala „nacionalismem“? Nechť tedy nacionální socialismus, čím dříve aktivně dosáhne moci, pracuje na zvažování významu své vlastní myšlenky. Nakonec však vyjde najevo, že myšlenka nacionálního socialismu stále nezapadá do úzkých hranic nacionálněsocialistické organizace, což opět umožní rozšíření organizace o nové členy. Jsem přesvědčen, že Hitler měl na mysli totéž, když řekl, že cíl nacionálního socialismu bude realizován vytvořením nového Německa. Tato slova nelze chápat výlučně v tom smyslu, že zvítězí v boji o moc. Samotná nacionálněsocialistická myšlenka musí dosáhnout takové hloubky a takového významu, aby se stala jedinou myšlenkou hodnou uznání jako německá myšlenka.

Pokud se to podaří – a který nacionalista by si to z celého srdce nepřál? – pak se pojmy nacionální socialismus a nacionalismus pomalu spojí. Z ideologického hlediska to bude vypadat tak, že většina rozhodnutí bude záviset na nacionálním socialismu, zatímco na osobní úrovni se k hnutí, které bude sílit, bude přidávat stále více talentovaných lidí.

O duchu

Widerstand, duben 1927

Všechny živé bytosti mají smysl už jen tím, že existují. Tento smysl není umístěn někde venku, ale uvnitř samotného života. Údolí, kde rostou rostliny a žijí zvířata, nepotřebuje něčí oči, aby pozorovaly bohatou rozmanitost pohybů, nepotřebuje ducha, který by o tom spekuloval. Všechno, co kvete na slunci, všechno, co se leskne a bzučí, rozmnožuje se a požírá se navzájem, rodí se a umírá – všechno to má svůj vlastní jedinečný duch a svou vlastní jedinečnou mysl. Je to věčně blízko a věčně daleko od nás. Můžeme si udělat obecnou představu o tom, co se dělo ve starověké Babylónii, nebo jaké úžasné tvory s obrovskými chapadly a fosforeskujícími světly obývají hluboké propasti Atlantského oceánu. Ano, odkrýváme ruiny starověkých měst a vrháme sítě do oceánu, ale podstatný význam těchto věčně vzdálených míst se nám ani o píď neodhaluje, navzdory našim metodám a přístrojům. Když nás však opojí síla života, kráčíme ulicemi velkých měst a částečně pociťujeme tu sílu, která oživovala starověký Babylon. Když nám žilami proudí horká krev, tušíme, jaké velké síly mají všechny živé bytosti. Pouze po obnovení spojení se Zemí budeme schopni pocítit splynutí se vším, co na sobě nese.

Naše spojení s duchem necítíme tehdy, když se snažíme ponořit se do něj jako do obrovské, svobodné síly přírody, ale tehdy, když jsme sami duchem posedlí. Duch je spojen se životem jako sraženina, idea nebo smysluplná inkarnace toho samého života, proto jeho směr vede od jedinečného, omezeného k obecnějšímu. Ale obecné v sobě nezahrnuje jedinečné jako v nějakém zoologickém systému. Duch je mužské povahy, útočí, nechce se rozptýlit ve světě, chce ho

dobýt. Chce, aby se svět stal jeho světem, aby se stal stejným jako duch.

Duch je jako strom, jehož koruna zabírá tím více prostoru, čím hlouběji jeho kořeny pronikají do půdy. Z hlubokých, tajemných oblastí duch stoupá ke světlu. Průhledné sféry vědomí nejsou jeho zdrojem, ale jeho ústí. Duch potřebuje krev, protože je sám životem, nepotřebuje vědomí. V dramatických a tvůrčích okamžicích, v okamžicích, kdy se životní energie zesiluje, se vědomí vypíná. Božská inspirace, extáze, kdy se podle mystiků duše spojuje s Bohem, kdy jedinec vstupuje do nevědomé jednoty se základem světa, celá existence člověka se zužuje do jediného bodu, soustředí se do jediného pocitu. Tehdy jsou dosaženy hranice životních schopností, život se stává duchem, duch životem, rozdíly se ztrácejí. Radost svatých, bezbolestné odpoutání mučedníka, vášeň lásky, žár bitvy, vize umělce – to vše hovoří o probuzení hluboké vůle života. V Zarathustrovi se říká: „Piš krví a poznáš, že krev je duch“, a někdy se zdá, jako by Hebbel[68] nepsal inkoustem, ale krví a myslí.

Vzhledem k tomu, že duch je živý a není mrtvý, nechápe život prostřednictvím abstrakce a zobecnění, ale prostřednictvím myšlenky. Goetheho klíčení nebylo v konceptu, ale v myšlence.[69] Duch nepohrdá vědou a jejími metodami, ale chápe její sekundární povahu ve srovnání se zdroji života, s nimiž musí být každý jev spojen. Duch vnímá

[68] Christian Friedrich Hebbel (18. března 1813 – 13. prosince 1863) byl německý básník a dramatik.

[69] Ve svých esejích napsaných po druhé světové válce (An der Zeitmauer, Maxima-Minima. Poznámky k dělníkovi v „Der Arbeiter“) se Jünger opakovaně vrací k pojmu „Urpflanze“, v němž viděl přesnější souvislost se svým pojetím „podstaty dělníka (pracovníka)“.

svou nezbytnost, ale nezamýšlí se nad ní. Duch je smysluplný, a proto v jevech a ve vztazích mezi nimi vidí smysl, nikoli účelnost. Pod povrchovým mechanismem se snaží vnímat hlubokou souvislost. Nechce teoretizovat, ale tvořit, nechce rozkládat, ale přinášet ovoce. Nesnaží se rozložit svět na atomy, aby později uměle něco syntetizoval, ale aby vytvořil nádherné obrazy. Vidět svůj vlastní odraz ve všech věcech, spíše než být věčným odrazem těchto věcí. Nehodnotí logickou, ale symbolickou podstatu života. Duch je nad důkazy, stejně jako logika osudu je nad souvislostmi příčiny a následku.

Duch je naplněním smyslu života, něčím celistvým, stejně jako život sám je něčím celistvým a není součtem anatomických částí. Duch není esencí, nelze jej destilovat. Není to žádný cizí princip ani oheň zapálený v majících. Je živý, a proto nepodléhá zákonům pokroku, ale zákonům vývoje. Duch není něco, co lze získat, je to vrozená, podstatná vlastnost života; stejně jako charakter je zděděn od nespravedlivého osudu. Proto vlastnictví ducha dává právo na aristokratickou hrdost, právo využívat nejúžasnější dary života, které nelze ani koupit, ani si zasloužit. Duch je hrdý, ale ne arogantní – není arogantní pro pouhou skutečnost, že nevyžaduje vědomí. Jsou to právě ty pohyby, v nichž život projevuje svůj smysl, které jsou plné hrdosti: stačí se podívat na motýla, který pomalu rozvíjí svá křídla. A protože duch je něco celistvého a nedělitelného, je nutně přítomen ve všech smysluplných projevech života: v letu ptáka pod mraky, v běhu zvířete přes planinu a v pohybech svalů atleta, který se připravuje na start. Duch je přítomen v celém stvoření a v každém tahu štětcem, v soše v každém úderu dláta, v dlouhém románu i v krátké větě. Duch je naprosto přítomen v neznámém vojákovi, který umírá za svou otčinu, ve

vůdci, který vyhlašuje válku, v rolníkovi, který orá pole. Všichni patří ke stejné společné životní realitě, a proto mají společného ducha, společnou myšlenku, která se liší v rozmanitosti svých projevů, stejně jako se liší typy myšlenky příbuzenství nebo myšlenky pohlaví v jejich jednotlivých představitelích.

Duch vděčně zachází se základem života, který ho udržuje, a tím vyjadřuje podstatu tohoto základu. Teprve tehdy, když se život rozpadá, stává se bezútěšným a slábne, duch se od něj odvrací. Přestává cítit nesmírné spojení, zrazuje život a bouří se proti nutnosti, proti tomu, co si přeje osud. Tento uprchlý duch, intelekt, již neuznává to, co je jedinečné, snaží se vše redukovat na společného jmenovatele, proměnit vše v chladné zboží a směnitelné hodnoty. Vysmívá se velkým symbolům, rozpouští je pomocí abstrakce. Usiluje o dosažení věčnosti zničením omezení. Pro tohoto ducha je snadné být spravedlivý, protože nemusí hájit žádné jedinečné hodnoty. Čím tenčí a nereálnější je vrstva bytí, ve které existuje, tím větší je jeho touha dosáhnout nadvlády nad životem, ale život proti němu připravuje strašlivou pomstu. Světlo ducha osvobozeného od všech vazeb mění organické vidění světa na mechanické. Kultura se stává civilizací. Přirozené společenství, vytvořené osudem, se stává náhodným shromážděním lidí, masami, v nejlepším případě pragmatickými svazy. Otčina se stává překážkou svobody pohybu. Takzvaná duchovní aristokracie nebo inteligence – celá armáda extrémně flexibilních a bezostyšných pracovníků mysli – systematicky ničí víru, ironizuje hrdinství a pokouší se pohřbít lidskou důstojnost. Popíráním toho, co je jedinečné, co spojuje a rozděluje jednotlivé lidi, jednotlivce, toto bezvýznamné fyzické zrnko

masy, které se neustále zabývá sebepotvrzením, prohlašuje na každém rohu svá práva. Chamtivý individualismus se šíří a připravuje půdu pro nihilismus. Rozum je vše, charakter nic. Umění se mění v literární a intelektuální hračku ve službách masových proudů, bez půdy, bez krve a charakteru, slabé. Práce se mění ve výrobu, lidské vztahy se redukují na holé právní vztahy. Věda se pokouší najít mechanické vzorce pro nevysvětlitelné záhady a zázraky života a morálka zbabělců a bezcenných duší označuje všechny bezprostřední projevy životní síly a nebezpečí za „nemorální“. Místo toho, co je nezbytné, přichází to, co je nadměrné a co život netoleruje. Proto se blíží den, kdy všechen tento pozůstalostní rozruch skončí, meč ukončí všechny diskuse a jeho ostré ostří nezměkčí žádná teorie. Dokud budou v kabinetech intelektuálů probíhat nekonečné konference, dokud se bude něco měřit a počítat, bude na dveře hlasitě bušit železná pěst, připravená vyřešit i ty nejsložitější problémy. Život si cení přirozené síly posledních barbarských lidí více než veškeré úsilí svobodného ducha. A tak je to správně.

Toto je první z 18 článků Jüngera, které byly publikovány v národně-bolševickém týdeníku Widerstand (Odpor), organizovaném Ernstem Niekischem. Od té doby začíná pomalá transformace v Jüngerově publicistické kariéře. Autor se postupně vzdaluje od úzkých politických témat a věnuje více času stylu a vysvětlování jevů moderního života.

Náš bojový postoj

Arminius, 5. června 1927

Herr Becher[70], komunista ve svých politických přesvědčeních, ale s militaristickými sklony, které považuji za příznivé, v jednom ze svých nedávno publikovaných článků věnovaných konkrétně našim kruhům dokazuje, že buržoazie v pozdní fázi svého vývoje může nabývat dvou, zdánlivě protichůdných podob – podoby rafinované duchovní dekadence a podoby nemilosrdné krvavé krutosti. Podle jeho názoru je „nový nacionalismus“ projevem druhé z nich, skrývající se pod maskou vojenské odhodlanosti, a věří, že považuje boj za něco jako „hodnotu samu o sobě“. Autor jej považuje za nebezpečnější než široké vlastenecké masy, protože se zbavil balastu vilémovské éry, aby zvýšil rychlost svého pohybu. Nicméně i „nový nacionalismus“ je vykreslen jako poslední zoufalé gesto odporu buržoazní ideologie proti postupu proletariátu, který má jak idealistickou, tak materiální převahu.

S radostí přijímáme přívlastek „krutost“, tedy vůli bojovat všemi dostupnými prostředky s výjimkou liberální frazeologie, protože přesně vystihuje podstatu našeho postoje. Herr Becher je známý jako autor knihy Levisite[71], která byla ihned po vydání stažena z prodeje. S velkou láskou a znalostí tématu popisuje vítězství nějaké rudé armády v plynové válce. Po jejím přečtení jsme si byli jisti, že rozdíl v názorech a hodnotových systémech

[70] Johannes Robert Becher (22. května 1891, Mnichov – 11. října 1958, Východní Berlín) byl německý politik, spisovatel a básník. Před druhou světovou válkou byl členem Komunistické strany Německa (KPD). V jednu dobu patřil k literární avantgardě a psal v expresionistickém stylu.

[71] „Levisite oder der einzig gerechte Krieg“ byla publikována v lednu 1926. Popisovala, jak němečtí a američtí dělníci protestují proti hrozbě plynové války.

mezi námi není tak velký, oba rozhodně upřednostňujeme nutnost ideje před komplexy moderního humanismu a étosem pohodlí. Kritika našeho postoje k třídnímu boji je však méně úspěšná. Samozřejmě chápeme, že pan Becher nás nemůže považovat za nic jiného než za představitele buržoazního světonázoru. V rámci ideologie, kde třídní boj hraje ústřední roli, jsou kategorie „buržoazní“ a „proletářské“ přítomny a priori v jakémkoli možném hodnocení, určují, co je dobré a co špatné, a dělí svět na dvě poloviny – marxistickou a kapitalistickou. Nacionalistické hnutí není proletářské, proto má buržoazní povahu.

My jsme však od takových rámců osvobozeni, pro nás třídní stát 19. století neznamená nic víc než dynastický stát. Čas nám předkládá jiné cíle, které se liší od problémů historického materialismu, jehož smyslem pro život nebylo realizovat sociální programy, ale určit nový vektor pro různé energie a zdůraznit vůli k moci. Pokud hnutí dosáhlo svého cíle, využívá stejnou myšlenku a prezentuje jako odhalení něco, co je již dlouho známo, pak žádná velká slova již nebudou jako kulky, ale pouze již vystřelené nábojnice, termíny z historicko-filozofického slovníku. Nahrazují je nové hodnoty a víra v ně předpokládá lidi nové generace a nové formy organizace. Proto se každý člověk s pocitem důstojnosti, který by se ještě před 20 lety připojil k marxistům, dnes stává vnitřně cizí.

Proto se nám, lidem, kteří prožili válku a radikální přehodnocení hodnot, náhle probuzená víra v pokrevní pouta, půdu a osud jeví přesvědčivější, smysluplnější a nezbytnější než jakýkoli jiný druh společného základu, zejména ten, který je postaven na logické linearitě a přesvědčivosti ekonomických teorií. Proto nám vůbec nevadí, že většina našich vůdců – v

terminologii třídního boje – pochází z buržoazního tábora. Ano, uznáváme tuto „přitěžující“ skutečnost: v našich řadách je skutečně mnoho zástupců důstojnického sboru. Na naši obranu však řekneme, že ještě před válkou respektovaní občané odráželi útoky tím, že se nazývali „čestnými buržoazními občany“ a tím prokazovali známou úroveň třídního uvažování; zatímco liberálně smýšlející inteligence začala před sto lety ironicky hovořit o filištínství a stavěla jej do kontrastu s úspěchy pokroku, svobodného ducha a svobodného tisku. Ačkoli v nacionalistických řadách je mnoho odborových vůdců a dokonce i bývalých marxistů – těch samých „regentů třídního boje“, jak je nazýval marxistický tisk.

Není nic překvapivého na tom, že se v našich kruzích vytvořily specifické názory na práci a pracovníky, které jsou poměrně vzdálené ideologii třídního boje. Bylo by velmi podivné, kdyby nám zásadně odlišný smysl života neotevřel zcela nový pohled na sociální vztahy. Zásadní rozdíl mezi marxismem a nacionalismem spočívá v tom, že první z nich považuje za rozhodující faktor společného ducha, zatímco druhý společnou krev. Proto má národ, jehož samotnou existenci marxismus popírá, pro nacionalismus nejvyšší metafyzický význam, který určuje všechny ostatní hodnoty, včetně hodnot práce. Vůbec nás nezajímají mzdy a zisky – dva pilíře morálního světa třídního boje –, ale pouze práce, která má význam pro národ jako celek, který je důležitější než součet jeho částí. Ekonomika není mechanickým výsledkem, ale organickou součástí národního života. Práce je také projevem národa a dělník je jedním z jeho členů. Jakýkoli pokus vytrhnout dělníka z těchto životních vazeb a zařadit ho do prázdných kategorií „lidskosti“ nebo mezinárodních zájmů je

jakousi státní zradou intelektu vůči krvi. Smyslem práce není vytváření zisku a mzdy, ale vytváření hodnot ve jménu národa, bez nichž by nemohl rozkvétat v plné bohatosti svých projevů. Proto je práce vždy zaměřena navenek, má jakousi vojenskou hodnotu, každý dotek stroje se rovná výstřelu na nepřítele a každý pracovní den je jako pochod armády.

Prohlašuji: pouze toto chápání práce nás může osvobodit z té nesmírně složité situace, v níž se nyní nacházíme. Věřit v to, co je nezbytné – to je náš morální postulát. Pouze tak lze zlepšit situaci každého jednotlivce. Učení internacionály totiž dosud nebylo schopno ušetřit ani jediný pfennig ani o gram zmírnit daň, kterou jsme jako národ nuceni platit jiným národům. Pouze tento pohled na práci jako na morální čin, a nikoli jako na mechanický výsledek hodnocený podle principů Taylorova[72] systému s přesnou peněžní ekvivalencí, dá dělníkovi to, co je důležitější než jakékoli zvýšení mzdy, dá mu pocit důstojnosti tvůrčího člověka, něco, co marxisticko-kapitalistický svět nemá. Žádné zvýšení mzdy nemůže změnit situaci námezdního otroctví: potupa zůstává potupou, bez ohledu na to, kolik za ni člověk dostane zaplaceno. Ne mzdy, ale pouze hluboké duchovní pochopení smyslu práce může překonat mechanického ducha naší doby, který utlačuje každého tvůrčího člověka. Proto je nelogické čekat, že se námezdní pracovník obětuje ve jménu velkých ideálů, které jsou stvořeny pouze pro svobodné a syny svobodných lidí. Když je pracující degradován na roli jakéhosi stroje, jemuž jsou přiznána univerzální lidská

[72] Frederick Winslow Taylor (20. března 1856 – 21. března 1915) byl americký strojní inženýr, který se snažil zlepšit průmyslovou efektivitu. Byl jedním z prvních konzultantů v oblasti managementu. Taylor byl jedním z intelektuálních vůdců hnutí za efektivitu a jeho myšlenky, široce pojaté, měly velký vliv v progresivní éře (90. léta 19. století – 20. léta 20. století).

práva, a jeho práce je považována za pouhou položku výdajů, kterou se navíc neustále snaží omezovat, velmi brzy se tento stav odrazí v duších mas. Z toho nevyhnutelně vyplývá obecný zuřivý boj o zisk a ničení všech skutečných hodnot. Vlast se pak stává pouze výplodem fantazie vykořisťovatele a všechny státní instituce se mění v prostředky nátlaku, protože ve světě, kde dominuje myšlenka peněz, se všechny hodnoty nevyhnutelně stávají předmětem prodeje a jakoukoli moc lze podplatit, což znamená, že je připravena úrodná půda pro úpadek.

Tento proces nelze zastavit marxismem ani kapitalismem, protože oba jsou s ním spojeny tisíci nitkami. Zastavit jej lze pouze novým, hlubokým přehodnocením života a podřízením kalkulujícího rozumu hlubokým citům. Tento boj je cílem nacionalismu – pouze on se může pokusit vytrhnout ekonomiku z rukou soukromých zájmů a podrobit ji národu. Pokud bude tento pokus úspěšný, materiální útlak se zmírní. Hovořit o tom však jako o cíli pomocí propagandistických metod znamená snížit se na úroveň demagogie a stranických sporů, to znamená nebýt svobodnými lidmi, ale utlačovanými, otroky, neschopnými bojovat za myšlenku s nadšením a odhodláním. Síla myšlenek spočívá v tom, že vyžadují, aby se člověk za ně obětoval, aniž by mu byla slíbena vyšší mzda.

Proto, pane Bechere, nevěřím, že nás komunismus může zachránit. Komunismus totiž není nic jiného než dědictví pozdního liberalismu, konečný a primitivní důsledek čistě racionalistického pohledu na svět. I kdyby proletariát v naší zemi zvítězil (a liberalismus, věrný své dvojí povaze, mu v tom nebude bránit, ale naopak mu bude z celého srdce pomáhat), k moci se dostane ta část mas, která má nejvýraznější majetnické instinkty. Spácháme nespravedlnost vůči té nejlepší části

pracujících, kteří mají silnou vůli a touhu po vzdělání, pokud jim otevřeme dveře zaprášených skříní, těchto panoptik materialismu, kde nezůstala ani stopa živého ducha! Ne, místo toho, abychom se zabývali akademickou ješitností svých duchovních otců a tlačili násilí proti životu až na samou hranici, raději bychom měli přemýšlet o tom, jak posílit naše pokrevní pouta. Nabízí se mnoho náhodných příležitostí, protože neplodnost německého komunismu neodhaluje pouze ekonomický program.

A tak ani počet vojáků, ani popularita komunistické ideologie nezviklá naši víru v to, že jsme bojovali na opuštěném stanovišti. Nacionalistický předvoj se oddělil od hlavních sil, ale my víme, že přijde den, kdy se ukáže, že náš postoj byl jediný správný.

Totální mobilizace

Krieg und Krieger, 1930

Hledat obraz války ve zdroji, který lze určit lidským jednáním, je v rozporu s hrdinským duchem. Přesto však četné proměny a přestrojení, kterými čistá podoba války prochází v proměnách lidského času a prostoru, nabízejí tomuto duchu strhující podívanou.

Tento pohled nám připomíná sopky, které, ačkoli se nacházejí ve velmi odlišných oblastech, neustále chrlí stejný zemský oheň. Účastnit se války znamená něco podobného: být v blízkosti takové oheň chrlící hory; ale mezi islandskou Heklou a Vesuvem v Neapolském zálivu je velký rozdíl. Dalo by se říci, že rozdíl v krajině mizí, čím blíže se člověk přiblíží k žhavým čelistem kráteru; také v okamžiku, kdy propukne autentická vášeň – především v holém a bezprostředním boji o život a smrt – se stává druhořadou záležitostí, v jakém století, za jaké ideály a s jakými zbraněmi se bitva vede. Ale to není předmětem naší eseje.

Místo toho se pokusíme shromáždit řadu faktů, které odlišují poslední válku – naši válku, největší a nejvlivnější událost naší doby – od jiných válek, jejichž historie se nám dochovala.

Zvláštní povahu této velké katastrofy snad nejlépe vystihuje tvrzení, že v ní byl duch války prostoupen duchem pokroku. To neplatilo jen pro boje mezi různými zeměmi, ale také pro občanské války, které v mnoha z nich přinesly bohatou druhou sklizeň. Tyto dva jevy, světová válka a světová revoluce, jsou mnohem úžeji propojeny, než by se na první pohled mohlo

zdát. Jsou to dvě strany události kosmického významu, jejíž vypuknutí a původ jsou v mnoha ohledech vzájemně závislé.

Je pravděpodobné, že nás čeká mnoho neobvyklých objevů týkajících se reality skryté za pojmem „pokrok“ – nejednoznačným pojmem, který se třpytí mnoha barvami. Nepochybně je způsob, jakým se dnes přikláníme k jeho zesměšňování, příliš laciný. Jistě, mohli bychom citovat všechny skutečně významné myslitele devatenáctého století na podporu naší averze; přesto však při vší naší nevolnosti z nudnosti a uniformity daných forem života vzniká podezření, že jejich zdroj má mnohem větší význam. Nakonec i proces trávení závisí na silách úžasného a nevysvětlitelného života. Dnes lze jistě přesvědčivě dokázat, že pokrok ve skutečnosti není pokrokem. Důležitější než toto přesvědčení je však možná otázka, zda skutečný význam tohoto pojmu není spíše tajemnější a odlišný: zda nepoužívá zdánlivě neskrývanou masku rozumu jako vynikající úkryt.

Právě jistota, s jakou progresivní hnutí přinášejí výsledky, které jsou v rozporu s jejich nejvnitřnějšími tendencemi, naznačuje, že zde, stejně jako všude v životě, nepřevažují tyto tendence, ale jiné, skrytější impulsy. „Duch“ se často oprávněně vyžívá v pohrdání dřevěnými loutkami pokroku, ale jemné nitky, které řídí jejich pohyby, jsou neviditelné.

Pokud se chceme dozvědět něco o struktuře marionet, není příjemnějšího průvodce než Flaubertův román Bouvard a Pécuchet. Pokud však chceme zvážit možnosti tohoto skrytějšího pohybu – pohybu, který je vždy snazší vnímat než dokázat –, Pascal i Hamann nabízejí bohatství odhalujících pasáží.

„Mezitím naše fantazie, iluze, optické klamy a bludy stojí pod Boží říší.“ U Hamanna nacházíme často výroky tohoto druhu; odrážejí citlivost, která se snaží začlenit práci chemiků do říše alchymie. Nechme stranou otázku, která říše duchů vládne nad optickým klamem pokroku: tato studie není démonologií, ale je určena čtenářům dvacátého století. Jedno je však jisté: pouze síla kultovního původu, pouze víra, mohla vymyslet něco tak troufalého, jako je rozšíření perspektivy užitečnosti do nekonečna.

A kdo by pak pochyboval o tom, že pokrok je velkou populární církví devatenáctého století – jedinou, která se těší skutečné autoritě a nekritické víře?

V takové atmosféře, kdy vypukla válka, musel vztah každého jednotlivého účastníka k pokroku hrát rozhodující roli. A právě v tom spočívá autentický morální faktor naší doby: ani ty nejsilnější armády, vybavené nejmodernějšími zbraněmi průmyslové éry, nejsou schopny čelit jejím jemným, neuchopitelným vlivům, protože tato éra dokáže rekrutovat své vojáky i z tábora nepřítele.

Abychom tuto situaci objasnili, představme si zde pojem totální mobilizace: dávno pryč jsou časy, kdy stačilo poslat do boje sto tisíc vojáků pod spolehlivým velením – jak to vidíme například ve Voltairově Candidu – a kdy, pokud Jeho Veličenstvo prohrálo bitvu, byla první povinností občanů mlčet. Nicméně i v druhé polovině devatenáctého století mohly konzervativní vlády stále připravovat, vést a vyhrávat války, ke kterým byli zástupci lidu lhostejní nebo dokonce proti nim. To samozřejmě předpokládalo úzký vztah mezi korunou a armádou, vztah, který prošel pouze povrchní změnou díky novému systému všeobecné branné povinnosti a který stále v

podstatě patřil do patriarchálního světa. Byl také založen na pevném výpočtu výzbroje a nákladů, díky čemuž válka vypadala jako výjimečná, ale v žádném případě neomezená spotřeba dostupných sil a zásob. V tomto ohledu měla i všeobecná mobilizace charakter částečného opatření.

Tato omezení odrážejí nejen omezený rozsah prostředků, ale také specifickou raison d'état. Monarcha má přirozený instinkt, který ho varuje, aby nepřekračoval hranice dynastické moci. Roztavení jeho pokladu se jeví jako méně sporné než úvěry schválené sněmovnou; a pro rozhodující okamžik bitvy si raději ponechá své stráže než kvótu dobrovolníků. Tento instinkt zůstává v Prusku živý až do hlubokého devatenáctého století. Jedním z mnoha příkladů je hořký boj o tříletou brannou povinnost: zatímco pro dobrovolnickou armádu je charakteristická krátká doba služby, když je v sázce dynastická moc, osvědčené jednotky jsou spolehlivější. Často se dokonce setkáváme s něčím, co je podle dnešních měřítek téměř nemyslitelné – s odmítáním pokroku a jakéhokoli dokonalého vybavení armády; ale i takové rozpaky mají své důvody. V každém zdokonalení střelných zbraní – zejména ve zvětšení jejich dostřelu – se skrývá nepřímý útok na podmínky absolutní monarchie. Každé takové vylepšení podporuje střelbu na jednotlivé cíle, zatímco salva ztělesňuje sílu pevného velení. Nadšení bylo pro Viléma I. stále nepříjemné. Vychází ze zdroje, který stejně jako Aeolův větrný pytel skrývá nejen bouře potlesku. Skutečným měřítkem autority není míra jásotu, který se jí dostává, ale prohrané války.

Částečná mobilizace tedy odpovídá podstatě monarchie. Ta překračuje své hranice do té míry, že je nucena učinit abstraktní formy ducha, peněz, „lidu“ – zkrátka síly rostoucí

národní demokracie – součástí přípravy na válku. S odstupem času můžeme nyní říci, že úplné vzdání se takové účasti bylo zcela nemožné. Způsob, jakým byla začleněna [do politického života], představuje skutečnou podstatu státnictví devatenáctého století. Tyto zvláštní okolnosti vysvětlují Bismarckovu maximu, že politika je „uměním možného“.

Nyní můžeme pokračovat v procesu, kterým rostoucí přeměna života na energii, stále prchavější obsah všech závazných vazeb v úctě k mobilitě, dává stále radikálnější charakter aktu mobilizace – který byl v mnoha státech výlučným právem koruny a nevyžadoval žádný další podpis. Události, které to způsobují, jsou četné: s rozpuštěním stavů a omezením privilegií šlechty mizí také pojem válečnické kasty; ozbrojená obrana státu již není výlučnou povinností a výsadou profesionálního vojáka, ale odpovědností každého, kdo může nosit zbraně. Stejně tak je kvůli obrovskému nárůstu výdajů nemožné pokrýt náklady na vedení války na základě pevného válečného rozpočtu; místo toho je nutné využít všechny možné úvěry, dokonce i zdanit poslední ušetřený pfennig, aby se stroj udržel v chodu. Stejným způsobem se obraz války jako ozbrojeného boje spojuje s širším obrazem gigantického pracovního procesu. Kromě armád, které se setkávají na bojištích, vznikají moderní armády obchodu a dopravy, potravin, výroby zbraní, armáda práce obecně. V závěrečné fázi, která se již naznačila ke konci poslední války, již neexistuje žádný pohyb – ať už jde o pohyb domácího pracovníka u šicího stroje – který by neměl alespoň nepřímý význam pro bojiště. V tomto neomezeném shromažďování potenciální energie, které proměňuje válčící průmyslové země v sopečné výhně, nacházíme snad nejvýraznější znamení úsvitu

věku práce. To činí světovou válku historickou událostí, která významem převyšuje francouzskou revoluci. K nasazení energií takového rozsahu již nestačí jen ovládat meč; jedná se totiž o mobilizaci, která vyžaduje zapojení až do nejhlubšího morku kostí, do nejjemnějších nervů života. Její realizace je úkolem totální mobilizace: činem, který jako by jediným stisknutím ovládacího panelu přenáší rozsáhlou a hustě propletenou síť energetických zdrojů moderního života do velkého proudu válečné energie.

Na počátku světové války lidský intelekt ještě nepředvídal mobilizaci takového rozsahu. Její známky se však projevovaly v ojedinělých případech – například ve velkém nasazení dobrovolníků a záložníků na počátku války, zákazu vývozu, cenzurních předpisech, změnách měnových kurzů. V průběhu války se tento proces zintenzivnil: jako příklady můžeme uvést plánované řízení surovin a potravin, převedení průmyslových podmínek do vojenských poměrů, civilní strážní službu, ozbrojení obchodních lodí, neočekávané rozšíření pravomocí generálního štábu, „Hindenburgův program“, Ludendorffův boj za sloučení vojenského a politického velení.

Nicméně, navzdory velkolepému a děsivému spektáklu pozdějších „bitev materiálu“, v nichž lidský talent pro organizaci slaví své krvavé vítězství, jeho plný potenciál ještě nebyl dosažen. I když se omezíme pouze na technickou stránku procesu, k tomu může dojít pouze tehdy, když je obraz válečných operací předepsán pro podmínky míru. Vidíme tedy, že v poválečném období mnoho zemí přizpůsobuje nové metody zbrojení modelu totální mobilizace.

V této souvislosti můžeme uvést příklady jako rostoucí omezování „individuální svobody“, což je privilegium, které

bylo vždy sporné. K takovým útokům dochází v Rusku, Itálii a nyní i v Německu; jejich cílem je popřít existenci všeho, co neslouží státu. Můžeme předvídat dobu, kdy všechny země s globálními ambicemi budou muset tento proces přijmout, aby udržely uvolňování nových forem moci. Do tohoto kontextu patří francouzské hodnocení rovnováhy sil z pohledu energie potentielle, stejně jako model, který Amerika nabídla – již v době míru – pro spolupráci mezi průmyslem a armádou. Německá válečná literatura nastolila otázky týkající se samotné podstaty zbrojení a donutila širokou veřejnost, aby se vyjádřila k otázkám války (byť poněkud opožděně a ve skutečnosti předjímala budoucnost). Ruský „pětiletý plán“ poprvé představil světu pokus nasměrovat kolektivní energie velkého impéria do jediného proudu. Je poučné sledovat, jak se ekonomická teorie obrací o 180 stupňů. „Plánovaná ekonomika“ jako jeden z konečných výsledků demokracie přesahuje sama sebe a stává se obecným rozvinutím moci. Tuto změnu můžeme pozorovat v mnoha událostech naší doby. Velký vzestup mas tak dosahuje bodu krystalizace.

Přesto nejen útok, ale i obrana vyžadují mimořádné úsilí, a zde se možná ještě jasněji projevují nutnosti světa. Stejně jako každý život již v sobě nese semínko vlastní smrti, tak i vznik velkých mas v sobě obsahuje demokracii smrti. Éra přesně mířených výstřelů je již za námi. Velitel letky, který vydává rozkaz k nočnímu bombardování, již nerozlišuje mezi bojovníky a civilisty a smrtící oblak plynu se vznáší jako elementární síla nad vším živým. Možnost takové hrozby však nespočívá v částečné ani obecné, ale spíše v totální mobilizaci. Rozšiřuje se i na dítě v kolébce, které je ohroženo stejně jako všichni ostatní, ba dokonce ještě více.

Mohli bychom uvést mnoho podobných příkladů. Stačí se zamyslet nad naším každodenním životem, jeho neúprosností a nemilosrdnou disciplínou, kouřem a žárem městských čtvrtí, fyzikou a metafyzikou obchodu, motory, letadly a rychle rostoucími městy. S potěšením smíšeným s hrůzou cítíme, že zde není ani jediný atom, který by nebyl v pohybu – že jsme hluboce vepsáni do tohoto bouřlivého procesu. Totální mobilizace je mnohem méně dokončená, než jak se sama dokončuje; ve válce i v míru vyjadřuje tajný a neúprosný nárok, kterému nás podrobuje náš život v době mas a strojů. Ukazuje se tak, že každý jednotlivý život se stále jednoznačněji stává životem dělníka a že po válkách rytířů, králů a občanů máme nyní války dělníků. První velký konflikt dvacátého století nám dal tušit jak jejich racionální strukturu, tak jejich nemilosrdnost.

Zmínili jsme technické aspekty totální mobilizace; jejich dokonalost lze vysledovat od prvních odvodů konventní vlády během francouzské revoluce a Scharnhorstovy reorganizace armády[73] až po dynamický zbrojní program posledních let světové války, kdy se státy proměnily v gigantické továrny, které na montážní lince vyráběly armády, které posílaly na bojiště ve dne v noci, kde stejně mechanická krvavá tlama převzala roli spotřebitele. Monotónnost takového spektáklu – připomínajícího precizní práci turbíny poháněné krví – je pro hrdinskou povahu skutečně bolestivá, přesto však nelze

[73] Gerhard Johann David von Scharnhorst (1755–1813), pruský generál a tvůrce moderního pruského vojenského systému. Po porážkách Pruska v napoleonských válkách provedl reformu pruské armády, zrušil její převážně žoldácký charakter a místo toho se rozhodl pro národní armádu založenou na všeobecné branné povinnosti.

pochybovat o jeho symbolickém významu. Zde se projevuje přísná nutnost: tvrdá pečeť doby v bojovém prostředí.

V každém případě není technická stránka totální mobilizace rozhodující. Její základ – stejně jako u všech technologií – leží hlouběji. Budeme se jí zde zabývat jako připraveností k mobilizaci. Taková připravenost byla přítomna všude: světová válka byla jednou z nejpopulárnějších válek v historii. Bylo to proto, že se odehrála v době, která a priori vylučovala všechny války kromě populárních. Kromě menších koloniálních a loupežných válek navíc zúčastněné národy prožívaly relativně dlouhé období míru. Na začátku našeho výzkumu jsme však důrazně slíbili, že se nebudeme soustředit na základní vrstvu lidské povahy, na směs divokých a ušlechtilých vášní, které v ní spočívají a díky nimž je vždy připravena na bojový pokřik. Místo toho se nyní pokusíme rozplést mnohé signály, které tento konkrétní konflikt ohlašovaly a doprovázely.

Kdykoli se setkáváme s úsilím takového rozsahu, které má zvláštní vlastnost „zbytečnosti“ – například stavba mohutných staveb, jako jsou pyramidy a katedrály, nebo války, které zapojují základní hybné síly života –, ekonomická vysvětlení, jakkoli poučná, nestačí. To je důvod, proč se škola historického materialismu může dotknout pouze povrchu tohoto procesu. Abychom vysvětlili úsilí tohoto druhu, měli bychom se spíše zaměřit na jevy kultovního charakteru.

Když jsme definovali pokrok jako populární církev devatenáctého století, již jsme naznačili zdroj účinného působení poslední války na velké masy, jejichž účast byla tak nepostradatelná. Toto působení samo o sobě vysvětluje rozhodující aspekt jejich totální mobilizace: aspekt síly víry.

Vyhýbat se válce bylo tím méně možné, čím větší byla míra jejich přesvědčení – tedy čím čistší byl pokrokový obsah zvučných slov, která je poháněla k akci. Je pravda, že tato slova měla často drsný a ponurý nádech, ale jejich účinnost nelze zpochybnit. Připomínají pestrobarevné hadry, které vedou lovnou zvěř do mušky pušky.

I při povrchním pohledu, který geograficky rozděluje válčící strany na vítěze a poražené, je třeba uznat výhodu „progresivních“ národů. Tato převaha se zdá evokovat deterministický proces, jako je Darwinova teorie přežití „nejschopnějších“. Její deterministická povaha je zvláště patrná v neschopnosti vítězných zemí, jako je Rusko a Itálie, zabránit úplnému zničení svých politických systémů. V tomto světle se válka jeví jako spolehlivé měřítko, které zakládá své hodnotové soudy na přísných, vnitřních zákonech: jako zemětřesení, které prověřuje základy každé budovy.

Na druhou stranu je pozoruhodná nečekaná odolnost progresivního systému, a to i v situaci velké fyzické slabosti. Proto se uprostřed potlačení této vysoce nebezpečné vzpoury francouzskou armádou v roce 1917 odehrává druhý, morální „zázrak na Marně“, který je pro tuto válku symptomatický více než čistě vojenské faktory. Stejně tak ve Spojených státech s jejich demokratickou ústavou mohla být mobilizace provedena s přísností, která byla nemožná v Prusku, kde právo volit bylo založeno na společenské třídě. A kdo může pochybovat o tom, že Amerika, země bez „zchátralých hradů, čedičových sloupů a příběhů o rytířích, duších a loupežnících“, vyšla z této války jako jasný vítěz? Její průběh již nebyl rozhodován mírou, do jaké byl stát „vojenským státem“, ale mírou, do jaké byl schopen totální mobilizace.

Německo však bylo předurčeno k prohře ve válce, i kdyby vyhrálo bitvu na Marně a ponorkovou válku. Navzdory veškeré péči, s jakou provádělo částečnou mobilizaci, totiž velká část jeho síly unikla totální mobilizaci; ze stejného důvodu, který odpovídal vnitřní povaze jeho výzbroje, bylo jistě schopno dosáhnout, udržet a především využít částečný úspěch – ale nikdy úspěch úplný. Abychom takový úspěch dosáhli s našimi zbraněmi, museli bychom se připravit na další Cannae[74], které by nebylo o nic méně významné než to, kterému Schlieffen[75] věnoval celý svůj život.

Než však budeme v této argumentaci pokračovat, podívejme se na několik nesourodých bodů, které nám pomohou lépe pochopit souvislost mezi pokrokem a totální mobilizací.

Jedna skutečnost jasně osvětluje těm, kteří se snaží pochopit slovo pokrok v jeho okázalém významu: v době, kdy byli Ravaillac[76] nebo dokonce Damiens[77] veřejně popravováni za strašlivých mučení jako potomci pekla, by vražda člena královské rodiny poškodila mocnější sociální vrstvu – vrstvu hlouběji zakořeněnou ve víře – než v století následujícím po

[74] Bylo to v bitvě u Cannae v roce 216 př. n. l., kdy Hannibal porazil Římany. V historii válčení je tato bitva považována za nejdokonalejší příklad dvojitého obklíčení nepřátelské armády. Římu trvalo téměř deset let, než se z této porážky vzpamatoval.

[75] Generál Alfred von Schlieffen (1833–1913) byl v letech 1891 až 1906 náčelníkem německého generálního štábu. Byl zodpovědný za „Schlieffenův plán“ použitý v první světové válce, který se týkal problému vedení války na dvou frontách.

[76] Francois Ravaillac (1578–1610), královrah, který zavraždil krále Jindřicha IV.

[77] Robert-François Damiens (1714–1757), který byl mučen a popraven za pokus o atentát na Ludvíka XV.

popravě Ludvíka XVI. Ukázalo se, že v hierarchii pokroku patří princ k ne zrovna oblíbenému druhu.

Představme si na chvíli groteskní situaci, ve které by významný reklamní manažer musel připravit propagandu pro moderní válku. Se dvěma možnostmi, jak vyvolat první vlnu vzrušení – konkrétně atentátem v Sarajevu nebo porušením belgické neutrality – není pochyb o tom, která z nich by měla větší dopad. Povrchní příčina světové války – bez ohledu na to, jak náhodná se může zdát – má symbolický význam: v případě sarajevských viníků a jejich oběti, dědice habsburské koruny, se střetly národní a dynastické principy – moderní „právo na národní sebeurčení“ s principem legitimity, který byl pečlivě obnoven na Vídeňském kongresu [1815] prostřednictvím staromódního státnického umění.

Samozřejmě, být v pravém smyslu slova „nečasový“ – vyvolat silný účinek v duchu, který touží zachovat odkaz – je chvályhodné. To však vyžaduje víru. Je však zřejmé, že ideologie ústředních mocností nebyla ani včasná, ani nevčasná, ani nadčasová. Spíše byla nálada současně včasná i nevčasná, což vedlo pouze ke směsi falešného romantismu a nedostatečného liberalismu. Pozorovatel si proto nemohl nevšimnout záliby v zastaralých okázalostech, v pozdně romantickém stylu, zejména ve Wagnerových operách. Příkladem jsou slova evokující věrnost Nibelungů, naděje vkládané do úspěchu islámského volání po svaté válce. Samozřejmě se zde jednalo o technické otázky a otázky vlády – mobilizaci substance, ale ne o samotnou substanci. Ale nedostatečný vztah vládnoucích tříd jak k masám, tak k hlubším silám se projevil právě v podobných pochybeních.

Proto i slavná, neúmyslně brilantní zmínka o „kousku papíru“ trpí tím, že byla vyslovena o 150 let pozdě – a pak také tím, že vycházela z principů, které možná vyhovovaly pruskému romantismu, ale ve skutečnosti nebyly pruské. Fridrich Veliký by tak mohl mluvit, když se vysmíval zažloutlému, zatuchlému pergamenu ve stylu osvíceného despotismu. Bethmann-Hollweg však musel vědět, že v naší době má kus papíru, řekněme ten, na kterém je napsána ústava, podobný význam jako posvěcená hostie pro katolickou církev – a že trhání smluv jistě vyhovuje absolutismu, ale síla liberalismu spočívá v jejich výkladu. Prostudujte si výměnu nót předcházející vstupu Ameriky do války a narazíte na princip „svobody moří“; ten je dobrým příkladem toho, do jaké míry jsou v takové době vlastní zájmy povýšeny na humanitární postulát – na otázku s univerzálním významem pro lidstvo.

Německá sociální demokracie, jedna z opor německého pokroku, pochopila dialektický aspekt svého poslání, když význam války přirovnala ke zničení carského protipokrokového režimu.

Ale co to znamená ve srovnání s možnostmi mobilizace mas, které má Západ k dispozici? Kdo by popřel, že „civilizace“ je hlouběji spjata s pokrokem než „kultura“; že se jejím jazykem mluví ve velkých městech a že má k dispozici prostředky a pojmy, ke kterým je kultura buď nepřátelská, nebo lhostejná? Kultura nemůže být použita k propagandě. Přístup, který se ji snaží takto využít, je sám o sobě od ní odcizený – stejně jako považujeme za zbytečné, nebo dokonce smutné, předkládat hlavy velkých německých duchů na milionech papírových známek a bankovek.

Nemáme však chuť si stěžovat na nevyhnutelné. Chceme pouze konstatovat, že Německo nebylo schopno přesvědčivě přijmout ducha doby, ať už byl jakýkoli. Německo také nebylo schopno navrhnout sobě ani světu platný princip, který by byl nadřazený tomuto duchu. Spíše hledá – někdy v romanticko-idealistických, jindy v racionálně-materialistických sférách – ty znaky a obrazy, které bojující jedinec usiluje připojit ke svým standardům. Platnost těchto sfér však částečně patří minulosti a částečně prostředí, které je německému géniu cizí; nestačí k zajištění maximální oddanosti pokroku lidí a strojů – něčeho, co vyžaduje strašlivý boj proti světu.

V tomto světle musíme o to více usilovat o to, abychom si uvědomili, jak naše základní podstata, hluboká, prapůvodní síla národa, zůstává takovým hledáním nedotčena. S obdivem sledujeme, jak německá mládež na počátku této křížové výpravy rozumu, k níž jsou národy světa povolány pod vlivem tak zjevného, průhledného dogmatu, vydává bojový pokřik: zářivá, uchvácená, toužící po smrti způsobem, který je v naší historii prakticky ojedinělý.

Kdyby se některý z těchto mladých lidí zeptal na motiv, proč se vydal do boje, odpověď by jistě nebyla tak jasná. Sotva by hovořil o boji proti barbarství a reakci nebo za civilizaci, osvobození Belgie nebo svobodu moří; ale možná by odpověděl: „za Německo“ – touto frází se dobrovolnické pluky vydaly do útoku.

A přece tento doutnající oheň, hořící pro tajemné a neviditelné Německo, stačil k úsilí, které národy přivedlo k třesu až do morku kostí. Co kdyby měl směr, vědomí a formu?

Jako způsob organizačního myšlení je totální mobilizace pouze náznakem té vyšší mobilizace, kterou na nás tato doba uvaluje. Charakteristickým rysem tohoto druhého typu mobilizace je vnitřní zákonitost, které musí odpovídat lidské zákony, aby byly účinné.

Nic neilustruje toto tvrzení lépe než skutečnost, že během války mohou vzniknout síly, které jsou namířeny proti válce samotné. Nicméně tyto síly jsou s mocenskými silami působícími ve válce úzce spojeny, více než by se mohlo zdát. Totální mobilizace posouvá svou sféru působení, ale ne svůj význam, když místo válečných armád začíná uvádět do pohybu masy v občanské válce. Konflikt nyní zasahuje do sfér, které jsou mimo dosah vojenské mobilizace. Je to, jako by síly, které nebylo možné zmobilizovat pro válku, nyní požadovaly svou roli v krvavém boji. Čím jednotnější a hlubší je tedy schopnost války od samého počátku zmobilizovat všechny možné síly pro svou věc, tím jistější a neotřesitelnější bude její průběh.

Viděli jsme, že v Německu bylo možné mobilizovat ducha pokroku pouze neúplně. Abychom uvedli jen jeden z tisíců příkladů, případ Barbusse nám ukazuje, že například ve Francii byla situace mnohem příznivější.[78] Barbusse, který byl ve skutečnosti otevřeným odpůrcem války, mohl zůstat věrný svým myšlenkám pouze tím, že ochotně potvrdil tuto jednu: podle jeho názoru odrážela boj pokroku, civilizace, lidskosti a dokonce i míru proti principu, který byl v rozporu se všemi těmito faktory. „Válka musí být zabita v německém nitru.“

[78] Henri Barbusse (1873–1935), francouzský spisovatel, jehož zkušenosti z první světové války ho přivedly k pacifismu. V roce 1916 napsal silný protiválečný román Le feu (Pod palbou).

Bez ohledu na to, jak složitá se tato dialektika jeví, její výsledek je nevyhnutelný. Člověk s nejmenším zjevným sklonem k vojenskému konfliktu se stále ocitá v situaci, kdy není schopen odmítnout pušku, kterou mu nabízí stát, protože možnost alternativy v jeho vědomí neexistuje. Pozorujme ho, jak si láme hlavu, stojící na stráži v pustině nekonečných zákopů, opouštějící zákopy stejně jako všichni ostatní, když přijde čas, aby postupoval skrz hrůznou záclonu ohně války materiálu. Ale co je na tom vlastně úžasného? Barbusse je válečník jako každý jiný: válečník za lidstvo, schopný vzdát se kulometné palby a plynových útoků, a dokonce i gilotiny, stejně jako křesťanská církev se nemůže vzdát svého světského meče. Aby dosáhl takové míry mobilizace, musel by Barbusse samozřejmě žít ve Francii.

Němečtí Barbussové se ocitli v obtížnější situaci. Pouze izolovaní intelektuálové se brzy přesunuli na neutrální půdu a rozhodli se vést otevřenou sabotáž proti válečnému úsilí. Velká většina se pokusila spolupracovat s nasazením. Již jsme se zmínili o případu německé sociální demokracie. Pomineme-li skutečnost, že navzdory svému internacionalistickému dogmatu byly řady hnutí naplněny německými dělníky, a proto mohly být podníceny k hrdinství. Ne – ve své ideologii se posunula k revizi, která později vedla k obvinění ze „zrady marxismu“. Hrubou představu o podrobnostech tohoto postupu si můžeme udělat z projevů, které v tomto kritickém období pronesl Ludwig Frank, sociálnědemokratický vůdce a poslanec Říšského sněmu, který jako čtyřicetiletý dobrovolník padl v září 1914 v Noissoncourtu po zásahu kulkou do hlavy. „My, soudruzi bez vlasti, stále víme, že i jako nevlastní děti jsme dětmi Německa a že musíme bojovat za naši vlast proti reakci.

Pokud vypukne válka, sociálnědemokratičtí vojáci také svědomitě splní svou povinnost“ (29. srpna 1914). Tato velmi informativní pasáž obsahuje ve zkratce formy války a revoluce, které osud připravuje.

Pro ty, kteří se chtějí touto dialektikou zabývat podrobněji, nabízejí bohaté příklady praktiky novin a časopisů během válečných let. Maximilian Harden, redaktor Die Zukunft a snad nejznámější novinář vilémovské éry, tak začal přizpůsobovat svou veřejnou činnost cílům ústředního velení. Pouze jako symptomatický příklad uvádíme, že uměl využít radikalismus války stejně dobře, jako později využil radikalismus revoluce. A tak Simplicissimus, orgán, který namířil své zbraně nihilistického vtipu proti všem sociálním vazbám, a tedy i proti armádě, nyní zaujal šovinistický tón. Je navíc zřejmé, že kvalita časopisu klesá s tím, jak stoupá jeho vlastenecký tón, tj. jak opouští pole své síly.

Vnitřní konflikt, o kterém je zde řeč, je snad nejzřetelnější v případě Rathenaua[79]; tento konflikt propůjčuje této postavě – pro každého, kdo se snaží být mu spravedlivý – tragický rozměr. Rathenau se do značné míry zapojil do válečných příprav, podílel se na organizaci velkého zbrojení a i těsně před německým kolapsem se soustředil na možnost „masového povstání“. Jak je možné, že krátce nato mohl vyslovit známou poznámku, že světové dějiny by ztratily smysl, kdyby zástupci Říše vstoupili jako vítězové do hlavního města Braniborskou

[79] Walter Rathenau (1867–1922), přední německý průmyslník, který hrál klíčovou roli při organizování dodávek surovin pro německé válečné úsilí během první světové války. Během Výmarské republiky působil jako ministr pro obnovu a ministr zahraničí a vyjednal smlouvu z Rapalla se Sovětským svazem. Rathenau, který byl židovského původu, byl 24. června 1922 zavražděn organizací Consul.

bránou? Zde vidíme velmi jasně, jak duch mobilizace může ovládnout technické schopnosti jednotlivce, ale nedokáže proniknout do jeho podstaty.

Zatímco naši poslední bojovníci stále leželi před nepřítelem, tajná armáda a tajný generální štáb velící německému postupu přivítali kolaps s jásotem. Připomínalo to jásot po vítězné bitvě. Byli nejbližšími spojenci západních armád, které brzy překročily Rýn, jejich trojským koněm. Vládnoucí autority uznaly nového ducha nízkou úrovní protestů, s nimiž spěšně opustily své pozice. Mezi hráčem a protivníkem nebyl žádný podstatný rozdíl.

To je také důvod, proč v Německu politická transformace [po vojenském kolapsu] nabyla relativně neškodné podoby. I během rozhodujících dnů si tak mohl sociálnědemokratický ministr říše hrát s myšlenkou ponechat korunu nedotčenou. A co by to znamenalo, kromě zachování fasády? Budova byla již dlouho tak zatížena „progresivními“ hypotékami, že o povaze skutečného vlastníka již nebylo možné pochybovat.

Existuje však ještě jeden důvod, proč mohla změna v Německu proběhnout méně násilně než například v Rusku – kromě toho, že ji připravily samotné úřady. Viděli jsme, že velká část „progresivních sil“ byla již zaměstnána vedením války. Energie promarněná během války pak již nebyla k dispozici pro vnitřní konflikt. Abychom to vyjádřili osobněji: je rozdíl, zda se kormidla ujmou bývalí ministři, nebo revoluční aristokracie, vychovaná v sibiřském exilu.

Německo prohrálo válku tím, že získalo silnější postavení v západní sféře – civilizaci, mír a svobodu v Barbussově smyslu. Ale jak jsme mohli očekávat něco jiného, když jsme

sami přísahali věrnost těmto hodnotám; za žádnou cenu bychom se neodvážili rozšířit válku za „zeď obklopující Evropu“. To by vyžadovalo jiné myšlenky a jiné spojence, hlubší odhalení vlastních hodnot. Podněcování podstaty mohlo dokonce proběhnout s pomocí a prostřednictvím progresivního optimismu – jak naznačuje případ Ruska.

Když uvažujeme o světě, který vzešel z katastrofy – jaká jednota účinku, jaká neuvěřitelně přísná historická konzistence! Opravdu, kdyby všechny duchovní a fyzické struktury necivilizačního charakteru od konce devatenáctého století až po naši dobu byly shromážděny na malém prostoru a ostřelovány všemi zbraněmi světa, úspěch by nemohl být ohromnější.

Staré zvonkohry Kremlu nyní hrají Internacionálu. V Konstantinopoli používají školáci latinku namísto starých arabských písmen Koránu. V Neapoli a Palermu reguluje fašistická policie tempo života na jihu, jako by řídila moderní dopravu. V nejodlehlejších, dokonce legendárních zemích světa jsou slavnostně zasvěcovány parlamentní budovy. Abstraktnost, a tedy i hrůza všech lidských okolností, se neúprosně zvyšuje. Vlastenectví je oslabováno novým nacionalismem, silně spojeným s prvky vědomého poznání. Ve fašismu, bolševismu, amerikanismu, sionismu, v hnutích barevných národů dosáhl pokrok, který by se ještě nedávno zdál nemyslitelný; pokračuje, jakoby bezhlavě, po kruhové dráze umělé dialektiky, aby mohl pokračovat ve svém pohybu na velmi jednoduché rovině. Bez ohledu na své značně omezené možnosti svobody a společenskosti začíná vládnout národům způsobem, který se příliš neliší od absolutistického režimu. V mnoha případech byla humanitární maska téměř odhalena a nahrazena napůl groteskním, napůl barbarským fetišismem

stroje, naivním kultem techniky; k tomu dochází zejména tam, kde neexistuje přímý, produktivní vztah k těm dynamickým energiím, jejichž destruktivní, triumfální průběh představuje pouze válečný výraz dálkové dělostřelectvo a bombardéry. Zároveň roste úcta ke kvantitě: kvantita souhlasu, kvantita veřejného mínění se stala rozhodujícím faktorem v politice. Socialismus a nacionalismus jsou zejména dvěma velkými mlýnskými kameny, mezi nimiž pokrok drtí to, co zbylo ze starého světa, a nakonec i sám sebe. Po více než sto let byly masy, zaslepené optickou iluzí volebního práva, házeny jako míč mezi „pravicí“ a „levicí“. Vždy se zdálo, že jedna strana nabízí útočiště před nároky druhé. Dnes je realita identity každé strany stále zřetelnější; dokonce i sen o svobodě mizí, jako by ho sevřely kleště. Pohyby jednotně formovaných mas, uvězněných v pasti nastražené světovým duchem, tvoří velkolepé a děsivé divadlo. Každý z těchto pohybů vede k ostřejšímu, nemilosrdnějšímu sevření: působí zde formy nátlaku silnější než mučení; jsou tak silné, že je lidé radostně vítají. Za každým východiskem, označeným symboly štěstí, číhá bolest a smrt. Šťastný je jen ten, kdo do těchto prostorů vstupuje ozbrojen.

Dnes již skrz trhliny a spáry Babylonské věže můžeme spatřit svět ledovců; tento pohled děsí i ty nejodvážnější duše. Brzy bude éra pokroku působit stejně záhadně jako tajemství egyptské dynastie. V té době však svět oslavoval jeden z těch triumfů, které na okamžik propůjčují vítězství auru věčnosti. Hrozivější než Hannibal, s příliš mocnými pěstmi, zaklepala ponurá vojska na brány velkých měst a opevněných kanálů.

V hlubinách kráteru měla poslední válka význam, který žádná matematika nedokáže vyjádřit. Dobrovolník to vycítil ve

svém jásotu, v mohutném hlasu německého démona, ve vyčerpání starých hodnot spojeném s nevědomou touhou po novém životě. Kdo by si pomyslel, že tito synové materialistické generace mohou přivítat smrt s takovým zápalem? Takto se projevuje život bohatý na excesy a neznající úspornost žebráků. A stejně jako skutečným výsledkem čestného života není nic jiného než zisk vlastního hlubšího charakteru, tak i pro nás výsledkem této války nemůže být nic jiného než zisk hlubšího Německa. Potvrzuje to agitace kolem nás, která je znakem nové rasy: rasy, kterou nemohou uspokojit žádné myšlenky tohoto světa ani žádné obrazy minulosti. Vládne zde plodná anarchie, která se zrodila z prvků země a ohně a která v sobě skrývá semena nové formy nadvlády. Zde se odhaluje nová forma zbrojení, která se snaží kovat své zbraně z čistších a tvrdších kovů, které se ukážou jako neproniknutelné pro jakýkoli odpor.

Němec vedl válku s pro něj až příliš rozumnou ambicí být dobrým Evropanem. Vzhledem k tomu, že Evropa tak vedla válku proti Evropě, kdo jiný než Evropa mohl být vítězem? Nicméně tato Evropa, jejíž území se rozprostírá v planetárních rozměrech, se stala extrémně tenkou, extrémně nalakovanou: její územní zisky odpovídají ztrátě přesvědčivosti. Vzniknou z ní nové mocnosti.

Hluboko pod regiony, v nichž má dialektika válečných cílů stále smysl, naráží Němec na silnější sílu: naráží na sebe sama. Válka tak byla zároveň o něm: především o prostředcích jeho vlastní seberealizace. A z tohoto důvodu musí být nová forma zbrojení, do níž jsme již nějakou dobu zapojeni, mobilizací Němců – ničím jiným.

O nebezpečí

Der gefährliche Augenblick, 1931

Mezi znaky epochy, do které jsme nyní vstoupili, patří zvýšené pronikání nebezpečí do každodenního života. Za touto taktností se neskrývá žádná náhoda, ale komplexní změna vnitřního i vnějšího světa.

To jasně vidíme, když si vzpomeneme, jak důležitá role byla přiřazena pojmu bezpečnosti v právě skončené buržoazní epoše. Buržoazního člověka lze snad nejlépe charakterizovat jako člověka, který klade bezpečnost mezi nejvyšší hodnoty a podle toho také žije. Jeho opatření a systémy jsou zaměřeny na zajištění jeho prostoru před nebezpečím, které se někdy, když se na obloze neobjeví ani mráček, objeví v dálce. Je však vždy přítomno: s elementární vytrvalostí se snaží prolomit přehrady, kterými se řád obklopil.

Zvláštnost vztahu buržoazie k nebezpečí spočívá v tom, že jej vnímá jako neřešitelný rozpor s řádem, tedy jako nesmyslný. Tím se odlišuje od jiných postav, například válečníka, umělce a zločince, kteří mají k elementárnímu vztahu vznešený nebo nízký vztah. Bitva je tak v očích válečníka procesem, který se dokončuje ve vysokém řádu; tragický konflikt je pro spisovatele stavem, v němž lze velmi jasně pochopit hlubší smysl života; a hořící město nebo město sužované povstáním je pro zločince polem intenzivní činnosti. Naopak buržoazní hodnoty mají pro věřícího člověka stejně malou platnost, protože bohové se zjevují v živlech, jako v hořícím keři, který není pohlcen plameny. Neštěstí a nebezpečí pozdě vtahují smrtelníka do vyšší sféry vyššího řádu.

Nejvyšší silou, díky níž buržoa vidí zaručenou bezpečnost, je rozum. Čím blíže se nachází k centru rozumu, tím více se rozptylují temné stíny, v nichž se skrývá nebezpečí, a ideální stav, jehož dosažení je úkolem pokroku, spočívá ve světové nadvládě rozumu, díky níž zdroje nebezpečí nebudou pouze minimalizovány, ale nakonec zcela vyschnou. Nebezpečí se ve světle rozumu ukazuje jako nesmyslné a vzdává se svého nároku na realitu. V tomto světě vše závisí na vnímání nebezpečí jako nesmyslného, a v tom okamžiku, kdy je překonáno, se v zrcadle rozumu jeví jako omyl.

To lze podrobně dokázat na všech úrovních intelektuálního a skutečného uspořádání buržoazního světa. Projevuje se to zejména ve snaze vnímat stát, který spočívá na hierarchii, jako společnost, jejíž základním principem je rovnost a která je založena na rozumu. Projevuje se v komplexním zavedení pojistného systému, jehož prostřednictvím má být rovnoměrně rozloženo a tím podřízeno rozumu nejen riziko zahraniční a domácí politiky, ale i riziko soukromého života. Projevuje se dále v četných a velmi spletitých snahách pochopit život duše jako řadu příčin a následků, a tím jej převést z nepředvídatelného do předvídatelného stavu, a tedy jej zahrnout do sféry, v níž vládne vědomí.

V tomto smyslu se zajištění života proti smrti, té velké matce nebezpečí, jeví jako skutečně buržoazní problém, který je pak předmětem nejrůznějších ekonomických nebo humanitárních řešení. Všechny současné formulace otázek, ať už estetické, vědecké nebo politické povahy, směřují k tvrzení, že konfliktu lze zabránit. Pokud by přesto ke konfliktu došlo, což nelze přehlédnout například v souvislosti s trvalým rizikem války nebo kriminality, pak vše závisí na tom, zda se podaří

prokázat, že se jedná o omyl, jehož opakování je třeba zabránit prostřednictvím vzdělávání nebo osvěty. Tyto omyly se objevují z jediného důvodu, a to že faktory této velké rovnice – jejímž výsledkem je sjednocená, v zásadě dobrá i v zásadě racionální, a tedy i v zásadě bezpečná lidská společnost – dosud nezískaly všeobecné uznání. Víra v přesvědčivou sílu těchto názorů je jedním z důvodů, proč osvícenství má tendenci přeceňovat síly, které mu byly svěřeny.

Jednou z nejlepších námitek, které byly proti tomuto hodnocení vzneseny, je, že za takových okolností by život byl nesnesitelně nudný. Tato námitka nikdy nebyla čistě teoretická, ale byla prakticky uplatňována mladými lidmi, kteří v mlhavé tmě noci opustili rodičovský dům, aby hledali nebezpečí v Americe, na moři nebo ve francouzské cizinecké legii. Je to známka dominance buržoazních hodnot, že nebezpečí se vytrácí do dálky, „daleko v Turecku“, v zemích, kde roste pepř, nebo kdekoli jinde, kde buržoa rád odsuzuje všechny, kteří se nepodřizují jeho normám. Aby však tyto hodnoty zcela zmizely, nikdy nebude možné, nejen proto, že jsou vždy přítomné, ale především proto, že lidské srdce potřebuje nejen bezpečí, ale i nebezpečí. Tato touha se však v buržoazní společnosti může projevit pouze jako protest, a skutečně se objevuje v podobě romantického protestu. Buržoazii se téměř podařilo přesvědčit dobrodružné srdce, že nebezpečí vůbec neexistuje. Tak se stávají možnými postavy, které se sotva odvažují mluvit svým vlastním nadřazeným jazykem, ať už je to básník, který se přirovnává k albatrosovi, jehož mocná křídla nejsou ničím jiným než předmětem nudné kuriozity v cizím a nevětrném prostředí, nebo rozený válečník, který se jeví jako nicotný člověk, protože život obchodníka ho naplňuje odporem.

Nespočet příkladů by mohl ukázat, jak v době velké bezpečnosti jakýkoli smysluplný život odejde do dálky symbolizované cizími zeměmi, do opojení nebo smrti.

V tomto smyslu se světová válka jeví jako velká červená rovnovážná čára pod buržoazní érou, jejíž duch vysvětloval – to znamená, že se domníval, že je schopen zneplatnit – jásot dobrovolníků, kteří válku uvítali, tím, že jim připisoval buď vlasteneckou bláhovost, nebo podezřelou touhu po dobrodružství. V zásadě však tento jásot byl revolučním protestem proti hodnotám buržoazního světa; bylo to uznání osudu jako výrazu nejvyšší moci. V tomto jásotu bylo dokončeno přehodnocení všech hodnot, které předpověděly vznešené duše: po éře, která se snažila podřídit osud rozumu, následovala další, která viděla rozum jako služebníka osudu. Od tohoto okamžiku již nebezpečí nebylo cílem romantického odporu; bylo spíše realitou a úkolem buržoazie bylo opět ustoupit od této reality a uniknout do utopie bezpečnosti. Od tohoto okamžiku se slova mír a pořádek stala heslem, ke kterému se uchýlila slabší morálka.

Byla to válka, kterou proti sobě vedly nejen národy, ale i dvě epochy. V důsledku toho zde v Německu existují jak vítězové, tak poražení. Vítězové jsou ti, kteří jako ještěrky prošli školou nebezpečí. Pouze oni se udrží v době, kdy o řádu života nebude rozhodovat bezpečí, ale nebezpečí.

Právě z tohoto důvodu se však úkoly, které musí pořádek plnit, staly mnohem komplexnějšími než dříve; tyto úkoly musí být plněny tam, kde nebezpečí není výjimkou, ale je neustále přítomno. Jako příklad lze uvést policejní síly. Ty se proměnily ze skupiny úředníků ve formaci, která již velmi připomíná vojenskou jednotku. Stejně tak různé velké strany uznávají

nutnost přijmout prostředky moci, které vyjadřují skutečnost, že boj názorů nebude rozhodován pouze hlasy a programy, ale také oddanými stoupenci, kteří jsou odhodláni pochodovat na podporu těchto programů. Takové skutečnosti nelze v žádném případě izolovat a považovat za dočasnou nebo přechodnou změnu v politické krajině. Nelze přehlédnout ani sklon k nebezpečí v intelektuálních snahách a je nezpochybnitelné, že jsou v činnosti nové formy vulkanického ducha. Jevy jako moderní atomová teorie, ledovcová kosmogonie, zavedení pojmu mutace do zoologie – to vše jasně ukazuje, zcela nezávisle na jejich pravdivosti, jak silně se duch začíná podílet na výbušných událostech. Historie vynálezů také stále jasněji vyvolává otázku, zda je konečným cílem skrytým v technologii prostor absolutního pohodlí, nebo prostor absolutního nebezpečí. Zcela bez ohledu na okolnost, že sotva existuje stroj nebo věda, která by přímo či nepřímo neplnila nebezpečné funkce ve válce, vynálezy jako spalovací motor již způsobily větší ztráty než jakákoli válka, ať už byla jakkoli krvavá.

To, co zvláště charakterizuje dobu, ve které se nacházíme a do které se každým dnem noříme hlouběji, je úzký vztah mezi nebezpečím a řádem. Lze to vyjádřit takto: nebezpečí se jeví pouze jako druhá strana našeho řádu. Celek je víceméně ekvivalentní naší představě o atomu, který je naprosto pohyblivý a naprosto konstantní. Tajemství, které se v tom skrývá, je nový a odlišný návrat k přírodě; je to skutečnost, že jsme zároveň civilizovaní i barbarští, že jsme se přiblížili k elementárnímu, aniž bychom obětovali ostrost našeho vědomí. Cesta, kterou nebezpečí proniklo do našeho života, se tak jeví jako dvojí. Nejprve k nám vtrhlo z arény, v níž je příroda ještě vitálnější. Věci, „jaké byly možné pouze v Jižní Americe“, jsou

nám nyní známé. Rozdíl spočívá v tom, že nebezpečí z romantického rozměru se tímto způsobem stalo skutečným. Zadruhé však posíláme nebezpečí zpět na zemský povrch v nové podobě.

Tato nová forma nebezpečí se objevuje v nejtěsnější souvislosti mezi elementárními událostmi a vědomím. Elementární je věčné: lidé se vždy nacházeli ve vášnivém boji s věcmi, zvířaty nebo jinými lidmi, stejně jako je tomu dnes. Zvláštní charakteristikou naší doby je však právě to, že se to vše odehrává za přítomnosti nejostřejšího vědomí. To se projevuje především v tom, že ve všech těchto konfliktech je vždy přítomný nejmocnější služebník vědomí, stroj. Tak se věčný boj lidstva s elementární povahou moře projevuje v časové podobě nesmírně složitého mechanického zařízení. Tak se bitva jeví jako proces, během kterého obrněný stroj přesouvá bojující muže po moři, po zemi nebo ve vzduchu. Tak se každodenní nehody, kterými jsou plné naše noviny, jeví téměř výlučně jako katastrofy technologického charakteru.

Kromě toho všeho je úžasem našeho světa, který je zároveň střízlivý i nebezpečný, zaznamenání okamžiku, ve kterém se nebezpečí projevuje – zaznamenání, které je navíc provedeno vždy, když nezachytí lidské vědomí okamžitě, pomocí strojů. Není třeba prorockého talentu, aby se dalo předpovědět, že brzy bude možné jakoukoli událost vidět nebo slyšet na jakémkoli místě. Již dnes neexistuje téměř žádná událost lidského významu, na kterou by nebylo namířeno umělé oko civilizace, fotografický objektiv. Výsledkem jsou často snímky démonické přesnosti, díky nimž se nový vztah lidstva k nebezpečí stává viditelným výjimečným způsobem. Je třeba si uvědomit, že zde jde mnohem méně o zvláštnost nových

nástrojů než o nový styl, který tyto technologické nástroje využívá. Tato změna se stává zřejmou při zkoumání změny nástrojů, které máme již dlouho k dispozici, jako je například jazyk. Ačkoli naše doba produkuje jen málo literatury v tradičním smyslu, mnoho významného se dosahuje prostřednictvím objektivních zpráv o zkušenostech. Naše doba je ovlivněna lidskými potřebami, což mimo jiné vysvětluje úspěch válečné literatury. Již disponujeme novým stylem jazyka, který se postupně vynořuje z jazyka buržoazní epochy. Totéž však platí i pro náš styl jako celek; připomíná to takt, s nímž se automobil dlouho vyráběl ve formě kočáru taženého koňmi, nebo to, že se pod povrchem buržoazní společnosti již dávno etablovala zcela odlišná společnost. Stejně jako během inflace pokračujeme po určitou dobu v používání obvyklých mincí, aniž bychom vnímali, že směnný kurz již není stejný.

V tomto smyslu lze říci, že jsme již hluboce ponořeni do nových, nebezpečnějších sfér, aniž bychom si toho byli vědomi.

O bolesti

Blätter und Steine, 1934

> „Ze všech zvířat, která slouží jako potrava pro člověka, musí humr snášet nejmučivější smrt, protože je vložen do studené vody na horkém plameni.“ - Kuchařka pro domácnosti všech stavů, Berlín 1848
>
> „Pláče malý spratek kvůli každé bolístce? Matka ho za to pokárá: ‚Jaký jsi zbabělec, že pláčeš kvůli každé maličkosti! Co budeš dělat, až ti v bitvě uříznou ruku? Co když budeš muset spáchat harakiri?‘“ Inazo Notibé, Bushido, Tokio 2560 (1900)

Existuje několik velkých a neměnných dimenzí, které ukazují velikost člověka. Bolest je jednou z nich. Je to nejtěžší z řady zkoušek, které jsme zvyklí nazývat životem. Zkoumání bolesti je bezpochyby nepopulární, ale je nejen samo o sobě odhalující, ale může také vrhnout světlo na řadu otázek, které nás v současné době zaměstnávají. Bolest je jedním z klíčů k odemčení nejvnitřnějšího nitra člověka i světa. Kdykoli se člověk přiblíží k mezím, kde se ukáže být rovný nebo nadřazený bolesti, získá přístup ke zdrojům své síly a tajemství skrytému pod jeho nadvládou. Řekni mi, jaký máš vztah k bolesti, a já ti řeknu, kdo jsi!

Bolest jako měřítko člověka je neměnná, ale co lze změnit, je způsob, jakým se s ní vyrovnává. Vztah člověka k bolesti se mění s každou významnou změnou základních přesvědčení. Tento vztah není nijak daný, spíše se vymyká našemu poznání, a přesto je nejlepším měřítkem, podle kterého lze rozeznat rasu (charakter). Dnes to můžeme jasně pozorovat, protože máme nový a zvláštní vztah k bolesti ve světě bez závazných norem.

Prostřednictvím zkoumání tohoto nového druhu vztahu k bolesti se nyní snažíme zajistit si vyvýšené místo, ze kterého budeme moci spatřit věci, které jsou z pozemské úrovně stále nepostřehnutelné. Naše otázka zní: Jakou roli hraje bolest v nové rase, kterou jsme nazvali pracovníky a která se nyní objevuje na historické scéně?

Pokud jde o vnitřní podobu tohoto zkoumání, usilujeme o efekt bomby s časovaným výbuchem a pozornému čtenáři slibujeme, že nebude ušetřen.

Nejprve zaměřme svou pozornost na zvláštní mechaniku a ekonomiku bolesti! Ucho se znepokojí, když uslyší slova bolest a mechanika společně – a to proto, že jedinec má touhu zařadit bolest do sféry náhody, do oblasti, které se lze vyhnout a uniknout, nebo které alespoň nemusí být podle zákonů nutnosti podroben.

Pokud však člověk najde vnitřní odstup potřebný k prozkoumání tohoto objektu, například z pohledu lékaře nebo diváka v hledišti, který sleduje proudící krev gladiátorů z cizích zemí, brzy pocítí, že bolest má jistý a nevyhnutelný vliv. Nic není jistější a neodvratnější než bolest; připomíná nevyhnutelný stín života nebo mlýn, který mele zrno stále jemněji a s čím dál ostřejšími otáčkami.

Nevyhnutelnost bolesti vyniká s obzvláštní jasností při pozorování menších životních procesů zhuštěných do krátkých časových intervalů. Hmyz u našich nohou, který se proplétá houštinou jako hlubinami džungle, se zdá být ohrožen v nepředstavitelné míře. Jeho malá cesta připomíná řadu děsivých setkání. Na obou stranách čelí obrovskému arzenálu překážek a příkopů. A přece je tato cesta podobná té naší. V dobách útočiště

máme jistě sklon na tento vztah zapomínat, ale okamžitě si jej připomínáme, kdykoli se nám zjeví elementární sféra. Jsme do této sféry neoddělitelně vnořeni a nemůžeme jí uniknout žádnou optickou iluzí. Hodujeme a procházíme se jako Sindibád mořeplavec se svými svéhlavými společníky na hřbetě obrovské ryby, kterou mylně považuje za ostrov.

Hymnus Media in vita vychází z pocitu, který si tuto hrozbu uvědomuje. Máme také výjimečné obrazy toho, jak je život obklopen a pohlcen bolestí, v působivých malbách Hieronyma Bosche, Brueghela a Cranacha, jejichž význam dnes začínáme znovu oceňovat a které byly ještě nedávno považovány za absurdní výmysly. Tyto malby jsou modernější, než se zdá, a není náhodou, že v nich hraje tak významnou roli technická zručnost. Mnohé z Boschových obrazů s nočními požáry a pekelnými komíny připomínají průmyslové krajiny v plném provozu a Cranachovo Velké peklo, vystavené v Berlíně, obsahuje celou řadu technických nástrojů. Jedním z často se opakujících motivů je rolovací baldachýn, z jehož otvoru vyčnívá velký, lesklý nůž. Pohled na takové zařízení vyvolává zvláštní druh hrůzy; jsou symbolem mechanicky maskovaného útoku, který je chladnější a dravější než jakýkoli jiný.

Bolest, která ignoruje náš systém hodnot, výrazně posiluje svůj vliv na život. Císař, který když byl vyzván, aby se vzdálil z linie palby, odpověděl otázkou, zda někdo někdy slyšel o císaři, který padl v bitvě, se vystavil jedné z těch chyb, kterým všichni až příliš ochotně podléháme. Žádná lidská situace není před bolestí v bezpečí. Příběhy našich dětí končí pasážemi o hrdinech, kteří po překonání mnoha nebezpečí prožívají svůj život v míru a štěstí. Taková ujištění slyšíme s potěšením, protože je pro nás útěšné dozvědět se o místě, kde neexistuje

bolest. Ve skutečnosti však život nemá žádný takový uspokojivý konec, o čemž svědčí fragmentární charakter většiny velkých románů, které jsou buď neúplné, nebo korunovány umělým závěrem. I Faust končí tímto druhem umělého literárního prostředku.

Skutečnost, že bolest popírá naše hodnoty, se v době míru snadno skrývá. Přesto se již začínáme otřásat, když radostného, bohatého nebo mocného člověka postihnou ty nejobyčejnější utrpení. Nemoc Fridricha III., který zemřel na běžnou rakovinu hrdla, vyvolala téměř neuvěřitelný pocit úžasu. Velmi podobný pocit nás může přepadnout, když při pitvě narazíme na lidské orgány bez rozdílu perforované nebo pokryté zhoubnými nádory, které svědčí o dlouhé individuální cestě utrpení. Semena zkázy jsou lhostejná k tomu, zda zničí mysl hlupáka nebo génia. Tento pocit vystihuje vulgární, ale významný verš Shakespeara:

Vládnoucí Caesar, mrtvý a proměněný v prach,

mohl by zacpat díru, aby zabránil větru vniknout dovnitř.

Také Schiller rozvíjí tuto základní myšlenku ve svém díle „Procházka pod lípami“.

V dobách, které bychom mohli nazvat neobvyklými, je bezohledná povaha této hrozby ještě zřetelnější. Ve válce, kdy kolem nás s velkou rychlostí létají granáty, jasně cítíme, že žádná inteligence, ctnost ani statečnost nejsou dost silné na to, aby je odklonily, ani o vlásek. S rostoucí hrozbou se v nás vkrádají pochybnosti o platnosti našich hodnot. Mysl má sklon ke katastrofickému výkladu věcí, kdykoli vidí, že je vše zpochybňováno. Mezi věčně diskutovanými otázkami je velký střet mezi neptunisty a vulkanisty – zatímco minulé století, v

němž převládala myšlenka pokroku, lze charakterizovat jako neptunistickou éru, my se stále více přikláníme k vulkanistickým názorům.

Takovou tendenci lze nejlépe pozorovat v konkrétních preferencích mysli; predispozice k pocitu zkázy má zde své oprávněné místo. Nejenže ovládla široké oblasti vědy, ale také vysvětluje přitažlivost nesčetných sekt. Apokalyptické vize se šíří. Historická analýza začíná zkoumat možnost úplného kolapsu, k němuž by mohlo dojít vnitřně v důsledku smrtelných kulturních chorob nebo vnějším útokem nejcizejších a nemilosrdných sil, jako jsou „barevné“ rasy. V této souvislosti se mysl cítí přitahována obrazem mocných říší, které zanikají v plném rozkvětu. Rychlé zničení jihoamerických kultur nás nutí přiznat, že ani ty největší civilizace, které známe, nemají zaručený bezpečný rozvoj. V takových dobách se vrací prapůvodní vzpomínka na ztracenou Atlantidu. Archeologie je ve skutečnosti věda věnovaná bolesti; ve vrstvách země odkrývá jedno impérium za druhým, jejichž jména už ani neznáme. Smutek, který nás na takových místech ovládá, je mimořádný a snad v žádném popisu světa není vykreslen živěji než v mocném a tajemném příběhu o Městě z mosazi. V tomto opuštěném městě obklopeném pouštěmi čte emír Musa slova na tabulce vyrobené z čínské oceli: „Vlastnil jsem čtyři tisíce hnědých koní ve stáji; oženil jsem se s tisíci dívkami, dcerami králů, prsatými pannami, podobnými měsícům; byl jsem požehnán tisíci dětmi, podobnými přísným lvům; žil jsem tisíc let, šťastný v mysli i srdci; nashromáždil jsem bohatství, jaké králové zemí světa nedokázali získat, a představoval jsem si, že mé radosti budou pokračovat bez přerušení. Ale nebyl jsem si vědom, kdy mezi nás sestoupil ten, kdo ukončuje radosti a

odděluje společníky, ten, kdo pustoší obydlí a ničí obydlené paláce, ten, kdo ničí velké i malé, kojence i děti i matky. Žili jsme v tomto paláci v bezpečí, dokud nás nepotkala událost, kterou určil Pán všech tvorů, Pán nebes a Pán zemí.“ Dále byla na stole ze žlutého onyxu vyryta slova: „Na tomto stole jedlo tisíc jednookých králů a tisíc králů, kteří měli obě oči zdravé. Všichni opustili tento svět a našli své místo na pohřebištích a v hrobech.“

Astronomie soupeří s pesimistickým pohledem na historii, který promítá stopy destrukce do planetárních prostorů. Zprávy o „červené skvrně“ na Jupiteru v nás vyvolávají zvláštní pocit úzkosti. Naše kognitivní vnímání je zastíněno našimi nejtajnějšími touhami a obavami. Ve vědě je to nejlépe vidět na sektářském charakteru, který náhle nabývá jedna z jejích odnoží, například „teorie kosmického ledu“. Typický je také nedávný zájem o obrovské krátery, které zřejmě vznikly dopadem meteorických projektilů na zemskou kůru.

A konečně válka, která od nepaměti tvoří součást apokalyptických vizí, také nabízí fantazii bohatý materiál. Zobrazení budoucích střetů byla populární již dlouho před světovou válkou a dnes opět tvoří rozsáhlou literaturu. Zvláštní povaha této literatury spočívá v zaměření na totální zničení; člověk si zvyká na pohled na budoucí rozlehlé ruiny, kde triumfuje masové zabíjení v nekonečné nadvládě. Zde se nejedná pouze o literární nálady. To lze vidět na skutečných preventivních opatřeních, která jsou již v plném proudu. Život zastíní temná předtucha nebezpečí, což se odráží ve způsobu, jakým všechny civilizované státy v současné době přijímají preventivní opatření proti chemické válce. Ve své pozoruhodné historii moru v Londýně Defoe popisuje, jak před skutečným

vypuknutím černé smrti spolu s renomovanými morovými lékaři vtrhla do města armáda kouzelníků, šarlatánů, sektářů a statistiků jako předvoj pekelného větru. Situace tohoto druhu se opakují znovu a znovu, protože lidské oko přirozeně hledá útočiště a bezpečí při pohledu na bolest, která je tak nevyhnutelná a protikladná k jeho hodnotám. Při vnímání nejistoty a zranitelnosti života jako celku člověk stále více potřebuje obrátit svůj zrak k prostoru vzdálenému od neomezené vlády a převládající moci bolesti.

Tato potřeba se jeví jako obzvláště naléhavá, když ji porovnáme s nadějemi éry všeobecné bezpečnosti, jejíž hodnoty jsou nám dodnes dobře známé. Poslední člověk, jak předpověděl Nietzsche, je již minulostí, a i když jsme ještě nedosáhli roku 2000, zdá se jisté, že bude vypadat zcela jinak, než jak jej vykreslil Bellamy ve své utopii. Ocitáme se v situaci poutníků, kteří se bezcílně potulují po zamrzlém moři, jehož povrch se v důsledku klimatických změn začíná rozpadat na velké kusy ledu. Povrch abstraktních myšlenek se rovněž začíná rozpadat a hloubka podstaty, která byla vždy přítomna, prosvítá matně skrz trhliny a štěrbiny.

V této situaci ztrácí svou přitažlivost zaujaté přesvědčení, že rozum může překonat bolest. Tento názor není jen charakteristickým rysem sil spojených s osvícenstvím, ale vedl také k celé řadě praktických opatření typických pro lidského ducha minulého století, jako je například – abychom jmenovali jen několik – zrušení mučení a obchodu s otroky, objev elektřiny, očkování proti spalničkám, narkóza, systém pojištění a celá řada technických a politických vymožeností. Stále si vážíme všech těchto slavných milníků pokroku a kdekoli je někdo, řekněme, zesměšňuje, je to kvůli romantickému

snobství, které se pyšně chlubí svou ušlechtilostí uprostřed bezmezně demokratického životního stylu. Naše uznání těchto úspěchů již postrádá pozoruhodnou kultovní charakteristiku, kterou jsme znali od našich otců. Narodili jsme se v plném požívání všech těchto požehnání, která jsou dnes považována za samozřejmost, a zdá se nám, že se ve skutečnosti změnilo jen velmi málo.

Od konce války zažívá popírání bolesti jako nezbytné součásti života pozdní renesanci. Tyto roky představují podivnou směsici barbarství a humanity; připomínají souostroví, kde ostrov vegetariánů sousedí s ostrovem kanibalů. Extrémní pacifismus vedle enormního zintenzivnění válečných příprav, luxusní věznice vedle špinavých ubytoven pro nezaměstnané, zrušení trestu smrti ve dne, zatímco v noci si bílí a rudí podřezávají krky – to vše je naprosto pohádkové a odráží špinavý svět, ve kterém je zdání bezpečnosti zachováno v řadě hotelových hal.

Vzpomínka na devatenácté století již dala vzniknout pozdně romantické literatuře. Dnes je podobná melancholie spojována s Francií Napoleona III., vilémovským Německem, viktoriánskou érou a koloniálním životem bělochů, stejně jako byla dříve spojována s obdobím před rokem 1789, o kterém Talleyrand kdysi poznamenal, že nikdo, kdo se narodil po něm, neví, jaké to je žít.

Tato melancholie se jeví jako oprávněná, vezmeme-li v úvahu osobní svobodu a míru, v jaké byla dříve bolest pro jednotlivce udržována na uzdě. Míra bezpečnosti je skutečně mimořádná; je výsledkem souběhu příznivých okolností. Od ukončení náboženských konfliktů se nové národní státy ocitly ve stavu relativní spokojenosti, která zajišťuje určitou míru

sociální stability. Navíc, protože vítězství třetího stavu se stalo pro všechny samozřejmostí, domácí politika se vyznačuje vysokou mírou předvídatelnosti. Normy buržoazie jsou přijímány staršími stavy i třídami usilujícími o sociální vzestup. Pokrok spojuje ekonomické dobývání světa, které magneticky přitahuje i ty nejvzdálenější země, s osvobozením světa od všech předsudků, které mohou způsobovat bolest.

Tento rozšířený stav bezpečnosti, který Dostojevského okamžitě zaujal během jeho krátkého pobytu v Paříži, rozděluje štěstí do nejširších vrstev. Proměna věcí v abstraktní pojmy, jako například zboží v peníze nebo přirozené lidské vazby v právní vztahy, přináší do života mimořádnou lehkost a svobodu pohybu. Tato lehkost je umocněna skutečností, že cit a schopnost uměleckého prožitku ještě nebyly zcela ztraceny. Naopak, pokles tvůrčích sil vyvolává zvláštní empatii s tradičními hodnotami; třetí generace buržoazie je generací sběratelů, odborníků, historiků a cestovatelů. Individuální láska dosáhla stadia, které do jisté míry předčilo liaisons dangereuses, protože schopnost prožívat potěšení byla zachována, zatímco její zábrany byly odsunuty stranou. Tragické konce, jako v Paulovi a Virginii nebo ve Wertherovi či dokonce v Madame Bovary, jsou zbytečné – klasickým umělcem pro své zobrazení pozdně buržoazních milostných vztahů je Maupassant. Dnes již při čtení těchto zobrazení cítíme, jak se nám ztrácí kouzlo těchto intimních tajemství a odhalení, a pohled na film z přelomu století, ve kterém je dámská móda přizpůsobena spíše potěšení než sportu nebo práci, nás přenáší do stavu historické iluze.

Šíře lidí, kteří se podílejí na zboží a požitcích, je známkou prosperity. Snad nejvíce symbolické jsou velkolepé kavárny, v jejichž sálech se rádi napodobují styly rokoka, empíru a

biedermeieru. Lze je nazvat skutečnými paláci demokracie. Zde člověk vnímá snovou, bezbolestnou a podivně rozrušenou lehkost, která naplňuje vzduch jako narkotikum. Na ulicích je nápadné, jak jsou masy oblečeny v tak nepopiratelně nevkusném, ale jednotném a „slušném“ stylu. Otevřená a do očí bijící chudoba se vidí málokdy. Jednotlivec je uvítán bohatstvím vymožeností, jako je cesta vydlážděná pro vzdělání a volbu preferované kariéry, volný trh práce, smluvní charakter téměř všech sociálních vazeb a neomezená svoboda pohybu. Potenciál konfliktu je tímto výrazně snížen. Navíc je čistá pohodlnost stále nedílnou součástí úžasného rozvoje technických prostředků – vše se zdá být navrženo tak, aby osvětlovalo, zahřívalo, pohybovalo, bavilo a přinášelo proudy zlata.

Proroctví o posledním člověku se rychle naplnilo. Je přesné – až na tvrzení, že poslední člověk žije nejdéle. Jeho věk je již za námi.

Žádné tvrzení však není jistější než to, že bolest má vliv na život. Tam, kde jsou lidé ušetřeni bolesti, vzniká sociální stabilita podle zákonů velmi specifické ekonomiky a lze hovořit o „mazanosti bolesti“, která nikdy neselže ve svém cíli. Při pohledu na tento stav všeobecného pohodlí se člověk okamžitě ptá, kde je břemeno. Zpravidla nemusí jít daleko, aby odhalil bolest. Ve skutečnosti ani jednotlivec není v tomto radostném stavu bezpečí zcela prost bolesti. Umělá kontrola základních sil může sice zabránit násilným střetům a odhánět stíny, ale nemůže zastavit rozptýlené světlo, kterým bolest prostupuje život. Nádoba, uzavřená před plným proudem bolesti, se plní kapku po kapce. Nuda není nic jiného než rozpuštění bolesti v čase.

Skrytý vliv bolesti se projevuje také v pocitu zahořklosti. Bolest duše je nižšího druhu; patří mezi nemoci, které způsobují odmítání obětí. Možná proto není pro přelom století nic charakterističtějšího než převaha psychologie jako vědy. Má nejintimnější vztah k bolesti, což potvrzuje její postup do oblasti lékařské vědy. Své místo zde má také pocit hluboké nedůvěry: pocit demoralizace zlovolnými intrikami, ať už v ekonomických, intelektuálních, morálních nebo rasových záležitostech. Tento pocit se promítá do stavu obecného obviňování – do literatury slepých, kteří neustále hledají viníky.

Bolest nás konfrontuje ještě děsivějším způsobem všude tam, kde zasahuje zdroje plození. Zde jsou všechny významné životní síly ve stavu udušení – výšky postavení a hlubiny bolesti jsou v přímém vztahu k sobě navzájem. Zde je každá forma samolibosti podezřelá, protože pod vlivem abstraktních myšlenek nemůže být spokojen nikdo, kdo udržuje vztah k podstatným věcem života. Není proto překvapivé, že v těchto dobách je genialita, tj. udržení nejvyšší vitality, považována za formu šílenství, stejně jako je porod zobrazován jako nemoc nebo voják již není odlišován od řezníka. Kdokoli považuje mučení za středověkou instituci, brzy se poučí jinak, když se ponoří do Ecce Homo, Baudelaireovy korespondence nebo jednoho z dalších děsivých dokumentů, které se nám v takovém množství dochovaly. Ve světě plném podřadných hodnot je každý řád velikosti vláčen bahnem a nejkrajnější sféra utrpení, kterou se mohou odvážit vidět i tupci, je symbolizována Casparem Hauserem a Dreyfusem. Zrada ducha zákona existence se nejvýrazněji odráží v bolesti významných osobností. Totéž platí pro významné události jako celek,

například pro mládí, když je zbaveno svého „vášnivého prvku“, jak lamentuje Hölderlin ve své básni „Inteligentnímu rádci“.

Když uvažujeme o pronikání bolesti do oblasti plození, nemůžeme zapomenout na útoky na nenarozené děti, které jsou typickým příkladem slabého a zároveň bestiálního charakteru posledního člověka. Je jisté, že mysl neschopná rozlišovat mezi válkou a vraždou nebo zločinem a nemocí si v územních sporech zvolí nejbezpečnější a nejubožejší způsob zabíjení. Obhájce vidí pouze utrpení žalobce, ale ne utrpení těch, kteří jsou bezbranní a mlčí.

Povaha této bezpečnosti tedy spočívá ve skutečnosti, že bolest je marginalizována ve prospěch běžné spokojenosti. Vedle této prostorové ekonomiky existuje i ekonomika časová, která spočívá v součtu bolesti, která zůstává nevyžádaná a hromadí se jako skrytý kapitál s úroky. Hrozba roste s každým umělým zvýšením bariéry oddělující člověka od elementárních sil.

Co vlastně znamená nárůst citlivosti, který lze pozorovat za posledních 150 let? Marně se snažíme přenést se do světa, kde sedmnáctiletý Origenes mohl prosit svého uvězněného otce, aby se nevzdával mučednictví z obavy o svou rodinu, nebo kde ženy nejprve zabily své děti a pak sebe, což bylo typické zjevení po přepadení germánského tábořiště.

Historické záznamy tohoto druhu dokazují, že vnímání bolesti se v průběhu času mění. Zjevně existují postoje, které člověku umožňují odpoutat se od oblastí života, kde bolest vládne jako absolutní pán. Toto odpoutání se objevuje všude tam, kde je člověk schopen zacházet s prostorem, skrze který bolest prožívá, tj. s tělem, jako s objektem. To samozřejmě

předpokládá existenci velitelského centra, které tělo považuje za vzdálenou základnu, kterou lze nasadit a obětovat v boji. Od této chvíle jsou všechna opatření zaměřena na zvládnutí bolesti, nikoli na její vyhýbání se. Hrdinský a kultovní svět představuje zcela odlišný vztah k bolesti než svět citlivosti. Zatímco v druhém případě, jak jsme viděli, jde o marginalizaci bolesti a ochranu života před ní, v prvním případě jde o integraci bolesti a organizaci života takovým způsobem, aby byl člověk vždy proti ní vyzbrojen. I zde hraje bolest významnou, ale nepochybně opačnou roli. Je to proto, že život se neustále snaží zůstat v kontaktu s bolestí. Disciplína totiž neznamená nic jiného než právě toto, ať už se jedná o kněžsko-asketický druh směřující k sebezapření, nebo o válečnicky-hrdinský druh směřující k zocelení sebe sama jako oceli. V obou případech jde o udržení úplné kontroly nad životem, aby mohl v každou hodinu dne sloužit vyššímu poslání. Na ústřední otázku týkající se pořadí současných hodnot lze odpovědět tím, že určíme, do jaké míry lze tělo považovat za objekt.

Tajemství moderní citlivosti spočívá v tom, že odpovídá světu, v němž je tělo samo o sobě nejvyšší hodnotou. Tato pozorování vysvětlují, proč moderní citlivost vnímá bolest jako sílu, které je třeba se za každou cenu vyhnout, protože zde bolest nečelí tělu jako přední linie, ale jako hlavní síla a podstatné jádro života.

Dnes můžeme s jistotou říci, že svět sebestředného a sebekritického jedince skončil a že jeho systém hodnot, i když je nepochybně stále rozšířený, byl ve všech rozhodujících bodech svržen nebo vyvrácen svými vlastními důsledky. Nechybí snahy o zajištění světa, v němž převládá nový a silnější systém hodnot. Ať už jsou tyto snahy samy o sobě jakkoli

vítané, skutečný průlom zatím nebyl dosažen. Důvodem je to, že velitelské centrum schopné zacházet s útokem bolesti čistě taktickým způsobem nelze vytvořit umělými prostředky. Vůle zde nestačí, protože se jedná o otázku přirozené nadřazenosti. Nelze uměle pěstovat „hrdinský světonázor“ nebo jej ex cathedra prohlašovat. Tento hrdinský světonázor je hrdinovi dán výhradně právem narození a nevyhnutelně se oslabuje, když se jako abstraktní ideál dostává k masám. Totéž platí pro rasu jako celek; rasa existuje a je uznávána prostřednictvím svých činů. Totální stát rovněž předpokládá existenci alespoň jednoho jediného totálního člověka a čistě morální vůle v nejlepším případě vede k totální byrokracii. Ve vztahu ke kultovním sdružením je tato souvislost ještě zřetelnější; příchod boha je nezávislý na lidském úsilí.

Toto hodnocení je významné v tom, že obsahuje standard pro posuzování připravenosti na válku. Abychom si ujasnili, jak vysoké jsou dnes požadavky na připravenost, podívejme se na praktický příklad. Nedávno se v novinách objevila zpráva o novém torpédu, které údajně vyvíjí japonské námořnictvo. Tato zbraň má úžasnou vlastnost. Není již řízena mechanicky, ale lidským zařízením – přesněji řečeno, člověkem u kormidla, který je uzavřen v malé kabině a je považován za technickou součást torpéda i za jeho skutečnou inteligenci.

Myšlenka, která stojí za touto zvláštní organickou konstrukcí, posouvá logiku technického světa o malý krok vpřed tím, že bezprecedentním způsobem transformuje člověka v jednu z jeho součástí. Pokud tuto myšlenku rozvedeme, brzy si uvědomíme, že již není považována za kuriozitu, jakmile je realizována v širším společenském měřítku, tj. když máme k dispozici skupinu odhodlaných lidí poslušných autoritám.

Pilotovaná letadla pak mohou být konstruována jako vzdušné střely, které se z velké výšky mohou vrhnout dolů a se smrtící přesností zasáhnout nervová centra nepřátelského odporu. Výsledkem je rasa mužů, kteří mohou být posláni do války jako kanónenfutr. To by bezpochyby byl nejstrašnější symbol práva na svrchovanou vládu, jaký si lze představit. Zde je veškerá možnost štěstí eliminována s matematickou jistotou, samozřejmě za předpokladu, že nemáme zcela odlišnou představu o štěstí. S tímto zcela odlišným pojetím štěstí se však setkáváme, když slyšíme, že generál Nogi, jedna z mála osobností naší doby a muž, který si zaslouží být nazýván „hrdinou“, přijal „s hlubokým uspokojením“ zprávu, že jeho syn padl v boji.

Abychom k myšlence lidského projektilu připojili další úvahu, je zřejmé, že s takovým postojem je člověk nadřazený každé představitelné skupině jednotlivců. Jeho nadřazenost samozřejmě platí i tehdy, když není vyzbrojen výbušninami, protože zde nejde o nadřazenost nad lidmi, ale nad prostorem, v němž vládne zákon bolesti. Tato nadřazenost je nejvyšší; v sobě zahrnuje všechny ostatní formy nadřazenosti.

Naše etika samozřejmě není vhodná pro takové chování, které se projevuje nanejvýš v situacích nihilistického extrému. V jednom z prorockých románů Josepha Conrada, který popisuje činnost ruského revolucionáře v Londýně, se objevuje anarchista, který promyslel myšlenku individuální svobody až do nejzazších důsledků a aby se nikdy nepodrobil síle, nikdy nechodí bez bomby po boku. Pokud mu hrozí zatčení, může ji odpálit gumovým míčkem, který drží v ruce.

Presumpce svévolných přesvědčení nejsou dostatečné k posouzení dnešní situace. Slova nic nemění. Jsou nanejvýš

známkami změny. Změna se však odehrává ve skutečnosti a nejzřetelněji je vidět, když se snažíme tuto změnu pochopit bez předem daného hodnotového soudu.

Jinde jsme popsali současnou transformaci jednotlivce na typ pracovníka. Ve vztahu k bolesti tato transformace eliminuje z života oblast citlivosti, a proto je zpočátku vnímána jako ztráta. Do této oblasti patří individuální svoboda a možnosti volného pohybu, které přinesla do nejrůznějších sfér života. Omezení svobody představují zvláštní případy, z nichž nejvýznamnějším příkladem byla všeobecná branná povinnost. Vztah mezi svobodou a jejím omezením, stejně jako mnoho jiných, se již do značné míry obrátil; nový trend považuje povinnost za životně důležitou pro lidskou existenci. Nevyhnutelnou povahu takových obratů lze jasně vidět v Německu, kde převážily nad všeobecným stavem domácího vyčerpání a omezeními uloženými mezinárodními smlouvami.

Druhou citlivou oblastí je útok na liberální vzdělávání. Důsledky tohoto útoku jsou mnohem méně zřejmé. Má to různé důvody, ale nejdůležitější z nich je, že nadále zbožňujeme myšlenky, které uměle podporují principy liberálního vzdělávání, zejména myšlenku kultury. To však v praxi nic nemění, protože útok na individuální svobodu nevyhnutelně zahrnuje útok na liberální vzdělávání. To se stává zřejmým, když jsme nuceni popírat právo na svobodné bádání. Svobodné bádání je nemožné všude tam, kde je jeho základním účelem příprava na válku, protože stejně jako slepec otevírá svobodné bádání všechny dveře svévolně. Dnes však jediné dveře, které lze odemknout, jsou dveře k moci. Svobodné bádání je zbytečné, jakmile je jasné, co by mělo být známo a co ne. Bádání zde dostává své úkoly na základě vyšších zákonů, které

předurčují jeho metodologii a zaměření. Samozřejmě je pro nás stále trapné myslet si, že znalosti by měly být omezeny, ale musíme přiznat, že tomu tak bylo v každém skutečně rozhodujícím okamžiku historie. Herodotus nám nabízí příklad geografa a etnologa, který si je vědom limitů své vědy. A Koperníkova revoluce byla možná jen proto, že schopnost nejvyšší autority již byla ztracena. Také se nacházíme bez nejvyšší autority. To, co je dnes považováno za nejvyšší autoritu, je pouze náhražkou, a to vyžaduje další zkoumání. Kdyby byla skutečně dána nejvyšší autorita, bolest, kterou nám způsobují omezení poznání, by okamžitě zmizela.

Můžeme předpokládat, že v budoucnu bude toto nové hodnocení hodnoty svobodného bádání jako pilíře liberálního vzdělávání odpovídat komplexní transformaci organizace vzdělávacích postupů jako celku. Nyní se nacházíme v experimentální fázi. Nicméně můžeme s jistotou předpovědět, že vzdělávání bude omezenější a více zaměřené, jak lze pozorovat všude tam, kde má přednost výchova člověka jako typu spíše než jako jednotlivce. To platí pro vojenské akademie i semináře, kde od samého počátku vládne přísná disciplína v průběhu celého výcviku. To platí neméně pro vzdělávání v odborných profesích a řemeslech. Naproti tomu model individuálního růstu je vyjádřen ve Vyznání, které dalo vzniknout celé řadě románů o sebezdokonalování a rozvoji. Stále zní podivně, že se vzdělávání „opět“ specializuje, i když podle všeho jsme na této cestě již daleko. Ještě donedávna měl každý, alespoň v zásadě, šanci dostat se na nejvyšší úroveň vzdělání. Dnes tomu tak již není. Například pozorujeme, že v mnoha zemích jsou určité obory studia nyní uzavřeny pro mladší generace ze sociálních vrstev, kterým je přiřazena nižší

úroveň spolehlivosti. Existence numerus clausus, jak je uplatňována v jednotlivých profesích, vysokých školách nebo univerzitách, také svědčí o odhodlání omezit právo na vzdělání od samého počátku určitým sociálním třídám, jako je akademický proletariát, a to na základě národního zájmu. Samozřejmě se jedná pouze o ojedinělé příznaky, ale přesto naznačují, že svobodná volba povolání již není nezpochybnitelným společenským uspořádáním.

Možnost specializovaného vzdělávání zase předpokládá existenci nejvyšší autority. Tento druh vzdělávání má smysl pouze tehdy, pokud se stát jeví jako zástupce celkového charakteru práce. Obrovské podniky, jako je přesídlení celých částí obyvatelstva do kolonie, jsou představitelné pouze v tomto rámci. Tyto druhy podniků dokonce zahrnují přidělování povolání jednotlivcům ještě před jejich narozením. Lze také zaznamenat omezení liberálního vzdělávání v rámci vojenského výcviku, který již nyní začíná na základních školách ve většině civilizovaných států.

Počiny tohoto druhu mají přirozeně dopad na lidskou kondici, nebo lépe řečeno, jsou známkou toho, že se tato kondice začíná měnit. Ve všech těchto příkladech zjišťujeme výslovnou nebo implicitní zálibu v disciplíně. Disciplínu jsme popsali jako způsob, jakým člověk udržuje kontakt s bolestí. Není proto překvapivé, že se dnes stále častěji setkáváme s tvářemi, které byly donedávna k vidění pouze v nejzazších zákoutích odborného vzdělávání, zejména v pruské armádě, této velké baště hrdinských hodnot. V liberálním světě byla za „dobrou“ tvář považována vlastně jemná tvář – nervózní, poddajná, proměnlivá a otevřená nejrůznějším vlivům a podnětům. Naproti tomu disciplinovaná tvář je rozhodná, má

jasný směr, je cílevědomá, objektivní a neústupná. Při každém druhu přísného výcviku si okamžitě všimneme, jak se zavedení přísných a neosobních pravidel a předpisů odráží ve ztvrdnutí tváře.

Tento nový vztah k bolesti je patrný nejen u jednotlivce, ale také ve formacích, o které usiluje. Při cestách po evropských zemích, ať už se nacházejí v podivné přechodné fázi k jednopartajnímu státu, nebo o něj teprve usilují, je zvláště zarážející skutečnost, že role uniformy se stala ještě důležitější než v době všeobecné vojenské povinnosti. Společné rysy oděvu se nevztahují pouze na všechny věkové skupiny, ale dokonce i na různá pohlaví, a vyvolávají zvláštní dojem, že objev pracujícího je doprovázen objevem třetího pohlaví. Ale to je téma samo o sobě. Ať už je to jakkoli, uniforma vždy zahrnuje charakter brnění, nárok být speciálním způsobem vyzbrojen proti útokům bolesti. To je patrné ze skutečnosti, že na mrtvého člověka v uniformě lze pohlížet s větší lhostejností než například na civilistu zastřeleného při pouličních bojích. Na fotografických snímcích pořízených z letadla ve vysoké nadmořské výšce, které zachycují pohled na masivní nasazení vojsk, vidíme v hloubce pod sebou uspořádané čtverce a lidské kolony, magické postavy, jejichž nejvnitřnější význam směřuje k vymítání bolesti.

Vize tohoto druhu mají něco okamžitě srozumitelného. Stejný dojem má člověk, když letí nad městem, kde se uprostřed zmateného pouličního provozu zachoval geometrický tvar staré pevnosti. Nejen v architektuře, kde existují v zásadě pouze dvě metafyzické stavby, mají kultovní a válečné formace podobnost s krystalickými útvary. V určitých případech se tyto kultovní a válečné formace překrývají překvapivým způsobem, jako

například v bitvě u Lepanta, kde se turecká flotila zorganizovala k útoku ve tvaru půlměsíce a křesťanská flotila ve tvaru kříže.

Můžeme předpokládat, že v budoucnosti se naše architektura nejen znovu spojí s bojovými plány, jak již můžeme vidět v pokusech přizpůsobit stavební konstrukce hrozbě leteckých a chemických útoků, ale naopak, válečná fronta bude mít specifické formace založené na masovém charakteru éry všeobecné vojenské povinnosti. Zde si všimneme, že zatímco byly bourány opevňovací zdi a kostely přeměňovány na muzea, městská architektura podivně stále vykazovala jasné rysy přípravy na válku a obranu. Každý, kdo vstoupí do bankovních čtvrtí v srdci dnešních měst, bude o tomto tvrzení přesvědčen. Člověka zasáhne instinkt, který vymyslel tyto pevnosti v tak zdánlivě bezpečném prostoru, postavené z jinak nepoužívaného čtvercového kamene, s okny s železnými mřížemi a chráněné ocelovými vnitřními trezory. Zde také pochopíme význam té podivné, slavnostní nálady, která vyzařuje démonické světlo v okázalých pokladních halách. Odráží situaci, kdy by se člověku splnilo magické přání, sen o štěstí a životě bez bolesti, a nevybavil by se mu žádný jiný obraz než magické číslo „milion“.

Mezitím jsme se naučili tvrdou lekci ohledně relativní míry bezpečnosti, kterou peníze poskytují. Léta, kdy se každý mohl nazývat milionářem, nejsou daleko za námi, a kdokoli dnes vyjádří přání mít milion, musel by také upřesnit, že to předpokládá žádnou novou inflaci nebo že peníze budou utraceny v jednom z menších neutrálních států.

Ukázalo se, že masy mají podobné klamné postavení, které se opírá o mnoho předpokladů, a to nás vrací k našemu aktuálnímu tématu. Jednou ze společných charakteristik volně

plovoucích peněz a volně plovoucích mas je to, že nejenže neposkytují ochranu před skutečným útokem bolesti, ale naopak přitahují zkázu magnetickou silou v okamžiku, kdy se život blíží základní sféře bolesti.

Když člověk vyrůstá s určitým způsobem myšlení, má tendenci považovat myšlenky, které používá, za realitu. Masy nejsou nic jiného než abstraktní idea a akt, kterým se určitý počet lidí promění v takovou mnohost, je přesvědčivý pouze ve svém vlastním vymezeném prostoru. Zde je však obtížné vyhnout se optickým iluzím.

Obrovská převaha, která stále odlišuje nejmenší bezpečnostní síly od největšího davu, mi byla jasná až po válce, protože na bojištích, kde se nacházejí pouze uniformovaní vojáci, platí jiné zákony. V březnu 1921 jsem byl svědkem střetu tříčlenné kulometné čety s demonstračním pochodem, kterého se účastnilo až 5 000 lidí. Minutu po vydání rozkazu k palbě demonstranti zmizeli z místa, i když nebyl zraněn ani jeden člověk. Pohled na tuto událost měl v sobě něco magického; vyvolával hluboký pocit radosti, který člověka ovládne, když je odhalen nečestný démon. Účast na odražení takového neopodstatněného nároku na autoritu je v každém případě poučnější než lekce získané z celé knihovny sociologických studií. Podobný dojem jsem měl, když jsem v zimě 1932 při dokončování pouličních skic zamířil na Bülowovo náměstí v Berlíně, které bylo dějištěm větších politických střetů. Střet organické konstrukce, v níž se technologie a typ pracovníka sjednotily v účelu, s masami byl zvláště viditelný na Alexandrově náměstí, kde obrněný policejní vůz projel přímo mořem lidí zachvácených zuřivým hněvem. Projel přímo skrz protichůdné strany. Tváří v tvář

tomuto obrněnému vozu se masy ocitly v čistě morální pozici. Pískaly a bučely.

Téhož dne jsem měl také příležitost pozorovat v několika bočních uličkách lumpenproletariát, který v žádném případě nepatří do světa abstraktních idejí, jak je tomu v případě mas. Bakunin měl pravdu, když považoval lumpenproletariát za mnohem účinnější revoluční sílu. Z druhé strany lze říci, že stačí rozptýlit masy, zatímco lumpenproletariát je třeba vyhledat v jeho úkrytech. Jeho větší účinnost navíc naznačuje, že má skutečný bojový plán, prastarou formaci smečky. Vztah lumpenproletariátu k bolesti je také mnohem podstatnější, i když nepochybně negativní. Masy zabíjejí stroji, trhají a šlapou po zemi; naproti tomu lumpenproletariát je přímo obeznámen s radostmi mučení. Masami hýbe morálka; sjednocují se v situacích vzrušení a rozhořčení. Musí být přesvědčeny, že protivník je zlý a že proti tomuto zlu bojují za spravedlnost. Lumpenproletariát je nad morálními hodnotami a proto je vždy a všude připraven využít příležitosti, tj. při každém narušení společenského řádu, bez ohledu na jeho původ. Lumpenproletariát tedy funguje mimo omezenější prostor politiky; místo toho je třeba na lumpenproletariát pohlížet jako na jakousi podzemní armádní rezervu, kterou sociální řád udržuje v pohotovosti. Zde se skrývá zdroj pekelných a ochromujících výparů, které se v dobách sociálních nepokojů uvolňují na povrch; to ostatně značí hloubku těchto nepokojů, jejichž historie ještě nebyla napsána. Krátké období, během kterého masy eliminovaly své protivníky, naplňuje města křikem, ale následují jiné, nebezpečnější situace, kdy vládne ticho. Bolest nyní požaduje splacení svého nesplaceného dluhu.

Zde je třeba poznamenat, že slovo „lumpenproletariát“, jak pozorný čtenář jistě zaznamenal, patří do zastaralé slovní zásoby třídního boje. Ve skutečnosti se však jedná o základní sílu, která je vždy přítomna a přirozeně se skrývá za maskou zavedeného ekonomického myšlení. Dnes se tato základní síla objevuje v nových formách spojených s dalšími podobnými silami působícími v politických hnutích a vojenských akcích. Máme zde na mysli především partyzány, kteří již do značné míry ztratili veškerý svůj sociální nádech. Partyzánům se přidělují úkoly, které mají být splněny mimo rámec zákonného řádu. Objevují se tak v týlu invazních armád, kde se zabývají špionáží, sabotáží a podvratnou činností. V případě občanské války zahrnují operace svěřené partyzánům také úkoly přesahující rámec zákona. Partyzánské boje jsou proto obzvláště nemilosrdné. Partyzán není chráněn zákonem; pokud je dopaden, je s ním zacházeno bez milosti. Zatímco ve válce je vysílán do akce bez uniformy, v občanské válce je mu před vstupem do boje odebrán stranický průkaz. Věrnost partyzána zůstává vždy nejistá. Nikdy není jasné, zda patří k jedné nebo druhé straně, ke špionáži nebo kontrašpionáži, k policejním silám nebo k těm, kteří proti nim bojují, nebo ke všem najednou; ani zda jedná jménem jiných, nebo se prostě podílí na vlastních kriminálních aktivitách. Tato nejednoznačnost je podstatným aspektem jeho mise. To lze dnes najít v partyzánských operacích po celém světě, i když často bez toho, aby to bylo jako takové rozpoznáno – ať už se jedná o střety v okrajových čtvrtích města nebo o případy v hlavních městech týkající se domácích a zahraničních záležitostí. Nikdy nemůžeme určit, kdo nese odpovědnost za takové incidenty, protože stopy se ztrácejí v temném podsvětí, kde se hranice mezi protichůdnými stranami stírají. V opakovaných pokusech

proměnit partyzána v hrdinu tak vidíme neschopnost správně rozlišovat. Partyzán je jistě postavou elementárního, ale ne hrdinského světa. Jeho pád postrádá tragický charakter; odehrává se v oblasti, kde člověk sice udržuje nudný, pasivní vztah k bolesti a jejím tajemstvím, ale kde přesto není schopen se nad bolest povznést. Vraťme se však k masám.

Bezohlednost dodává činům mas zvláštní míru nesmyslnosti. Jelikož masy neznají žádné hranice – ve skutečnosti jsou ve svém chování v podstatě neomezené – mají tendenci nebrat ohled na preventivní opatření, jako je budování předsunutých stanovišť, která jsou pro každou disciplinovanou skupinu samozřejmostí. V krátkých okamžicích historie, kdy se mocenské vztahy stávají nestabilními, naplňuje vzduch radost davů. Právě v těchto okamžicích si generálové jako Cavaignac, Wrangel nebo Gallifet radostně mnou ruce. Francouzi nám v zacházení s davem dlouho převyšovali, protože jsou více zvyklí na svět abstraktních myšlenek; nicméně i oni za tuto lekci museli brzy zaplatit cenu. Masakr komunardů byl cítit ještě až do konce světové války. Jak se nyní začínají projevovat známky robustnějšího zdraví, idea mas v jejím známém politicko-morálním smyslu zcela mizí. Naopak, ti, kdo mají zbraně, se nyní radují ze shromáždění neozbrojených jednotlivců. V despotických režimech renesance se občas v parlamentním shromáždění naskytla nejjednodušší příležitost jim pořádně naložit, pokud člověk nechtěl čekat na některý z větších církevních svátků. Mimochodem, radost, s jakou osobnosti jako Burckhardt, Gobineau a jejich následovníci tyto události zaznamenávali, není pro historii bez významu, stejně jako historické preference jedné generace byly vždy velmi výmluvné.

Jak již bylo zmíněno, dnes jsme v procesu vytváření nových, disciplinovanějších formací, které, jak brzy uvidíme, daleko přesahují omezenou sféru politiky. I v parlamentních demokraciích, jak ukazuje nejnovější historie Německa, je zřejmé, že politické strany ztratily důvěru lidí, pokud jde o jejich nejvýznamnější zdroj legitimity, tj. prostý počet hlasů, a proto se snažily vyvinout v síly jiného druhu. Vedle armády a policie existovala řada stálých vojenských organizací a je skutečně pozoruhodné, že za takových okolností může život běžet normálním tempem. Podobná situace panovala ve středověké Florencii, kde proti sobě stály hrozivě oddělené hlídané hrady s věžemi.

Všechno však spolu souvisí a staré a nové se prolínají mnoha způsoby. Na jedné straně vidíme, jak se tvoří nové skupiny, jejichž jediným cílem je chránit základní demokratická práva, zejména právo na svobodné sdružování a svobodu projevu. Na druhé straně je dnes zvláštní, že nikdo dosud nezavrhl mobilizaci obrovských, amorfních mas lidí v těch státech, které procházejí skutečnou historickou transformací. Samozřejmě nelze ignorovat důležitou změnu, ke které zde dochází: masám zůstala pouze jedna svoboda, a to svoboda souhlasu. Parlamenty a plebiscity se stále jasněji mění v akty aklamace, jejichž vytváření nahrazuje svobodné formování veřejného mínění. Ale toto vytváření souhlasu neznamená nic jiného než přeměnu mas z morálního činitele na objekt.

Rostoucí objektivizace jednotlivce a jeho formování, kterou dnes pozorujeme, není nic nového. Je to spíše základní charakteristika všech prostorů, kde bolest patří k bezprostředním a samozřejmým životním zkušenostem a musí být považována za součást intenzivní vojenské přípravy. Pocit

intimity, víra v samozřejmé, ne-li symbolické hodnoty v podstatě mizí a na jejich místo nastupuje obrovská lhostejnost, která ovládá skupiny stále plné přesvědčení. Oběžník církve ve Smyrně týkající se mučednictví svatého Polykarpa vysvětluje klidnou vyrovnanost věřících odsouzených k tomu, aby byli předhozeni lvům: „Mučedníci Kristovi nám tak všem dokazují, že v době svého mučení byli nepřítomni ve svém těle.“ Podobná tvrzení se nacházejí téměř na každé stránce Cassianova důležitého popisu vzniku klášterů a života osadníků v syrské a egyptské poušti. Ve spisech Flavia Josepha najdeme nádherný popis nezaujatého pozorovatele pochodu římské legie. Vidíme armádní jednotky, řízené jako živé stroje a neviditelnými rozkazy, pronikat do rovin, pouští a hor. Vidíme, jak je každý večer tábor postaven s magickou zručností a jak stejně snadno ráno beze stopy mizí. Vidíme konečně, jak se bitva odehrává „rychlostí myšlenky“. Josephus správně uzavřel tento popis následovně: „Není divu, že Eufrat na východě, oceán na západě, nejúrodnější oblasti Libye na jihu a Dunaj a Rýn na severu jsou hranicemi této říše. Dalo by se říci, že římské državy nejsou o nic menší než samotní Římané.“

Považujeme proto za vrcholný úspěch, když se život vzdálí sám od sebe, nebo jinými slovy, když je schopen se obětovat. To však neplatí tam, kde je život považován za nejvyšší hodnotu, a nikoli za předpolí. Pokud jsou nejvýznamnější okamžiky života totožné s jeho objektivizací, pak musí být technologie života, tj. jeho disciplína, vždy mimořádná. Krátce jsme se zabývali objektivizací jednotlivce a jejími formami a považujeme je za dobré znamení. Toto zkoumání by však nebylo úplné, kdyby se nedotklo třetího a chladnějšího řádu, který propůjčuje naší době změn její jedinečný charakter.

Rostoucí objektivizace našeho života se nejvýrazněji projevuje v technologii, tomto velkém zrcadle, které je jedinečným způsobem izolováno od bolesti. Technologie je naší uniformou. Jsme však příliš hluboce ponořeni do tohoto procesu, abychom jej mohli plně pochopit. Pokud si člověk vytvoří alespoň malý odstup, například když se vrátí z cesty do oblastí, které jsou technologií téměř nedotčeny, stává se nárok na život viditelnější. To platí tím více, čím více se charakter pohodlí spojený s naší technologií stále více spojuje s instrumentálním charakterem moci.

Podívaná na bitvu je okamžitě poučná, protože zde se tento charakter moci projevuje v plném světle. Ve spisech Vegetia, Polybia nebo jiných autorů zabývajících se válečným uměním ve starověku získáváme dojem, že nasazení válečného stroje dodává vojenským střetům matematickou kvalitu. Zejména v próze Julia Caesara nacházíme zachovaný jazyk mysli, která neobsahuje patos odstupu, ale místo toho vrozený ušlechtilý nadhled nezbytný pro suverénní vládnutí. Tento jazyk je nezvratně jako objekt a ve výroku jako „res ad triarios venit“ jsou výkřiky těch, kteří útočí a umírají v bitvě, utlumeny. Vyšší úsudek polního generála vnímá věci způsobem, který není ovlivněn bolestí a vášní.

Pokud lze legii považovat za stroj, za pohyblivou barikádu štítů a útočných zbraní podporovanou na obou křídlech jezdci a katapulty, pak se celá podstata starověké vojenské technologie projevuje v útoku na nejvýznamnější symbol bezpečnosti, tedy v útoku na městské hradby. Máme k dispozici bohatství historických záznamů, které velmi podrobně popisují, jak byla města obléhána pomocí želvích formací, krytých beranidel, štírů, pojízdných věží a nakloněných rovin. Je to, jako by tyto

fascinující záznamy popisovaly střet démonů nebo bájných tvorů z vyhynulého zvířecího světa. V těchto bitevních spektáklech ztrácíme ze zřetele skutečnost, že máme co do činění s lidskými bytostmi; dovedná organizace a logická zařízení odvádějí pozornost od osobních osudů. Člověk se jeví jako nezranitelnější, když je ukryt v pojízdných vozidlech, a to nepochybně zastrašovalo ty, kteří byli napadeni. Ve světové válce měla nová obrněná vozidla zpočátku úspěch, protože zasáhla nepřítele jako překvapivé útoky. V těchto tancích můžeme vnímat magickou reakci, kterou jezdci vyvolávají u lidí nepřipravených na útok, jako tomu bylo nedávno u Mexičanů: jsou považováni za démonické bytosti.

Titusovo obléhání Jeruzaléma obsahuje prvky matematiky, které se ve vojenské historii devatenáctého století marně hledaly. Na rozdíl od armád rokokového období, s jejich přísnými formačními liniemi nebo obdélníky pochodujícími po bojišti v pečlivém tempu, jsou bitvy světové války obrazem pekelné anarchie. Logika, která tomuto obrazu leží v základu, jak jsme podrobně vysvětlili v „Ohni a pohybu“, je v přímém protikladu k logice konstruktivního prostoru; tento obraz rozpoznáváme všude tam, kde má maximální nasazení sil minimální účinek. To je také důvod, proč bitva Alexandra Velikého působí majestátnějším dojmem než bitvy Napoleona. Velkolepá vize vyžaduje vojenské formace odlité do bronzu, aby se stala skutečně viditelnou.

Musíme si uvědomit, že prvky takových vojenských formací jsou nyní rozhodně přítomny v našem okolí a technologii. To je důležité, protože o naší historii rozhodne mysl schopná tyto prvky uchopit a formovat. Základní cíl naší mise se skrývá za všemi nedorozuměními naší doby.

Zejména pohled na námořní bitvy dokazuje, že i v naší době jsou možné složité vojenské formace. Není to náhoda, protože světová válka byla navzdory svému názvu v podstatě kontinentální a koloniální válkou; tato skutečnost odpovídá jejímu výsledku, který, když se podíváme za slogany, spočívá v dobytí provincií a kolonií. Světová válka však obsahovala také zárodky imperiálního dobývání, které bylo správně považováno za závislé na námořní flotile – plovoucích předsunutých základnách nesmírné moci, obrněných plavidlech, v nichž se na nejmenším prostoru soustřeďuje nárok na nadvládu.

Střet námořních lodí se vyznačuje bezprecedentní jasností. Můžeme si vybavit průběh námořních bitev až do nejmenších detailů, včetně jednotlivých vystřelených granátů. Navíc nevidíme ani námořníky, kteří jsou neviditelní v mnohem významnějším smyslu než jen fyzicky, ani masu vojáků; místo toho vidíme námořní flotilu nebo loď. Máme před sebou jeden z těch případů, kdy člověk přijímá svůj pád jako osud. Jeho nejvyšší starostí již není pokusit se tomuto osudu vyhnout, ale zajistit, aby se odehrál s vlajkou vztyčenou vysoko. V popisech přeživších se opakovaně setkáváme s pozoruhodným postojem, který vede k přesvědčení, že v rozhodujících okamžicích smrt prostě není vidět. To platí zejména tam, kde se v zóně zničení člověk soustředí výhradně na použití zbraní. Pouze ten, kdo se cítí bezpečně v bezprostřední blízkosti smrti, se nachází v nejvyšším stavu bezpečí.

Mezitím se přirozená tendence technologie k moci ještě zesílila. Rozdíly a odpor čtyř živlů přírody ustupují do pozadí, jak se tento vývoj odvíjí. Tato skutečnost však znamená, že strategické vojenské kampaně lze realizovat s větší jasností. V bitvách materiálu vidíme, jak mysl polního generála není

schopna proniknout chaotickou zónou palby a terénu; jeho vize je zastíněna zmatkem taktických manévrů. Nicméně máme také náznaky, že přesné vojenské manévry, které se donedávna zdály možné pouze v tekutějším živlu vody, jsou nyní alespoň představitelné na souši a především na nově dobytém nebi. Rys poukazující na vývoj přísnějších bojových formací lze nalézt také v konceptu čety, která nyní začíná hrát významnou roli v širokém měřítku. Navíc je zajímavé sledovat, jak tank, který v organickém i mechanickém světě má tajný vztah k matematice, ožívá v nových podobách ve všech fázích pozemní války.

Rostoucí mobilita bojových operací, o kterou se naše technologická éra snaží při konstrukci nových válečných strojů, slibuje nejen obnovu strategických operací, ale také ohlašuje vzestup tvrdšího a nezranitelnějšího typu vojáka. Nová logika, o které jsme se zmínili dříve v souvislosti s principy liberálního vzdělávání, má dopad i na vojáka. Ve světě, kde válčení nabývá zvláštního charakteru práce, již nemůžeme hovořit o ozbrojeném lidu v tradičním smyslu. Stejně jako je technologie nadřazená každému myslitelnému nasazení lidských sil, tak i týmy ovládající tuto vojenskou technologii předpokládají selekční proces odlišný od všeobecné vojenské povinnosti. Krátká doba vojenské služby, typická pro výcvik mas, již nestačí k zajištění požadované znalosti zbraní a osobní disciplíny. Je tedy logické, že dnes jsme svědky toho, jak výcvik začíná v raném věku a stává se v mnoha ohledech specializovaným.

Řada rostoucích obav proto naznačuje, že v budoucnu armáda získá objektivnější charakter, pokud jde o výzbroj a personál. To znamená větší jasnost a čistotu v otázkách souvisejících s mocí. „Ultima ratio regis“ vyryté na dělech z

první světové války mělo ve skutečnosti význam pouze jako pocta minulosti. Ve skutečnosti je popularita války předpokladem pro účast mas na vojenské službě. Rozhodujícím faktorem byly koncepce demokracie a spravedlnosti. Takzvaná válečná vláda tak měla obzvláště špatnou pověst. Je však nepochybné, že kdokoli, kdo nestranně analyzuje podstatu mocenských vztahů, upřednostní válku vedenou válečnou vládou před válkou lidovou. První z nich je pečlivě zvážená válka, která má konkrétní cíle a jejíž načasování lze zvolit na základě objektivních okolností. Nejdůležitější však je, že se nachází mimo morální sféru, a proto není třeba vzbuzovat primitivní instinkty a nenávist, které masy potřebují, aby vůbec šly do války.

Rozhodnutí o válce a míru je nejvyšší autoritou. Jako takové předpokládá existenci armády, kterou lze využít jako nástroj svrchované vůle. Tento vztah je představitelný pouze v prostoru, kde existují důležitější věci než bolest a kde člověk ví, že „věčný život“ je možný pouze tváří v tvář smrti.

Pojďme se nyní zabývat záležitostí, kterou považujeme za samozřejmou, ale o to méně pozoruhodnou. Člověk se nejvíce prozrazuje v oblastech života, kde nevidí žádné problémy a vše je nesporné.

Jak to, že zatímco se vedou bouřlivé debaty o kladech a záporech trestu smrti za vraždu, téměř nenajdeme rozdílné názory na nesčetné oběti technologie, zejména těch, které souvisejí s moderními formami dopravy? Ne vždy tomu tak bylo. Například návrh prvního zákona o železnicích jasně uvádí cíl učinit železniční průmysl odpovědným za všechny škody vyplývající z jeho činnosti. Dnes však lidé zastávají opačný názor. Pěší jsou nejen povinni dodržovat dopravní předpisy, ale

jsou také odpovědní za jejich porušení. Tato regulace dopravy je charakteristickým rysem technické revoluce, která člověka tiše a jistě podřizuje logice proměněného světa.

Nikdy nás nenapadne obejít se bez komerčních letů, přestože jejich historie je plná leteckých neštěstí a z pohledu pouhého dopravního prostředku jsou v rozporu se všemi ekonomickými zákony. Stejná mysl, která tuto skutečnost nechává bez povšimnutí, má také sklon považovat utrpení, které po staletí způsobovaly kláštery, za podivnou pošetilost. Oběti dopravních nehod se počítají rok co rok a jejich počet již překročil ztráty způsobené krvavými válkami. Tyto oběti přijímáme jako hotovou věc, což nám připomíná životní vyhlídky starších profesí, jako jsou námořníci nebo horníci. V debatě o trestu smrti Bismarck vložil argument, že nás nikdy nenapadne přestat těžit uhlí jen proto, že můžeme statisticky vypočítat počet obětí, které si to vyžádá. Zastával přesvědčení, že utrpení patří k nevyhnutelným skutečnostem světa – což je základní přesvědčení veškerého konzervativního myšlení. Ve skutečnosti statistiky poskytují další důkaz, že člověk musí osudu zaplatit vysokou cenu. Za zmínku také stojí, že míra sebevražd zůstává přibližně stejná bez ohledu na to, zda jsou časy šťastné, nebo nešťastné.

Oběti technologických procesů se zdají být nevyhnutelné, protože odpovídají našemu typu, tj. typu pracovníka. Typ pracovníka spěchá, aby zaplnil prázdná místa, která zanechaly profesionální řemesla, a předává jim své zvláštní hodnoty. Před sto lety bylo normální, že mladý muž zemřel v souboji; dnes by taková smrt byla kuriozitou. Přibližně ve stejné době byl Berblinger, krejčí z Ulmu, považován za blázna, protože se svým leteckým vynálezem havaroval do Dunaje, a nezkušený

horolezec, který si zlomil vaz na vrcholu hory, byl považován za posedlého melancholií. Dnes je naopak smrt při létání na kluzáku nebo při zimních sportech považována za něco samozřejmého, s čím je třeba počítat.

Kdybychom měli jedním slovem charakterizovat typ člověka, který se dnes formuje, mohli bychom říci, že jednou z jeho nejvýraznějších vlastností je to, že disponuje „druhým“ vědomím. Toto druhé, chladnější vědomí se projevuje v neustále se zvyšující schopnosti vnímat sebe sama jako objekt. Nesmíme si to však plést se sebereflexí, jak ji známe z tradiční psychologie. Psychologie se od druhého vědomí liší. Psychologie bere za předmět svého zkoumání citlivého člověka, zatímco druhé vědomí se zaměřuje na osobu stojící mimo zónu bolesti. Samozřejmě zde stále existují body, kde se tyto dva přístupy překrývají. Jak je možné pozorovat v každém procesu rozpadu, i psychologie má svou přísnou stránku. To je patrné zejména v těch oborech, kde se psychologie vyvinula v čistý systém měření.

Mnohem výmluvnější jsou však symboly, které se snaží vytvořit druhé vědomí. Nejsme jen prvními živými tvory, kteří pracují s umělými končetinami; díky použití umělých smyslových orgánů se také nacházíme v procesu budování neobvyklých sfér s vysokou mírou souladu mezi člověkem a strojem. To úzce souvisí s objektivizací našeho pohledu na život, a tedy i s naším vztahem k bolesti.

Prvním příkladem je revoluční skutečnost fotografie. Obrazy zaznamenané na fotografiích mají status dokumentárních. První velkou událostí zaznamenanou tímto způsobem byla světová válka a od té doby neexistuje žádná důležitá událost, kterou by umělé oko nezachytilo. Cílem je

odhalit prostory, které jsou jinak pro lidské oko nepřístupné. Umělé oko proniká mlhou, oparem a tmou, dokonce i odporem samotné hmoty. Dalekohledy jsou nasazovány v hlubinách oceánů i ve velkých výškách v pozorovacích balónech.

Fotografie stojí mimo zónu citlivosti. Má teleskopickou kvalitu; lze poznat, že fotografovaná událost je viděna necitlivým a nezranitelným okem. Zachycuje kulku uprostřed letu stejně snadno, jako zachycuje muže v okamžiku, kdy ho roztrhne výbuch. To je náš vlastní zvláštní způsob vidění a fotografie není nic jiného než nástroj naší vlastní zvláštní povahy. Je pozoruhodné, že tato zvláštnost je stále téměř neviditelná v jiných oblastech, jako je literatura; ale pokud můžeme očekávat něco víc od literatury i od malířství, popis nejjemnějších psychických procesů bude nepochybně nahrazen novým druhem přesného, objektivního zobrazení.

V knize Der Arbeiter jsme již poukázali na to, že fotografie je zbraní typu pracovníka. Pro něj je vidění aktem útoku. V souladu s tím roste snaha učinit se neviditelným, jak je již patrné z používání „kamufláže“ během světové války. Jakmile byla vojenská pozice odhalena leteckým průzkumem, nemohla být dále udržována. Tyto okolnosti vedou neustále k větší plasticitě a objektivitě. Dnes nacházíme pušky vybavené dalekohledy a dokonce i torpéda pro vzduch a moře s optickým naváděním.

I v politice patří fotografie mezi zbraně, které se používají s čím dál větší obratností. Fotografie zejména nabízí pracujícímu typu člověka prostředek k pronásledování jednotlivce jako protivníka, který již není schopen bránit své způsoby – soukromá sféra není pro fotografii žádným soupeřem. Je také snazší změnit svůj postoj než svůj obličej.

Praxe umisťování fotografií lidí zavražděných při politických střetech na plakáty je nesmírně zlovolná.

Fotografie je tedy vyjádřením našeho zvláštně krutého způsobu vidění. V konečném důsledku je to druh zlého oka, druh magického posednutí. To lze velmi jasně vnímat na místech, kde je stále aktivní jiná kultovní substance. V okamžiku, kdy lze město jako Mekka fotografovat, spadá do koloniální sféry.

Máme zvláštní a téměř nepopsatelnou potřebu propůjčovat životním procesům charakter mikroskopického preparátu. Dnes jsou důležité události pohlceny fotografickými objektivy a mikrofony a osvětleny záblesky fotoaparátů. Často je samotná událost zcela podřízena jejímu „vysílání“; tím se do značné míry stává objektem. Zvykli jsme si na politické procesy, parlamentní zasedání a soutěže, jejichž skutečným účelem je být předmětem mezinárodního vysílání. Událost není vázána ani na konkrétní prostor, ani na konkrétní čas, protože ji lze zobrazit kdekoli a tak často, jak se komu zlíbí. To jsou známky obrovského odcizení a vyvstává otázka, zda toto druhé vědomí, které nyní tak neúnavně vidíme v chodu, dostane základní soubor hodnot, který bude schopen poskytnout hlubší ospravedlnění rostoucího zkamenění života.

Tento odstup je ještě jasnější při přenosu obrazů – prostřednictvím vysílání fotografií v druhém prostoru, který je méně přístupný citlivosti. To je nejzřetelnější tam, kde se konfrontujeme s vlastním odrazem, ať už sledováním svých pohybů na filmu nebo poslouchání svého hlasu, jako by patřil cizinci.

Míra bolesti, kterou jsme schopni snášet, roste s postupnou objektivizací života. Téměř se zdá, jako by se člověk snažil vytvořit prostor, kde lze bolest považovat za iluzi, ale radikálně novým způsobem. Bylo by tedy užitečné podrobněji analyzovat filmy, které dodávají Tertullianovým spisům o římských hrách novou relevanci. Je překvapivé, že groteskní filmy složené z několika bolestivých a děsivých nehod vyvolávají bouřlivý smích. Filmování jako technický proces, který zaznamenává a přerušuje lidské jednání, vyvolává odhalující zaujatost pro matematické vzorce. Některé činnosti jsou pro film obzvláště vhodné, například lyžař, který přesně sjíždí ledový svah. Sem patří také svět masek, marionet, loutek a manekýnů – svět, ve kterém se umělé bytosti pohybují za zvuku mechanicky vytvářených hlasů. Zaráží nás také synchronicita událostí, kdy obrazy luxusního pohodlí přerušují fotografie katastrofy, která současně pustoší na druhém konci světa. Zapojení diváka je nápadně tiché. Toto ticho je abstraktnější a krutější než divoký vztek, který lze pozorovat v jižních arénách, kde se například v býčích zápasech stále zachovávají zbytky starověkých her.

Zde je třeba poznamenat, že při sledování býčích zápasů, které vycházejí ze starodávného kultu země, logika rituálu zakrývá skutečný pocit bolesti. Stejný postřeh musíme učinit všude tam, kde dochází ke krvavým střetům, jako jsou například studentské souboje, které se odehrávají v souladu s pravidly rytířství. Ve světě pracujících je rituál nahrazen přesným technickým procesem, který postrádá morálku stejně jako rytířství. Étos těchto procesů – a samotná skutečnost, že bolest lze snášet ve vyšší míře, na takový étos poukazuje – však zůstává dodnes neznámý.

Tajný návrh umělých smyslových orgánů odhalují prostory, v nichž hraje ústřední roli katastrofa. V takových prostorech musí být vysílání příkazů spolehlivější, systematičtější a bezpečnější. Blížíme se k bodu, kdy se k nám zprávy, veřejné varování nebo bezprostřední hrozba musí dostat během několika minut. Za zábavnou stránkou komunikačních technologií, jako je rozhlas a film, se skrývají zvláštní formy disciplíny. Je velmi pravděpodobné, že si to širší veřejnost uvědomí, protože poslouchání, zejména veřejnoprávního rozhlasu, se stane povinností.

Ve všech těchto případech se nejedná ani tak o technické změny, jako spíše o nový způsob života. Nejjasněji to dokládá skutečnost, že instrumentální charakter těchto změn se neomezuje pouze na oblast technologie, ale snaží se podrobit i lidské tělo.

To je v každém případě smyslem zvláštní činnosti, kterou nazýváme sportem. Sport by se měl odlišovat od starověkých soutěží stejně jako dnešní olympijské hry od těch starověkých řeckých. Ve sportu jde mnohem méně o soutěžení než o přesné měření. Není nutné, aby byli přítomni soupeři ani diváci. Rozhodující je přítomnost druhého vědomí, které zaznamenává událost pomocí měřicího pásma, stopek, elektřiny nebo fotografického objektivu. Je tak irelevantní, zda se závod, hod oštěpem nebo skok do výšky odehrává na drahách vedle sebe, nebo tak daleko od sebe, jako je Rhodos a Austrálie.

Podivná touha dokumentovat rekordy až do nejmenších prostorových a časových jednotek vychází z potřeby přesně vědět, čeho je lidské tělo jako nástroj schopné dosáhnout. Můžeme zpochybňovat smysl takových událostí, ale nemůžeme

popřít jejich existenci. Stávají se absurdními v okamžiku, kdy je přestaneme vnímat v jejich symbolickém kontextu.

Při pohledu na skokany na lyžích, kteří jeden po druhém sjíždějí skokanský můstek, nebo na závodníky, kteří s helmami a uniformami proletí kolem jako šípy, se naše dojmy téměř neliší od pohledu na speciálně sestrojený stroj. Tyto souvislosti se projevují i v lidských zvycích. Sport v našem pojetí není tak starý, a přesto nám fotografie prvních týmů s vousy a civilním oblečením připadají již podivné. Nová tvář, jak ji dnes vidíme v ilustrovaných časopisech, vypadá jinak; je bezduchá, jako by byla vyrobena z kovu nebo vytesána ze speciálního dřeva, a bezpochyby má skutečný vztah k fotografii. Je to jedna z tváří, v nichž se projevuje typ nebo rasa pracujícího. Sport je součástí pracovního procesu, což je zde obzvláště zřejmé kvůli jeho nedostatečné skutečné užitečnosti. Mimochodem, na základě tohoto pozorování lze snadno pochopit, jak je běžná amatérská soutěž zakořeněna ve starých hodnotách cti. Amatérská soutěž je spojena především s oblastmi, které si zachovávají zbytky dvorské tradice, jako jsou dostihy a tenis. Sportovní cvičení je však bezpochyby skutečným povoláním.

Při analýze těchto čísel nelze, čistě na základě vzhledu, uniknout dojmu, že jsou daleko od zóny citlivosti. Lidská vůle disciplinuje a vybavuje toto tělo s takovou pečlivostí, že se nyní zdá být lhostejnější ke zraněním. Dnes jsme opět schopni snášet pohled na smrt s větší lhostejností, protože se již necítíme ve svém těle tak doma jako dříve. Již neodpovídá našemu stylu zastavit leteckou přehlídku nebo automobilové závody jen kvůli smrtelné nehodě. Takové nehody se odehrávají nikoli mimo, ale uvnitř zóny nového druhu bezpečnosti.

Sport je pouze jednou z oblastí, kde můžeme pozorovat zocelování, zdokonalování nebo dokonce oživování lidské kondice. Neméně pozoruhodná je touha vidět fyzickou krásu v souladu s odlišnými standardy. I zde je patrná úzká souvislost s fotografií, zejména s filmem, který je v podstatě vzorem krásy. Oko má mnoho příležitostí zvyknout si na pohled na nahé tělo, například ve sportu, veřejných lázních, rytmickém tanci, ale také v reklamě. Jedná se zde o výpady do erotické zóny, jejíž význam ještě nebyl odhalen, i když už máme určité tušení.

Nejednoznačnost takových událostí v době přechodu je obzvláště výmluvná. Projevuje se v tom, že nezbytná změna se zpočátku jeví jako nový druh svobody. Je proto překvapivé, že oblast nejsofistikovanějšího individualistického potěšení a sebeuspokojení, jako je psychologie, najednou začíná vytvářet přesné systémy měření. Psychotechnická metoda stále jasněji představuje prostředek ke kalibraci požadavků kladených na rasu, nebo, což je totéž, na pracovnický typ. Pojmy jako reakční doba, poprvé vyvinuté ve snaze snížit počet dopravních nehod, zprostředkovávají obraz objektivní povahy těchto požadavků.

Na závěr bychom měli zmínit, do jaké míry se tělo stalo objektem také v oblasti medicíny. Dvojznačnost, kterou jsme právě zmínili, je zřejmá i v tomto kontextu. Na jedné straně se narkóza jeví jako osvobození od bolesti, na druhé straně však tělo proměňuje v objekt, s nímž lze zacházet, jako by se jednalo o neživou hmotu. Mezi triviálními pozorováními, která lze v našich městech učinit, je nová záliba v lécích s anatomickými účinky; zaznamenává se například, jak spací pilulka ovlivňuje vrstvy v průřezu mozku. Výstavy tohoto druhu byly ještě před několika lety tabu.

Nyní jsme shromáždili dostatek údajů, abychom mohli dojít k závěru, že náš vztah k bolesti se skutečně změnil. Duch, který se mezi námi v průběhu minulého století vynořil, je nepochybně krutý. Zanechává stopy na lidské kondici, zbavuje nás slabých míst a zoceluje body odporu. Nacházíme se v situaci, kdy jsme stále schopni uchopit to, co je ztraceno; stále můžeme vnímat destrukci hodnot a to, jak se svět stává stále povrchnějším a mělčím. Nové generace vyrůstají daleko od všech našich zděděných tradic a je pozoruhodné vidět tyto děti, z nichž mnohé se dožijí roku 2000. Do té doby pravděpodobně zmizí poslední zbytky moderní, tj. koperníkovské éry.

Mezitím je historický stav věcí jasně před námi. Samozřejmě, že to již pochopila každá opravdová mysl devatenáctého století a každá z těchto osobností, počínaje Hölderlinem a daleko za hranicemi Evropy, zanechala po sobě esoterické učení o bolesti – protože zde se skrývá skutečná zkouška reality.

Dnes vidíme údolí a pláně plné armád, vojenských jednotek a cvičení. Vidíme státy, které jsou nepřátelštější a připravenější k válce než kdykoli předtím, které se všude snaží rozšířit svou moc a shromažďují vojenské síly a arzenály zbraní, a jejich základní cíl již není pochybný. Vidíme také, jak se jedinec stále jasněji dostává do stavu, kdy může být bez rozmýšlení obětován. Vyvstává tedy otázka, zda nejsme svědky úvodního aktu nadcházejícího spektáklu, v němž se život jeví jako vůle k moci a nic jiného?

Viděli jsme, že člověk je schopen odolávat náporu bolesti do té míry, do jaké je schopen se od sebe odpoutat. Toto odpoutání se od sebe, tato funkcionalizace a objektivizace života se neustále zvyšuje. Éra bezpečnosti byla překvapivě

rychle nahrazena jinou, v níž převládají hodnoty technologie. Logika a matematika, které nyní řídí život, jsou mimořádné a budí úctu. Člověk má pocit, že hra je příliš sofistikovaná a logická na to, aby ji vymyslel lidský rozum.

To vše nás však v žádném případě nezbavuje odpovědnosti. Pokud se podíváme na jednotlivce v jeho osamělém stavu, vyhnaného do nebezpečných prostorů a v nejvyšší pohotovosti, vyvstává otázka, proč k tomuto stavu nouze došlo. Musí to být obrovská síla, která je schopná podrobit člověka požadavkům, které klademe na stroje. Oko však marně hledá bezpečné prostory nad tímto bojem, mimo veškerou nejistotu a pochybnosti, vzdálené od procesů, které se nyní připravují na vojenský konflikt. Jediné, co je však mimo pochybnost, je zničení starých kultů, bezmocnost kultury a ubohá průměrnost aktérů.

Dospěli jsme tedy k závěru, že se nacházíme v poslední a skutečně pozoruhodné fázi nihilismu, která se vyznačuje rozsáhlým rozvojem nových společenských řádů s odpovídajícími hodnotami, které zatím nejsou vidět. Jakmile člověk pochopí jedinečnost této situace, zmizí zdánlivě protichůdný pohled na člověka. Pochopíme, jak může obrovská organizační kapacita existovat vedle úplné slepoty vůči hodnotám, víry bez smyslu, disciplíny bez legitimity – zkrátka vedle náhradní povahy myšlenek, institucí a jednotlivců jako celku. Pochopíme, proč v takové instrumentální době toužíme vidět stát nikoli jako nejuniverzálnější nástroj, ale jako kultovní entitu, a proč se technologie a étos staly tak zvláštním způsobem synonymy.

To vše jsou známky toho, že člověk již zcela pronikl do podstaty procesu zakořeněného v poslušnosti, výcviku a

disciplíně; zkrátka do podstaty lidské vůle. A nikdy předtím neexistovaly příznivější okolnosti pro zaklínadlo, které by bylo nadřazené čistě morální vůli a dodávalo význam nezanedbatelné ctnosti mravenců. Vztah člověka k proroctví odhaluje, že ve svém nitru si je této situace vědom. Pro něj je současný stav ve všech státech pouze základem nebo přechodem k budoucímu společenskému řádu.

V takové situaci zůstává bolest jediným prostředkem, který slibuje jistotu poznání. Tam, kde hodnoty již nemohou obstát, přetrvává pohyb směrem k bolesti jako překvapivý znak doby; prozrazuje negativní stopu metafyzické struktury.

Praktickým důsledkem tohoto pozorování pro jednotlivce je navzdory všemu nutnost věnovat se přípravám na válku – bez ohledu na to, zda v ní vidí přípravnou fázi zkázy, nebo zda věří, že na kopcích pokrytých povětrnostními vlivy ošlehanými kříži a zchátralými paláci vidí bouři předcházející zavedení nových velitelských řádů.